

“Vi er ikke en gjeng samstemte anarkister!”

En casestudie av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt

- Aase Kristine Aasen Lundberg -

Forsidefoto: Marianne Eilertsen

Øverst: Bakgård i Gregusgate

Nederst: Biskop Darres gate

”Vi er ikke en gjeng samstemte anarkister”

En casestudie av Svartlamon som
byøkologisk forsøksprosjekt.

Aase Kristine Aasen Lundberg
Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo
Høst 2009

FORORD

Er det mulig å bo i Trondheim uten å bli fascinert, provosert, engasjert eller overrasket over Svartlamon og folka i bydelen? For meg var det ikke det. Mitt første møte med bydelen var musikkfestivalen Eat the Rich for over ti år siden. Etter dette har alle oppgaver jeg har skrevet på videregående og universitetet på et eller annet vis pekt frem mot denne masteroppgaven. Det finnes mange fortellinger å fortelle om Svartlamon - dette er min. Og det mange som skal takkes:

Den største takken går til alle intervjupersonene som har tatt seg tid til å snakke med meg, svart på spørsmålene mine og delt erfaringer med meg. Uten dere hadde det kanskje ikke vært et byøkologisk forsøksprosjekt å skrive om! Takk for utallige te- og kaffekopper, vafler og middager, men mest av alt: Takk for engasjementet deres, stå-på-viljen og troa på at det er mulig å skape en mer bærekraftig byutvikling!

En stor takk til veilederen min, Inger-Lise Saglie på NIBR, som alltid har hatt tiltro til prosjektet mitt og at jeg skulle komme i mål. Jeg har alltid gått fra veiledning med et smil og tenkt at dette skal jeg få til. Dine innspill og ditt engasjement har vært uvurderlig i denne prosessen! Takk også til biveileder, Ingar Brattbakk ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi for verdifulle innspill avslutningsvis i prosessen.

Takk til Hanna, Mariann og Henriette som åpnet dørene til leiligheten i Ladeveien, med full fryser og god seng. Man trenger ikke å reise så langt for å oppleve spennende ting, og dere bidro til at feltarbeidsperioden ble innholdsrik. Takk til Mariann for bilder! Og Hanna for frasen ”Eg høre ikkje nokka tasting no!” og middager midt på natta!

Å skrive masteroppgave hadde vært en ensom affære uten det fantastiske studiemiljøet i 3.etg på Harriet Holters! Takk for utallige pauser på pauserommet, lunsj-quizer, kakemandager og andre festligheter. Takk til alle jeg har diskutert tid, sted og rom med i seminargrupper jeg har vært så heldig å ha ansvaret for de siste årene. Det har vært utrolig inspirerende! En spesiell takk til Ingunn, Marit, og Bente-Lise for gjennomlesning og kritiske spørsmål.

Til slutt vil jeg takke (fa)milien min: Uten mammaen min hadde denne oppgaven aldri blitt ferdig. Takk for at du har holdt ut med meg, min utålmodighet og samtidig inspirert meg til å ville forstå det som er vanskelig! Pappa har vært min personlige vekkeklokke, motivator og Klara-Klok gjennom hele studietida. Søstera mi Silje har bidratt til å gjøre hverdagene til en fest og broren min Håvard har latt seg slå i Settlers, hver gang! Til slutt: takk til minstesøstera mi Oda for bakgrunnsstøy, Hannah Montana og for egentlig aldri å ha vært så opptatt av hva jeg har skrevet om!

Bodø, september 2009
Aase Kristine Aasen Lundberg

INNHold

1. INTRODUKSJON	10
1.1 OPPGAVENS HENSİKT OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	12
1.2 OPPGAVENS BAKGRUNN OG RELEVANS	13
1.3 OPPGAVENS OPPBYGNING	15
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER	17
2.1 FRA BÆREKRAFTIG UTVIKLING TIL BÆREKRAFTIGE BYER	18
2.1.1 EN ALTERNATIV, GEOGRAFISK TILNÆRMING TIL BÆREKRAFTSBEGREPET	21
2.1.2 TVETYDIGHET SOM STYRKE ELLER SVAKHET?	21
2.1.4 SAMMENHENG MELLOM BÆREKRAFTIGHETSPERSPEKTIVET OG BYFORSTÅELSER	24
2.1.5 LOKAL BÆREKRAFT: ”TENKE GLOBALT, HANDLE LOKALT”	25
2.1.6 BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING – EN MER PRAKSISORIENTERT TILNÆRMING	27
2.2 ENDRET KONTEKST FOR BYUTVIKLING - NYE STYRINGSFORMER OG MEDVIRKNING	29
2.2.2 ULIKE TILNÆRMINGER TIL MEDVIRKNINGSPROSESSER	31
2.2.3 SAMMENHENG MELLOM MEDVIRKNINGSPROSESSER OG DEMOKRATIFORSTÅELSER	35
2.2.4 POSITIVE ASPEKTER VED MEDVIRKNINGSPROSESSER	36
2.2.5 UTFORDRINGER VED MEDVIRKNINGSPROSESSER	39
3. METODE	42
3.1 DEN KVALITATIVE TILNÆRMINGENS EGENART	42
3.1.1 BEKREFTBARHET, TROVERDIGHET OG OVERFØRBARHET I KVALITATIV FORSKNING	44
3.2 FORSKNINGSETISKE BETRAKTNINGER	44
3.3 CASESTUDIE SOM METODE OG FORSKNINGSPARADIGME	47
3.3.1 CASESTUDIER OG OVERFØRBARHET	49
3.3.2 VALG AV SVARTLAMON SOM CASE	50
3.4 DEN KVALITATIVE FORSKNINGSPROSESSEN	51
3.4.1 FORARBEID OG PLANLEGGING AV CASESTUDIEN	51
3.4.2 FELTARBEID OG DATAINNSAMLING	52
3.4.3 UTVALG OG REKRUTTERING AV INTERVJUPERSONER	53
3.4.5 INTERVJUGUIDE OG INTERVJUSITUASJON	56
3.4.6 ANALYSE OG TOLKNING – TEMASENTRERT TILNÆRMING	57
3.4.7 PRESENTASJON AV DATA OG FREMSTILLING AV INTERVJUPERSONER	59
3.5 OPPSUMMERING AV METODISKE VURDERINGER	60
4. FRA NERLAMON TIL SVARTLAMON: "EN FARGERIK, GRØNN BYDEL I ET GRÅTT LANDSKAP"	62
4.1 FRA ARBEIDERBYDEL TIL BYØKOLOGISK FORSØKSPROSJEKT	62
4.2 FRA KONFLIKT TIL SAMARBEID I UTVIKLINGEN AV DET BYØKOLOGISK FORSØKSOMRÅDE	67
4.2.1 INNHold OG VIKTIGE DEFINISJONER I REGULERINGSPLANEN	69
4.4 DAGENS SVARTLAMON – 7042 TRONDHEIM	73
4.4.1 ”SVARTLAMONITTENE” – IKKE EN HOMOGEN GRUPPE	77
4.4.2 EİERSKAP OG STEDSTILHØRIGHET: ”DA FREDEN KOM OG VI SKULLE BYGGE LANDET.”	79

4.4.3 ORGANISERING INTERNT PÅ SVARTLAMON	81
--	----

5. BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING PÅ SVARTLAMON – ULIKE FORTOLKNINGER OG DIMENSJONER **83**

5.1 BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING PÅ SVARTLAMON – DIFFUST OG VANSKELIG BEGREP Å FORSTÅ	83
5.2 KONKRETISERING AV TILTAK FREMFØR BEGREPSDISKUSJON	86
5.3 KONKRETISERINGER LØSREVET FRA TEORETISK FORSTÅELESERAMME?	88
5.4 SAMMENHENGEN MELLOM DET LOKALE OG GLOBALE: TENKE GLOBALT - HANDLE LOKALT PÅ SVARTLAMON?	90
5.5 FIRE DIMENSJONER VED FORSTÅELEN AV BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING I FORSØKSPROSJEKTET PÅ SVARTLAMON	92
5.5.1 "SVARTLAMON ER EN ANNERLEDES OASE MIDT I BYEN" – DEN MANGFOLDIGE DIMENSJONEN	95
5.5.2 "DET SOM SKAPER SVARTLAMON ER FOLKA" – DEN SOSIALE DIMENSJONEN	97
5.5.3 DEN ØKOLOGISKE DIMENSJONEN – SVARTLAMON SOM GRØNN JUNGEL	99
5.5.4 "DET ER IKKE NOK Å PLANTE POPPEL OG TRO DET ER GREIT" - DEN GLOBALE DIMENSJONEN	102

6. KONSEKVENSER VED DET SAMMENSETTE MENINGSMANGFOLDET I FORSTÅELEN AV BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING PÅ SVARTLAMON **104**

6.1 DET ALLE KAN ENES OM – SVARTLAMON SOM MANGFOLDIG	104
6.2 INTERESSEMOTSETNINGER MELLOM DE ULIKE FORTOLKNINGENE	105
6.3 "ALT BLIR LIKE VIKTIG" – VANSKELIGHETER MED Å PRIORITERE	106
6.2 MÅLSETNINGER SOM MULIGGJØRENDE ELLER BEGRENSENDE?	108
6.2.1 "VI MÅ HA MÅLSETNINGER!"	108
6.2.2 SVARTLAMON SOM ET STED UTEN MÅLSETNINGER	110

7. MEDVIRKNINGSPROSESSENE I UTVIKLINGEN AV DET BYØKOLOGISKE FORSØKSPROSJEKTET PÅ SVARTLAMON **113**

7.1 SAMARBEID INTERNT PÅ SVARTLAMON: MEDVIRKNINGSPROSESSER MED 250 DELTAKERE	114
7.2 "DET ER IKKE BARE EN SOLSKINNSHISTORIE" – UTFORDRINGER VED DET HØYE MEDVIRKNINGSNIVÅET	116
7.3 BESLUTNINGSPROSESSER I FLAT STRUKTUR	118
7.4 BEBOERNE + KOMMUNEN = SANT?	122
7.5 MEDVIRKNINGSPROSESSER MELLOM LIKEVERDIGE AKTØRER?	124
7.6 UTFORDRINGER I MEDVIRKNINGSPROSESSENE PÅ SVARTLAMON	126
7.6 "SVARTLAMON LEVER SITT EGET LIV" – PARADOKSET I RELASJONEN MELLOM BEBOERNE OG KOMMUNEN	128

8. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON **130**

8.1 HVA INNEBÆRER BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING PÅ SVARTLAMON?	130
8.2 ENKELTINITIATIV I MOTSETNING TIL HELHETLIGE LØSNINGER?	132
8.3 MEDVIRKNINGSPROSESSER PÅ GODT OG VONDT	133
8.4 FORSØKSPROSJEKTETS OVERFØRINGSVERDI	133

10. VEDLEGG **141**

VEDLEGG 1: OVERSIKT OVER DOKUMENTER	141
VEDLEGG 2: OVERSIKT OVER INTERVJUPERSONER	142
VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV	143
VEDLEGG 4: INTERVJUGUIDE	144
VEDLEGG 5: ORGANISERING AV REGULERINGSPROSESSEN	146

FIGURER:

Figur 1: Ulike dimensjoner i bærekraftighetsbegrepet	18
Figur 2: Arnsteins medvirkningsmodell (1969)	34
Figur 3: Intern organisering på Svartlamon	82
Figur 4: Fire dimensjoner i forståelsen av bærekraftig byutvikling på Svartlamon	96

BILDER:

Bilde 1: Oversiktskart av Trondheim sentrum	11
Bilde 2: Flyfot av bydelen Svartlamon	14
Bilde 3: Velkommen til Svartlamon	61
Bilde 4: Veggmaleriet i Biskop Darres gate 10	66
Bilde 5: Infokafeen i Strandveien	74
Bilde 6: Jernbaneundergangen i Gregus gate	74
Bilde 7: Trehusbebyggelse i Biskop Darres gate	75
Bilde 8: Lyktestolpe	75
Bilde 9: Strandveien 25	75
Bilde 10: Mellom stakitt og anarki	78

1. Introduksjon

”På Svartlamoen omfatter byøkologiske forsøk både fysiske forsøk (...) og prosessrelaterte forsøk (...). I denne sammenheng omfatter begrepet byøkologi et helhetssyn der utviklingen i området baseres på et samspill mellom de fysiske og menneskelige ressursene der det ene ikke kan isoleres fra det andre” (Reguleringsplan for Svartlamoen, Trondheim kommune 2001c:2).

Utgangspunktet for denne oppgaven er å belyse utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon¹ hvor beboerne i bydelen og Trondheim kommune har inngått et forpliktende samarbeid, med ambisjon om at bydelen skal kunne bidra til å skape en mer bærekraftig byutvikling. Arbeidet med å utvikle bydelen som et byøkologisk forsøksområde er basert på alternative byutviklingsprosesser og skiller seg fra mer tradisjonelle tilnæringer til byplanlegging og byutvikling. På Svartlamon finnes det ingen dominerende private aktører med sterke økonomiske interesser. Derimot er utviklingen ledet av og basert på et gjensidig samarbeid mellom kommunen og beboerne i bydelen. Disse samarbeidsprosessene skjer etter prinsipper for direkte demokrati, gjennom flat struktur og aktiv deltakelse fra beboernes side. Det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon står derfor i sterk kontrast til dagens byutvikling forøvrig og representerer en alternativt, ikke-kommersiell motvekt til tradisjonelle byutviklingsprosjekter.

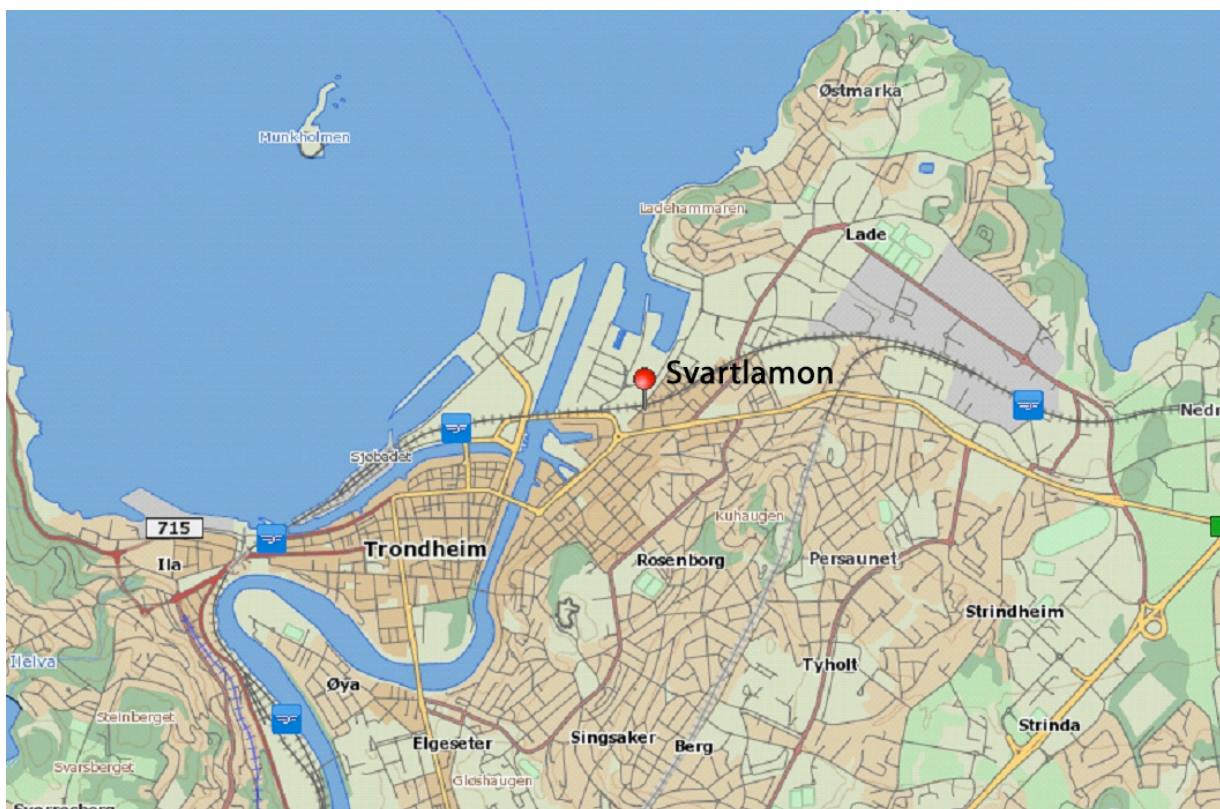
At Svartlamon i dag er regulert som byøkologisk forsøksprosjekt, med fokus på å bevare kulturmiljø, den karakteristiske trehusbebyggelsen, et lavt kostnadsnivå samt at alle deler av prosessen skal baseres på aktiv deltakelse fra beboernes side, er ingen selvfølge. Snarere tvert i mot. For noen tiår siden ville reguleringsplanen som definerer bydelen som et byøkologisk forsøksprosjekt, vedtatt av et flertall i Trondheim bystyre i 2001, vært utenkelig. Mot slutten av 1990-tallet eskalerte konflikten mellom de som ønsket å bevare den alternative bydelen og de som ville rive den, deriblant et flertall av byens politikere (Ditlefsen 2003). Den historiske konteksten og de stedsspesifikke forholdene på Svartlamon er derfor en viktig forutsetning for å forstå dagens samarbeid omkring forsøksprosjektet i bydelen, som

---

¹ Bydelen har vært kjent under flere navn: Nerlamon, Lademon og Reina. I reguleringsplanen er det offisielle navnet på området Svartlamoen. I denne oppgaven refereres det derimot konsekvent til området som Svartlamon, med bakgrunn i beboernes egen forståelse av bydelen.

skjer i skjæringspunktet mellom beboernes flate struktur og grasrotorganisering og det hierarkiske kommunale plansystemet.

Bilde 1: Oversiktskart som plasserer Svartlamon øst for Trondheim sentrum².

Ideen om og behovet for å skape mer bærekraftige byer er ikke ny. Den moderne byplanleggingen i 1800-tallets raskt voksende industribyer, som London og Paris, er et eksempel på dette (Whitehead 2007). Spørsmål knyttet til ukontrollert byvekst, dårlige sanitær- og boforhold for arbeiderklassen samt lokale miljøproblemer skapte bekymring knyttet til byenes sosiale og økologiske bærekraft (Hall 2006). Dagens miljøproblemer er derimot av en hel annen karakter og har et globalt omfang. Siden slutten av 1970-tallet har det vært et økende fokus på miljøproblemene innenfor en urban kontekst. I Norge har bærekraftig areal- og ressursforvaltning vært den overordnede målsetning for myndighetenes arealplanlegging siden begynnelsen av 1990-tallet og formålet med Plan- og bygningsloven³ (PBL 2008) er å ”... fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.”

² Kilde: www.gulesider.no/kart (01.06.09)

³ <http://www.lovdata.no/all/tl-20080627-071-002.html> (13.06.09)

Det finnes flere eksempler på byutviklingsprosjekter med ambisjoner om å bidra til å skape en mer bærekraftig byutvikling. Mange av disse prosjektene tar utgangspunkt i nye boligområder, med lavenergibygninger og passivhus. Utfordringene knyttet til dagens eksisterende boligmasse er likevel store, noe Svartlamon er et eksempel på. Det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon er dessuten unikt fordi prosessene er drevet frem av beboernes ønske om å bevare bydelen som en bærekraftig, alternativ bydel. Omfanget er dessuten ikke begrenset til enkeltstående byggeprosjekter, men omfatter en hel bydel.

1.1 Oppgavens hensikt og forskningsspørsmål

Oppgavens hensikt er å belyse hvordan et konkret forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling fungerer i praksis. Dette er utgangspunktet for å velge det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon som case. Samtidig er valget basert på et ønske om å belyse muligheter og utfordringer ved et byutviklingsprosesser basert på høy grad av medvirkning og direkte deltakelse fra berørte aktører. Med utgangspunkt i en prosessorientert tilnærming til samarbeidet i bydelen, er oppgavens formål å belyse følgende forskningsspørsmål:

- *Hvordan forstår beboere, politikere og kommunalt ansatte hva bærekraftig byutvikling innebærer i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon og hvilke dimensjoner vektlegges?*
- *Hva er konsekvensene av at det eksisterer ulike fortolkninger av bærekraftig byutvikling i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon?*
- *Hvilke synspunkter har de ulike aktørene på behovet for enighet om felles målsetninger i utviklingen av bydelen?*
- *Hva er de ulike aktørenes oppfatninger av utfordringer og muligheter ved medvirkningsprosessene i forsøksprosjektet på Svartlamon?*

Forskningsspørsmålene er basert på en antagelse om at det eksisterer ulike oppfatninger og synspunkter blant de aktuelle aktørene om hvordan Svartlamon skal utvikles som byøkologisk forsøksprosjekt. En annen grunnleggende antagelse i denne oppgaven er at hvilke geografisk nivå en by forstås ut i fra, vil påvirke hva som betraktes som en mer bærekraftig byutvikling. Det vil derfor være interessant å belyse

hvorvidt aktørenes forståelse av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet avgrenses til konteksten på Svartlamon eller relateres til andre geografiske nivå.

1.2 Oppgavens bakgrunn og relevans

Bulkeley og Betsil (2005) hevder at på tross av bred enighet om behovet for å skape mer bærekraftige byer, er det langt større usikkerhet og uenighet om hva dette innebærer i praksis. Forsøk på å forstå hva bærekraftig byutvikling betyr i møte med praksisfeltet blir ofte redusert til et spørsmål om å finne praktiske og teknologiske løsninger, basert på forforståelser av begrepet bærekraftighet i en urban kontekst (Whitehead 2003 og Bulkeley & Betsil 2005). Dette har ifølge Bulkeley og Betsil (2005:43) resultert i at "... critical questions concerning the political struggles which take place in defining what urban sustainability might entail have been neglected." I stedet for å anta at det eksisterer "riktige" svar og løsninger på hvordan mer bærekraftige byer kan utvikles, tar denne oppgaven utgangspunkt i aktørenes egne opplevelser og synspunkter på hva bærekraftig byutvikling innebærer i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon.

Studiet av forsøksprosjektet på Svartlamon vil kunne bidra til økt forståelse for hvordan bærekraftig byutvikling forstås og fortolkes gjennom konkrete tiltak innenfor en bestemt kontekst. Gjennom ulike fortolkninger gis begrepet innhold og det forstås i relasjon til de konkrete tiltakene i forsøksprosjektet. Ved å belyse aktørenes ulike synspunkter på forsøksprosjektet i bydelen forsøker oppgaven å unngå begrensede diskusjoner om begrepsmessig uklarhet og tvetydighet rundt bærekraftsbegrepet, atskilt fra konkrete forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling. Tidligere studier av bydelen har fokusert på den historiske konflikten mellom beboerne som ville verne bydelen og de som ønsket å rive den. Denne oppgaven tar utgangspunkt i dagens byøkologiske forsøksprosjekt og hvordan de ulike aktørene forsår hva bærekraftig byutvikling innebærer på Svartlamon.

Svartlamon er et eksempel på alternative byutviklingsprosesser, drevet frem av "svartlamonittenes" engasjement for bydelen de bor i. I samarbeidet med kommunen er de gitt et handlingsrom med høy grad av medbestemmelse og selvstyre. Selv om dette handlingsrommet ikke er ubegrenset, skiller deltakelsesnivået blant beboerne i bydelen seg markant fra byutviklingsprosjekter forøvrig. Beslutninger fattes i fellesskap, basert på prinsipper for direktedemokrati og flat organisering. For å utvikle

Bilde 2:

Flyfoto av bebyggelsen på Svartlamon, sett øst fra. Bydelen ligger mellom jernbanelinja, Strandveien og industriområdet Reina, som befinner seg utenfor bildet på venstre side. Bildet er tatt før 2007 ⁴.

kunnskap om alternative samarbeidsformer i byutviklingsprosjekter er erfaringer fra alternative beslutningsprosesser viktig. Butters (2003) argumenter for verdien av å studere ytterpunktene og ikke ”mainstreamene” i forsøk på å forså hvordan mer bærekraftige byer kan utformes. Dette kan bidra til å utvikle forståelse for hvordan radikale endringer kan utfordre dagens samfunnsutvikling. Svartlamon er et slik ytterpunkt.

Å studere byer ut i fra et bærekraftighetsperspektiv er dessuten viktig fordi over halvparten av verdens befolkning i dag bor i byer og urbane områder og det er forventet at denne andelen vil øke til 60 prosent i løpet av de to neste tiårene (UNCHS 2008). Denne befolkningsveksten vil først og fremst skje i byområder i Sør⁵ og det er derfor viktig å heve den sosiale og økologiske bærekraften i disse områdene. Dette tydeliggjør behovet for å skape mer bærekraftige byer fordi det vil kunne bidra til å øke livskvaliteten til millioner av mennesker, samtidig som slike tiltak kan bevare både naturressurser og økosystemer for fremtiden. Byer og verdens urbane befolkning konsumerer enorme mengder ressurser og denne tendensen vil øke i fremtiden

---

⁴ Kilde: www.gulesider.no/kart (01.06.09)

⁵ Her forstått som det globale Sør jf. UNCHS (2008) kategorisering

(UNFPA 2007). Verdens byer er en viktig årsak til utviklingen av både lokale og globale miljøproblemer, samt økende sosiale forskjeller. Likevel kan det argumenteres for at løsningen på disse problemene også finnes i byene:

“Cities (...) embody the environmental damage done by modern civilization; yet experts and policymakers increasingly recognize the potential value of cities to long-term sustainability. If cities create environmental problems, they also contain the solutions. The potential benefits of urbanization far outweigh the disadvantages: The challenge is in learning how to exploit its possibilities“ (UNFPA 2007:1).

Verdens byer er arena for økonomisk aktivitet, politiske beslutninger og kunnskapssentrum for innovasjon og kreativitet. Fremtiden for verdens byer og hvorvidt utviklingen skaper mer bærekraftige byer eller ikke, er avhengig av innbyggere, beslutningstakere og byplanleggingens evne til å utfordre dagens sosioøkonomiske romlige organisering (Hall 2006).

1.3 Oppgavens oppbygning

I introduksjonen er oppgavens tema, relevans og forskningsspørsmål beskrevet. Det neste kapitlet presenterer oppgavens teoretiske rammeverk og er todelt. Den første delen tar for seg ulike perspektiver på den bærekraftige byen, forholdet mellom geografiske nivå og hvordan ulike tilnærminger til å forstå byer påvirker hva som antas å være en mer bærekraftig byutvikling. Den andre delen presenterer ulike teoretiske tilnærminger til medvirkningsprosesser i byutviklingen. Ulike demokratiforståelser, samt muligheter og begrensninger ved deltagende prosesser diskuteres. I kapittel tre redegjøres det for bruk av kvalitativ metode og de metodiske valgene i forskningsprosessens ulike faser diskuteres.

I kapittel fire belyses den historiske utviklingen av området som i dag utgjør det byøkologiske forsøksprosjektet. I motsetning til kapittel fem, seks og sju, som analyserer intervjumaterialet i lys av oppgavens teoretiske rammeverk, tar kapittel fire utgangspunkt i sekundærlitteratur og intervjupersonenes egne beretninger om Svartlamon og er følgelig mer empirinært. Bakgrunnen for at bydelen er regulert som byøkologisk forsøksområde diskuteres og dagens Svartlamon presenteres. Gjennom en omfattende fremstilling og diskusjon av den historiske utviklingen i bydelen, det fysiske og sosiokulturelle miljøet, samt beboernes stedstilhørighet, belyser kapitlet

det spesielle ved konteksten på Svartlamon og medvirkningsprosessene i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet.

I kapitel fem presenteres og diskuteres de ulike aktørenes forståelser av hva bærekraftig byutvikling innebærer på Svartlamon med bakgrunn i det første forskningsspørsmålet. Ulike dimensjoner ved aktørenes fortolkninger av bærekraftig byutvikling i det byøkologiske forsøksprosjektet presenteres. Konsekvensene ved at det eksisterer ulike fortolkninger av bærekraftighetbegrepet diskuteres i kapitel seks. Med utgangspunkt i forskningsspørsmål to og tre drøftes likhetstrekk, interessemotsetninger og ulike synspunkter på behovet for felles målsetninger.

Analysen avsluttes i kapitel sju med å belyse samarbeidet internt blant beboerne på Svartlamon og mellom beboerne og kommunen. Med bakgrunn i forskningsspørsmål fire diskuteres positive aspekter og utfordringer ved det høye medvirkningsnivået. I kapitel åtte oppsummeres og avsluttes oppgaven.

2. Teoretiske perspektiver

Utgangspunktet for denne oppgaven er å belyse hvordan bærekraftsbegrepet forstås og fortolkes i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon. Det er en uttalt ambisjon blant aktørene at bydelen kan bidra til å skape en mer bærekraftig byutvikling i lokal sammenheng. Samtidig er det ønskelig at erfaringene fra arbeidet med forsøksprosjektet skal ha relevans utover den lokale konteksten. Som nevnt innledningsvis forstås byøkologi både som fysiske forsøk og prosessrelaterte tiltak på Svartlamon, derfor er den teoretiske analyserammen todelt. Den første delen presenterer og diskuterer ulike forståelser av bærekraftig byutvikling mens den andre delen belyser muligheter og begrensninger ved medvirkningsprosesser i byutviklingsprosjekter. Bakgrunnen for valg av teoretiske perspektiver må sees i sammenheng med at Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjektet er basert på en radikal idé om beboernes rett til medbestemmelse og direkte deltakelse i utviklingen av bydelen. I skjæringspunktet mellom det representative demokratiet, kommunens hierarkiske byråkrati og beboernes selvorganisering, basert på prinsipper for direkte demokrati i beslutningsprosesser, samarbeides det om å skape en mer bærekraftig bydel.

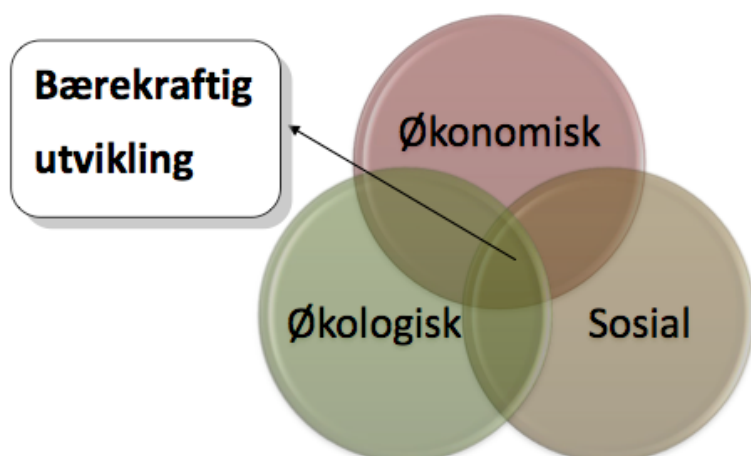
I kapittelets første del belyses ulike teoretiske tilnærminger til den bærekraftige byen, med vekt på hvilken betydning geografisk nivå og ulike byforståelser har i forståelsen av konkrete forsøk på å skape mer bærekraftige byer. Fordi det argumenteres for at medvirkning fra mange aktører er en nødvendig forutsetning for å skape en mer bærekraftig utvikling, belyses tiltak på et lokalt plan. Den første delen avsluttes med å diskutere behovet for mer praksisorienterte tilnærminger til forsøk på å forstå og forklare konkrete bærekraftige byutviklingsprosjekter. Kapittelets andre del begynner med å beskrive dagens byutviklingskontekst og ulike deltakelsesnivå, med utgangspunkt i Sherry R. Arnsteins (1969) modell for medvirkning. Sammenhengen mellom ulike demokratiforståelser og medvirkning diskuteres og kapittelet avsluttes med en diskusjon omkring fordeler og ulemper knyttet til deltakende prosesser i byutviklingsprosesser.

2.1 Fra bærekraftig utvikling til bærekraftige byer

Denne oppgaven fokuserer på forsøk på å skape en mer bærekraftig utvikling innenfor en urban kontekst, med forsøksprosjektet på Svartlamon som et konkret eksempel. En sentral antagelse i oppgaven er at de ulike aktørene fortolker bærekraftig byutvikling i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon ulikt. Dette påvirker hvordan konkrete tiltak både utformes og vurderes. Fugleseth (2007) hevder derfor at det er nødvendig å synliggjøre ulike forståelser av begrepet bærekraftig utvikling for å forstå kompleksiteten i debatten omkring bærekraftig byutvikling.

Brundtland-kommisjonen eller ”The World Commission on Environment and Development” (WCED) satte for alvor bærekraftig utvikling på den internasjonale agendaen i rapporten ”Vår felles fremtid” (1987). Kommisjonen definerte bærekraftig utvikling som en utvikling som ”... imøtekommer dagens behov uten å ødelegge muligheten for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov” (WCED 1987:42). En måte å fortolke definisjonen på er at bærekraftig utvikling innebærer en balansegang mellom lokale og globale behov, i nåtid og fremtid, samt mellom økonomisk vekst og sosial likhet (Ravetz 2001). I motsetning til tidligere forståelser utvidet Brundtland-kommisjonen begrepet til å omfatte både økonomisk, sosial og økologisk bærekraft, på tvers av tid og rom. For å skape en mer bærekraftig utvikling ble det presisert at det ikke er tilstrekkelig å vektlegge en av de tre dimensjonene, snarere må de sees i sammenheng

I debatten omkring begrepet fremheves integrasjonen av de tre dimensjonene både som en styrke og svakhet. Brundtland selv hevdet at den brede fortolkningen av begrepet representerte et langt mer radikalt og politisk innhold enn tidligere forståelser (Langhelle 2000). Kritikere har derimot påpekt at bærekraftig utvikling

Figur 1: Sammenhengen mellom de tre dimensjonene i bærekraftighetsbegrepet.

alltid innebærer en avveining mellom dimensjonene og Evans og Jones (2008) hevder at dette har skapt en opphetet debatt om hvorvidt det er økonomiske, sosiale eller økologiske faktorer som først og fremst skal vektlegges.

Innledningsvis i oppgaven ble det påpekt at det har eksistert visjoner om en mer bærekraftig byutvikling lenge før Brundtland-kommisjonen satte begrepet bærekraftig utvikling på agendaen. Derimot bidro kommisjonens sentrale fokus på byers betydning for å skape en mer bærekraftig utvikling til at begrepet for alvor ble trukket inn i byplanlegging og byutviklingsprosesser. I kommisjonens sluttrapport er kapittelet ”The Urban challenge” (1987) viet utfordringene verdens byer står overfor og hvordan bymyndigheter kan møte disse utfordringene. Bulkeley & Betsill (2005:44) uttrykker seg slik om rapporten: ”The focus of the report on the intergration of economic, social and environmental concerns, together with global and local issues, made cities a key arena in which the concept of sustainable development could be applied.” Tidligere ble det fokusert på å forbedre livsgrunlaget for befolkningen i byer, basert på en forståelse av miljøproblemer som geografisk avgrenset. Brundtland-kommisjonen utvidet denne forståelsen ved å vektlegge sammenhengen mellom urbaniseringsprosesser og hva slags rolle byene har i de komplekse årsaksammenhengene som skaper globale miljøproblemer.

Siden Brundtland-kommisjonen la frem ”Vår felles fremtid” for over 20 år siden, har byers sentrale rolle i forsøk på å skape en mer bærekraftig utvikling blitt bekreftet. I 1990 ble FNs program for bærekraftig byer etablert i regi av United National Center for Human Settlements (UNCHS) og under FN-konferansen i Rio de Janeiro, ble det lokale nivåets rolle i forsøk på å skape en mer bærekraftig utvikling på et globalt nivå forsterket gjennom Lokal Agenda 21. I 1994 ble The European Sustainable Cities & Towns Campaign⁶ etablert i forbindelse med Aalborg-erklæringen, hvor over 2400 lokale europeiske myndigheter har forpliktet seg til å følge opp Lokal Agenda. I Norge har kommunene Kristiansand, Stavanger og Trondheim signert erklæringen. Gjennom internasjonale avtaler har Norge forpliktet seg til å følge opp målsetninger om å skape en mer bærekraftig utvikling gjennom den nasjonale politikken. Siden begynnelsen av 1990-tallet har for eksempel bærekraftig utvikling vært det overordnede målet for norsk areal- og ressursforvaltning (Riksrevisjonen dokument 3:11 2006-2007). Langsiktig og helhetlig forvaltning av arealressursene blir ansett som en forutsetning for en økologisk, økonomisk, og sosial

---

⁶ <http://sustainable-cities.eu/The-Campaign-76-2-3-.html> (12.06.09)

bærekraftig utvikling på lang sikt. I nyere tid er prosjektet ”Fremtidens byer,” fra 2008, et eksempel på hvordan sentrale myndigheter har samarbeidet med lokale bymyndigheter for å fremme en mer bærekraftig byutvikling⁷. De 13 største byene i Norge deltar i prosjektet som har som målsetning å redusere klimagassutslippene og gjøre disse byene bedre å bo i.

Selv om det ikke eksisterer en enhetlig tilnærming til den bærekraftige byen, påpeker Næss (2000) at byplanlegging i vestlige industrialiserte land har vektlagt fem prinsipper i forsøk på å legge til rette for og skape en mer bærekraftig byutvikling. Denne utviklingen bør søke å redusere byens energibruk og utslipp per innbygger til et nivå som er bærekraftig på et globalt nivå. For det andre bør utviklingen baseres på reduksjon av miljømessig belastende byggematerialer. Dett tredje prinsippet er at inngrep og omdisponering av naturområder, økosystemer og jordbruksarealer må minimeres. For det fjerde bør såkalte åpne materialstrømmer erstattes av lukkede kretsløp, basert på lokale ressurser og for å minimere avfall. Det femte prinsippet er at byene må være et sunt miljø for dets innbyggere, uten forurensning og støy, og bevare grønne områder for rekreasjon og naturopplevelser. Disse prinsippene innebærer på mange måter en konvensjonell tilnærming i forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling. Bulkeley og Betsill (2005) hevder at konkrete forsøk på å skape mer bærekraftige byer har tatt utgangspunkt i indikatorer, bærekraftsbarometer og analyser av materialstrømmer for å vurdere om en by blir mer bærekraftig eller ikke. De advarer mot at slike teknokratiske tilnærminger til forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling neglisjerer analyser av den politiske maktkampen som finner sted i forsøk på å definere hva bærekraftig byutvikling faktisk innebærer. Ravetz (2001:5) synes å være enig i kritikken av en teknokratisk forståelse av den bærekraftige byen når han hevder at:

“Decision-makers often assume that sustainability can be ”achieved,” as if cities were like machines whose problems can be fixed with a tune-up or a new part (...) While policy-makers grasp for simple fixes and glossy leaflets, there is widespread confusion over the complex and many-layered challenge of the ”sustainable city”.”

Ravetz (2001) tar avstand fra en slik tilnærming for å forstå bærekraftig byutvikling og hevder at det ikke finnes en ”riktig” vei til en mer bærekraftig utvikling. En slik

---

⁷ <http://www.regjeringen.no/nb/sub/framtidensbyer/forside.html?id=551422>
(19.06.09)

forståelse av både begrepet og den bærekraftige byen vil bli diskutert nærmere i sammenheng med behovet for mer praksisorienterte tilnæringer til feltet.

2.1.1 En alternativ, geografisk tilnærming til bærekraftsbegrepet

I kontrast til en historisk fremstilling med Brundtland-kommisjonen som utgangspunkt for å forstå utviklingen av begrepet bærekraftig utvikling, presenterer samfunnsgeografen Mark Whitehead (2007) en alternativ analyse av begrepet. Han hevder at det er mulig å forstå utviklingen av begrepet både fra et vitenskaplig perspektiv, med fokus på bærekraftig ressursforvaltning, en filosofisk tilnærming, eksempelvis dypøkologiske forståelser av bærekraftighet utviklet av Arne Næss, samt et geopolitisk perspektiv, hvor trusselen og frykten for grenseoverskridende miljøproblemer førte til endring i det geopolitisk klimaet på slutten av 60-tallet. Brundtland-kommisjonens forståelse av bærekraftig utvikling plasserer Whitehead (2007) innenfor den sistnevnte. Samtidig utfordrer han tradisjonelle forestillinger om at det er mulig å spore den historiske utviklingen av begrepet til én bestemt hendelse. Han mener dette implisitt legitimerer ideen om at det eksisterer én riktig versjon av begrepet og hevder snarere at begrepet har utviklet seg over tid og i rom. Derfor eksisterer det "... multipel versions of sustainability (...) in the world and a spatial perspective helps us to recognize these variations" (Whitehead 2007:15). Whiteheads (2007) fremstilling av begrepet er basert på en geografisk tilnærming fremfor en temporal forståelse og illustrere at betegnelsen av hva som er bærekraftig i stor grad avhenger av kontekst og stedsspesifikke forhold, samt at tolkninger vil variere fra formelle, politiske arenaer til mer uformelle rom, som eksempelvis alternative og radikale miljøer. Hvorvidt den geografiske tilnærmingen Whitehead (2007) argumenterer for er fruktbar i analyse av konkrete forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling vil bli belyst i kapittel 5, i relasjon til hvordan de ulike aktørene fortolker og gir begrepet meningsinnhold på Svartlamon.

2.1.2 Tvetydighet som styrke eller svakhet?

Brundtland-kommisjonen fikk ros av mange for å ha pekt på at store og raske endringer må til for å skape en mer bærekraftig utvikling. McManus (2000) hevder at begrepets gjennomslagskraft i praktisk politikktutforming blant annet skyldes "timing," at Brundtland-kommisjonen tilnærming var optimistisk på vegne av naturen og verdens fattige, samt at den imøtegikk ulike interessegruppers synspunkter.

Kritikerne har likevel vært mange og sitatet nedenfor illustrerer noe av kjernen i denne kritikken:

“The concept of sustainable development – the broad meaning of the term – became widely accepted, but the conception, which includes the principles required to apply a concept, remained (and remains) in profound dispute” (Owens & Cowell 2002:3).

Selv om ”alle” tilsynelatende kan være enige om at innholdet i begrepet er av betydning for å skape en bedre samfunnsutvikling, er det likevel stor uenighet om hva begrepet faktisk betyr i praksis (Berke & Manta Conroy 2000). Med utgangspunkt i oppgavens antagelse om at det eksisterer ulike fortolkninger av bærekraftig byutvikling innenfor konteksten på Svartlamon, vil diskusjonen omkring styrker og svakheter ved begrepet bærekraftig utvikling ta utgangspunkt i hvorvidt den begrepsmessige tvetydigheten anses som begrensende eller muliggjørende.

Robinson (2004:373) påpeker at mange har kritisert begrepet for å være vagt fordi det betyr så mange og vidt forskjellige ting for ulike mennesker. Motstridende aktører og interessegrupper har brukt det samme begrepet til å fremme sin egen agenda, og det eksisterer ikke en enhetlig forståelse av hvordan Brundtland-kommisjonens begrepsformulering skal operasjonaliseres. Den begrepsmessige tvetydigheten skaper derfor grunnleggende spørsmål knyttet til hva slags utvikling som kan betegnes som bærekraftig. Ifølge Harvold (2003) inneholder ”Vår felles fremtid” en rekke definisjoner av begrepet og forsøk på å avklare og avgrense det mer presist har ikke bidratt til større klarhet, fordi nye problemstillinger og spørsmål har oppstått. Fordi begrepsformuleringen er så åpen og fleksibel, hevder Revetz (2001:4) at merkelappen ”bærekraftig” har blitt brukt for å beskrive ”... whatever they were doing anyway.” Ifølge kritikerne har tvetydigheten og uenigheten omkring hva som faktisk representerer en mer bærekraftig utvikling gjort det mulig å redusere det som i utgangspunktet var et radikalt budskap, med behov for en kvalitativ annerledes utvikling, til ”business as usual.” Wyller (1999 i Harvold 2003) hevder derfor at begrepet har blitt en altomfattende ønskeliste og at en slik uthuling har resultert i en avpolitisering av begrepets innhold.

En annen utfordring knyttet til den begrepsmessige tvetydigheten er spørsmålet om hvordan økologisk, økonomisk og sosial bærekraft skal integreres i konkrete forsøk. Brundtland-kommisjonen hevdet at en mer bærekraftig utvikling

forutsetter at de tre dimensjonene integreres og sees i sammenheng. På den annen side resulterer konkrete forsøk ofte i avveininger mellom hvilke dimensjon som skal vektlegges (Knutsen 1999). Hvilke dimensjon som prioriteres blir følgelig et spørsmål om hvem som har makt til å foreta avveining mellom økonomiske, sosiale og økologiske aspekter i et konkret prosjekt. Det vil derfor være interessant å undersøke hvilke dimensjoner som kommer direkte eller indirekte til uttrykk i de ulike fortolkningene av bærekraftighetsbegrepet innenfor konteksten på Svartlamon.

På den annen side er det flere som fremhever den begrepsmessige tvetydigheten ved bærekraftig utvikling som en styrke: "Sustainable development, though notoriously vague as a concept and open to multiple interpretations, drove an intense, heated and productive dialog from the international down to the local scale that has continued to this day" (Holden m.fl 2008:306). Gjennomslagskraften ved begrepet knyttes i denne sammenheng til at det åpnes for et større handlingsrom i møte med konkrete forsøk på å skape en mer bærekraftig utvikling, enn det som hadde preget miljødebatten på 1970- og 80-tallet. Robinson (2004) er også opptatt av mulighetene knyttet til den åpne forståelsen av hva en mer bærekraftig utvikling faktisk innebærer. Han mener en smal definisjon kan resultere i at andre viktige perspektiver og tilnærminger fortrenses eller avskrives. I så måte vil Whiteheads (2007) geografiske eller romlige tilnærming til begrepet kunne være nyttig i forsøk på å skape mer bærekraftige byer. Slik tidligere nevnt avviser han tankegangen om at det eksisterer én riktig forståelse av begrepet, snarere vil det variere i tid og rom. Dette illustrerer at målsetninger om å skape mer bærekraftige byer må ta utgangspunkt i stedsspesifikke forhold og ulike dimensjoner vil måtte veies opp mot hverandre innenfor hver kontekst. Dette betyr imidlertid ikke at spørsmål om hva som er bærekraftig utelukkende er kontekstavhengig, fordi det eksisterer flere fellestrekk i forståelsene av hva en bærekraftig utvikling innebærer. Robinson (2004) er dessuten opptatt av at konkrete forsøk og tiltak bør kunne påvirke begrepsforståelsen vår, fremfor å påtvinge kunstige definisjoner og kategorier på konkrete prosjekter. I denne sammenheng vil det være interessant å undersøke hvorvidt aktørene på Svartlamon relaterer teoretiske forståelser av bærekraftighet til de konkrete fortolkninger av forsøksprosjektet på Svartlamon.

Fordi spørsmål om hva som er en mer bærekraftig utvikling er normative, er det viktig å erkjenne at motsetningsfulle fortolkninger av begrepet eksisterer, og at disse ikke nødvendigvis er forenelige med hverandre. Robinson (2004) påpeker derfor

at det er nødvendig å tilrettelegge for prosesser som kan tydeliggjøre ulike forståelser av begrepet. Fremfor å betrakte ulike fortolkninger av begrepet som begrensende, mener han at ”The power of the concept of sustainability lies precisely in the degree to which it brings to the surface these contradictions and provides a kind of discursive playing field they can be debated” (Robinson 2004:382). Hvorvidt de intervjuede i denne undersøkelsen opplever tvetydigheten ved begrepet bærekraftig utvikling i relasjon til det byøkologiske forsøksprosjektet, vil bli belyst og om ulike fortolkninger av forsøksprosjektet oppleves som muliggjørende eller begrensende i det konkrete samarbeidet diskuteres nærmere i oppgavens analysedel.

På tross av kritikken mot begrepet hevder Kemp m.fl (2005) at det er mulig å identifisere en rekke grunnleggende aspekter som det synes å være enighet om. At dagens samfunnsutvikling ikke kan betegnes som bærekraftig er kanskje det viktigste, og at dette forutsetter en annerledes utvikling i fremtiden. Videre er det enighet om at bærekraftighet både handler om å bevare og skape noe, og at en forutsetning for bærekraftighet er integrasjon på tvers av skala og en erkjennelse av gjensidig avhengighet i rom. Kemp m.fl (2005) påpeker dessuten at bærekraftig utvikling er en kontinuerlig prosess som aldri tar slutt. Dette synes også Kenny og Meadowcroft (1999) å være enig i, de hevder nemlig at det ikke eksisterer ett bærekraftig samfunn. Snarere kan bærekraftig utvikling forstås som et ”idealistisk-benchmark” som dagens samfunn kan sammenlignes med og kritiseres ut fra. Forstått på denne måten kan bærekraftsindikatorer, som tidligere nevnt, brukes som indikatorer for å vurdere hvorvidt samfunnsutviklingen er mer bærekraftig.

2.1.4 Sammenheng mellom bærekraftighetsperspektivet og byforståelser

Måten byer forstås på vil påvirke hvordan en mer bærekraftig byutvikling vil bli forsøkt skapt i praksis. Whitehead (2007:168) argumenterer for at byer må betraktes som mer enn økonomiske rom og enheter, fordi de er ”... intergrated spaces of social life, economic growth and environmental relations.” Dette utfordrer tankegangen om byen som en lukket eller avgrenset geografisk enhet. I et slikt perspektiv vil studier av byer begrenses til hva som eksisterer innenfor bygrensene, som politiske institusjoner, infrastruktur og bebyggelse. Whitehead (2007) påpeker at en slik tilnærming er spesielt problematisk i forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling. Byen er mer enn dens fysiske strukturer og lar seg derfor vanskelig avgrense på samme måte. Byen bør snarere forstås som en samling ulike prosesser og det er disse strømmingene som

oppretholder og transformerer byen. I forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling utfordrer en slik byforståelse den tradisjonelt geografisk avgrensede byen fordi årsakssammenhengene mellom økonomiske, sosiale og økologiske utfordringer ikke lar seg avgrense på samme måte. Dette medfører igjen at byen må forstås som en del av en større sammenheng, fordi den inngår i og er forbundet med omverdenen i et komplekst samspill mellom ulike geografiske nivåer (Bulkeley & Betsill 2005). En tilnærming til den bærekraftige byen ut fra det lokale nivået, ignorerer de komplekse relasjonene den enkelte byen påvirkes og formes av og er en del av. Slike forståelser reduserer det lokale til "a black box" ifølge Marvin og Gay (1997:312), fordi det lokale nivået frakobles den globale, internasjonale og nasjonale konteksten. Dette fører til at beslutninger som fattes utenfor den lokale konteksten i liten grad innlemmes i analyser av tiltak som kan bidra til å skape mer bærekraftige byer. Whitehead (2007:162) er også opptatt av sammenhengen mellom den enkelte by og nettverkene den inngår i: "... cites cast long social, economic and ecological shadows over communities and ecological systems which are located far beyond the political boundaries which are routinely given to cities." At verdens byer bare utgjør 2,8 prosent av jordas totale overflate, men samtidig forbruker tre fjerdedeler av verdens ressurser (Grimmond 2007) illustrerer behovet for å forstå samspillet mellom den enkelte byen og omverdenen. Dette er spesielt viktig med tanke på at konsekvenser også forekommer andre geografiske steder enn i den konkrete byen som forårsaket dem i utgangspunktet.

2.1.5 Lokal bærekraft: "Tenke globalt, handle lokalt"

Som tidligere nevnt ble fokuset på byer og det lokale nivåets rolle i forsøk på å skape en mer bærekraftig utvikling, forsterket i årene etter Brundtland-kommisjonens rapport. Lokalt engasjement og partnerskap mellom ulike aktører ble ansett som virkemiddelet for å realisere den nye miljø- og utviklingsagendaen for det 21. århundret, fra FN-konferansen i Rio de Janeiro (1992). I sluttdokumentet ble lokale myndigheter tillagt en sentral rolle i å stimulere til samarbeidsprosjekter med ulike lokale aktører. Slagordet "Tenke globalt, handle lokalt" kommer direkte til uttrykk i dokumentet slik:

"Because so many of the problems and solutions being addressed by Agenda 21 have their roots in local activities, the participation and cooperation of local authorities will be a determining factor in fulfilling its objectives" (UN 1993:233).

Lokal medbestemmelse, borgerinitiativ og behovet for å styrke lokaldemokratiet ble fremhevet som viktige forutsetninger for å skape en mer bærekraftig utvikling på verdensbasis. Det ble argumentert for at lokale myndigheter ikke vil kunne løse utfordringene på egenhånd, men at det forutsatte mobilisering av "... the energy, creativity, knowledge and support of local communities, stakeholders, interest organizations and citizens across the world" (Evans m.fl 2006:852). Lokal Agenda 21⁸ ble ansett som virkemiddelet for å realisere handlingsplanen fra Rio de Janeiro og i Norge ble kommunene oppfordret til å ta ansvar for å organisere og lage lokale LA21-planer (Bjørnæs & Norland 2002).

Et annet argument for å vektlegge det lokale nivåets rolle i forsøk på å skape en mer bærekraftig utvikling er ifølge Berggerud (1993:18) knyttet til at individets holdninger, verdier og atferd må endres, og han uttrykker dette slik: "... förverkligandet av en bärkraftig utveckling kan bare ske hos individerna, i de enskilda människornas beslut och beteenden, och när det gäller relationen till den enskilda människan är det den locala nivån som är avgörande." Aktiv deltakelse i medvirkningsprosesser vil kunne bidra til bevisstgjøring av enkeltindividets rolle for å skape en mer bærekraftig utvikling og synliggjøre behovet for livsstilsendringer. Såkalte nedenfra-og-opp-strategier, med vekt på medvirkning og medbestemmelse, har likevel møtt kritikk fra flere hold. En forenklet forståelse av medvirkning kan føre til at uheldige sider ved grasrotinitiativ overses. Utfordringer knyttet til deltakende prosesser diskuteres nærmere i den neste delen av dette kapittelet.

Som nevnt innledningsvis har bærekraftig utvikling vært det overordnede målet for norsk arealplanlegging og byutvikling siden 90-tallet. Rydin (2006) mener derimot at plansystemet heller burde ha som målsetning å utvikle "environmental sustainability" fremfor fullstendig bærekraftig utvikling. Det lokale nivået har ifølge Rydin (2006) ikke de nødvendige virkemidlene eller verktøyene en mer bærekraftig utvikling forutsetter. Hun påpeker likevel at det er viktig å innlemme den sosiale dimensjonen, som ikke omfattes av "environmental sustainability," og mener dette kan gjøres ved å fokusere på "environmental justice." Virkemidlene Rydin (2006) etterlyser for å skape en mer bærekraftig utvikling mener hun befinner seg på det nasjonale nivået og kan sees i sammenheng med Solecki og Leichenkos (2006:11)

---

⁸ Kapittel 28 av sluttdokumentet Agenda 21 - "Local Authorities Initiatives in Support of Agenda 21".

argument om behovet for strukturelle tilnærminger i forsøk på å skape en mer bærekraftig by: "... many urban sustainability efforts fail to address the larger-scale, longer-term structural shifts associated with the contemporary transformation of cities." Erfaringene fra det norske prosjektet "Natur- og miljøvennlig tettstedsutvikling" (NAMIT) kan underbygge behovet for overordnet planlegging (Næss 2000). I prosjektets sluttrapport påpekes den manglende støtten i befolkningen til å innføre miljørelaterte restriksjoner som begrensende og Harvold (2003:407) mener "... rådende verdioppfatninger, maktforhold og rammevilkår utgjør hindringer for å gjennomføre en tettstedsutvikling i tråd med miljøalternativene." Næss (2000) hevder at dagens dominerende boligidealer og mobilitetspreferanser ikke er forenelig med målsetningene om en mer bærekraftig byutvikling. Derfor er ikke grasrotinitiativ og planlegging i et "nedenfra-og-opp-perspektiv" tilstrekkelig for å skape en mer bærekraftig byutvikling og han argumenterer for at lokal planlegging må foregå innenfor rammer som tar hensyn til miljørelaterte konsekvenser som ikke først og fremst manifesterer seg lokalt. Det lokale myndighetsnivåets evne til å samordne og planlegge i et langsiktig perspektiv påpekes som et sentralt element i Plan- og bygningsloven (PBL), og det fremheves som spesielt viktig i de tilfellene hvor "... arealforvaltningsspørsmål berører forhold ut over den enkelte kommune" (St.mld nr 26, 2006-2007:46).

I diskusjonen omkring hvorvidt det er "nedenfra-og-opp" eller "ovenfra-og-ned-strategier" som er den beste tilnærmingen i forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling, er det viktig å påpeke at samspillet mellom de to perspektivene er avgjørende. Bulkeley og Betsills (2005:48) flernivåanalyse kan sies å være en slik tilnærming, fordi lokale løsninger forstås i relasjon til politikktutforming på "multiple sites and scales." Dette innebærer at tiltak på et lokalt nivå enten kan bidra til den lokale bærekraften, rette seg mot det globale nivået eller begge deler samtidig. Hvorvidt aktørene forstår og relaterer medvirkningsprosessene i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon til den lokale bærekraften eller ser dette i samspill med strukturelle tilnærminger, er derfor også relevant å belyse.

2.1.6 Bærekraftig byutvikling – en mer praksisorientert tilnærming

"... though everyone was in favour of it, nobody knew exactly what it meant. To be precise: though they could all quote by heart the definition of sustainability, from the Brundtland Report of 1987 (...) it was not at all clear

how this mapped into actual everyday decisions in everyday urban contexts” (Hall 2002:414).

Hva innebærer bærekraftig utvikling i praksis, og hvordan kan idealene og visjonene om å skape mer bærekraftige byer overføres til konkrete byutviklingsprosesser? I litteraturen om bærekraftig byutvikling er det ikke mulig å finne et unisont svar på disse spørsmålene og diskusjonen omkring den begrepsmessige tvetydigheten ved bærekraftig utvikling understreker dette ytterligere. I sin kritikk av konvensjonelle, teknokratiske tilnærminger til forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling, hevder Whithead (2003:1187) at bærekraftighet ikke kan reduseres til ”... a technical matter of institutional restructuring, traffic management, architectural design and the development of green technologies.” I denne sammenheng hevder han også at fokuset på lokale operasjonaliseringer av den bærekraftige byen har ført til at eksterne politiske, økonomiske og økologiske drivkrefter som påvirker byers utvikling har blitt oversett. På den annen side kritiserer han tradisjonelle tilnærminger innenfor dette feltet for å ha en ontologisk forståelse av hva den bærekraftige byen faktisk innebærer og hvordan den ”ser” ut. En slik forforståelse av hva som er bærekraftig eller ikke, reduseres den bærekraftige byen til en nærmest nøytral og apolitisk konstruksjon, hvor asymmetriske maktforhold skjules. Whithead (2003:1187) argumenterer heller for at ”... sustainable cities are never finished objects – whether as ideological visions/blueprints or material artefacts – but are rather in a constant state of *becoming*” (original utheving). Et slikt perspektiv forstår byen som en sosial konstruksjon, og gjennom en relasjonell interaksjon formes byen av sosiale praksiser, på samme tid som de sosiale praksisene påvirker byen.

I likhet med Whitehead (2003) argumenterer også Evans og Jones (2008:1431) for at ”... sustainability cannot be ”achieved” in any total sense” og følgelig vil forsøk på skape en mer bærekraftig byutvikling i praksis mislykkes hvis de vurderes utelukkende ut i fra forforståelser basert på hva som er bærekraftig eller ikke. Derfor hevder de at det er behov for en mer praksisorientert tilnærming til forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling fordi “... there is a need to understand sustainability as a grounded phenomenon, situated in a place and performed by actors and institutions, rather than as a formalized ideal” (Evans & Jones 2008:1421). Ut fra en slik tilnærming argumenterer de for at den begrepsmessige tvetydigheten ved bærekraftig utvikling, som i mange tilfeller fører til at konkrete forsøk på å skape mer bærekraftig byutvikling i praksis mislykkes, snarere

bør betraktes som en positiv og kreativ mulighet. Et positivt perspektiv på tvetydigheten muliggjøres ved at utgangspunktet er "actually existing sustainabilities," i motsetning til forforståelser av hvordan en utvikling *burde* være eller hvordan ulike aktører *burde* forstå begrepet. For at denne tvetydigheten skal sees som en mulighet er det nødvendig å utforske ulike aktørers forståelser av begrepet. Jones og Evans (2006) hevder mening alltid er delvis delt og delvis tvetydig, fordi aktører har ulik erfaringsbakgrunn som former forståelsen av bærekraftighet ulikt. Gjennom dialog mellom ulike parter skapes mening og "shared territories" av bærekraftighet kan utvikles. Derfor argumenterer de for at det er et behov for å utvikle tilnærminger og metoder som kan favne ulike fortolkninger av begrepet i praktiske forsøk. Selv bruker de en detaljert casestudie for å forstå bakgrunnen til at ulike aktører fortolker begrepet forskjellig og prosessene som fører frem til en felles meningsforståelse av begrepet i et konkret prosjekt. I denne oppgaven vil det derfor være interessant å belyse og forsøke å forstå bakgrunnen til at ulike aktører fortolker bærekraftig byutvikling ulikt i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon.

I den neste delen av kapittelet vil konteksten for dagens byutvikling og ulike tilnærminger til deltakende prosesser bli diskutert.

2.2 Endret kontekst for byutvikling - Nye styringsformer og medvirkning

Et særtrekk ved utforming av dagens bypolitikk er at stadig flere aktører deltar i disse prosessene og siden slutten av 1980-tallet har det ifølge Agger (2005) vært et økt fokus på og oppslutning omkring sivilsamfunnets og enkeltindividers deltakelse i offentlige beslutningsprosesser. Tankegangen om at berørte parter skal ha mulighet til å uttale seg og påvirke beslutninger som de berøres av er et viktig planleggingsideal. I formuleringen av plan- og bygningslovens formål fra 2008 heter det at: "... planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter."⁹ Slike medvirkningsprosesser er derimot svært forskjellige og foregår på ulike arenaer. Samhandlingen mellom ulike aktører i det politiske systemet har blitt mer komplekst fordi flere aktører med ulike interesser deltar i både politikoutforming og implementering. Samtidig har også kontakten

---

⁹ <http://www.lovdata.no/all/tl-20080627-071-002.html#1-1> (12.06.09)

mellom ulike aktører i uformelle nettverk økt. Disse nettverkene er i varierende grad offentlige. Dette kompliserer ifølge Agger og Hoffmann (2008) ytterligere fordi beslutninger som påvirker den enkelte byen treffes i samspillet mellom lokale, regionale, nasjonale og internasjonale beslutningsnivåer. Resultatet er en styringssituasjon som kan sies å være mindre oversiktlig enn tidligere og som kjennetegnes av både formelle og uformelle samarbeids- og organiseringsformer i byutviklingen.

Økt fokus på deltakelse, samt nye samarbeidsformer mellom det offentlige og andre aktører i byutviklingen kan sees i sammenheng med det som har blitt betegnet som en generell overgang fra styringsformen government til governance som styringsideal (Agger 2005, Fimreite & Aars 2005, Rhodes 1997). Denne prosessen har ofte blitt beskrevet som en utvikling fra en relativ entydig hierarkisk styringsform, basert på representativt demokrati til en mer uklar styringssituasjon, hvor langt flere aktører deltar i både politikkutforming og implementering (Fimreite & Aars 2005). Styringsprinsippene er endret og det offentlige har gått fra å være den viktigste aktøren til en situasjon preget av samstyring mellom flere aktører med ulike interesser i utformingen av dagens byutvikling.

Butters (2005) er kritisk til denne utviklingen og han hevder at dagens byutvikling ikke tar utgangspunkt i samfunnspolitiske målsetninger eller faglige idealer. Dette fordi private markedsaktører med kommersielle interesser har overtatt byplanleggingen. Han mener dette begrenser det offentliges handlingsrom og:

”Problemet (...) er at bestemmelsepunktet forskyver seg enda lengre bort fra brukerne – og fra våre offentlig representanter – i strid med alle målsetninger om bærekraftig utvikling grunnet i lokaldemokrati. Prosessene tar ikke de berørte som utgangspunkt, og dermed går en også glipp av nytenking og det mangfoldet av ideer som finnes på grasrota” (Butters 2003:12).

Dette reiser viktige spørsmål ved samarbeidet mellom kommersielle aktører, myndigheter og sivilsamfunnet i utformingen av dagens bypolitikk, men også hvordan man forsøker å skape en mer bærekraftig byutvikling i et lengre perspektiv.

Gjennom selvorganiserte nettverk påvirker representanter fra ulike interessegrupper, private markedsaktører og offentlige institusjoner byutviklingen og Fimreite og Aars (2005) hevder at man i fellesskap forsøker å løse utfordringene den enkelte by står ovenfor. Samarbeidet i utviklingen av Svartlamon kan sies å være et

eksempel på fremveksten av nye styrings- og samarbeidsformer i byutviklingsprosesser. Svartlamon skiller seg likevel markant fra dagens tradisjonelle byutvikling og er et radikalt alternativ til disse utviklingsmønstrene. Dette fordi prosjektet gjennomføres i samarbeid mellom kommunen og beboerne, uten at private markedsaktører dominerer disse prosessen. Forsøksprosjektet i bydelen kan derfor bidra med verdifull kunnskap om medvirkningsprosesser i forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling i fraværet av private aktører.

Trippet m.fl (2007) forklarer årsaken til det økte fokuset på medvirkning de siste tiårene med myndighetenes endrede evne og mulighet til å gjennomføre politiske tiltak. De hevder at dette har bidratt til økt samarbeid mellom ulike aktører for å realisere ønskede målsetninger. Denne utviklingen kan forstås som en endring av myndighetenes handlingsrom. Ifølge Fimreite og Aars (2005) skjer det en forskyvning av tyngdepunktet i bypolitikken ved at beslutninger ikke lenger tas av politikere alene, men i samråd med ulike relevante aktører. Hvem som regnes som relevante aktører og hvilke aktører og interessegrupper som har ressurser til å delta i disse samarbeidsprosessene er det derimot uenighet om, noe jeg vil komme tilbake til i diskusjonen omkring utfordringene knyttet til deltakende prosesser.

En konsekvens av at stadig flere aktører deltar i utformingen av bypolitikken er at det skjer en styringsfragmentering. Oppgaver og arbeidsområder som tradisjonelt har blitt oppfattet som myndighetenes ansvar blir i økende grad gjennomført i samarbeid med private aktører i byutviklingen. Eksempelvis står private markedsaktører for over 90 prosent av alle foreslåtte byggeprosjekt i de største norske byene (Røsnes 2008), noe som illustrerer at private aktører dominerer et politikkområde som myndighetene tradisjonelt har kontrollert. Røsnes (2008) stiller derfor spørsmål ved bymyndigheters evne og mulighet til å bruke plansystemet som et verktøy for å påvirke fremtidig byutvikling.

2.2.2 Ulike tilnærminger til medvirkningsprosesser

“The idea of citizen participation is a little like eating spinach: no one is against it in principle because it is good for you” (Arnstein 1969, i Day1997:421).

Medvirkning og deltakelse i byutviklingsprosesser anses både som et gode og et mål i seg selv (Day 1997). En grunnleggende demokratisk rettighet er muligheten til å uttale seg om og bli hørt i saker som man berøres av. Sitatet ovenfor illustrerer at det

er vanskelig å være i mot medvirkning, fordi deltakende prosesser i prinsippet er ansett som et gode. Medvirkning oppfattes derfor som et positivt ladet ord. Ulike begrep, som "citizen participation," "public involvment," "public participation," "participatory planning" og "interactiv decisionmaking," brukes for å beskrive prosesser hvor befolkningen involveres i planleggingsprosesser (Agger 2005:22). Ifølge Reed (2008:2419) finnes det ingen felles enighet om hva deltakende prosesser faktisk innebærer i praksis og han mener derfor at "... participation has become loaded with ideological, social, political and methodolgical meanings, giving rise to a wide range of interpretations." Videre hevder han at de ulike teoretiske tilnærminger for å forstå og forklare deltakende prosesser kan kategoriseres slik: forståelser som vektlegger ulike medvirkningsnivå, tilnærminger som fremhever forskjellige former for deltakelse, perspektiver som fokuserer på ulike teoretiske forankringer for deltakelse, samt forståelser som fremhever utgangspunktet for medvirkningsprosessene (research-driven," "development-driven," "planner-centerd" eller "people-centerd"). Dette er kun én måte å kategorisere ulike forståelser av medvirkning og deltakende prosesser, men det illustrerer at forståelsen som vektlegges vil ha konsekvenser for hva som anses som vellykkede medvirkningsprosesser og hvordan man kan tilrettelegge for slike i praksis. Som nevnt innledningsvis kan beboernes medbestemmelse i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon sees som et eksempel på medvirkningsprosesser som foregår på et høyt medvirkningsnivå. Resten av denne delen vil derfor fokusere på denne type tilnærming for å belyse deltakende prosesser.

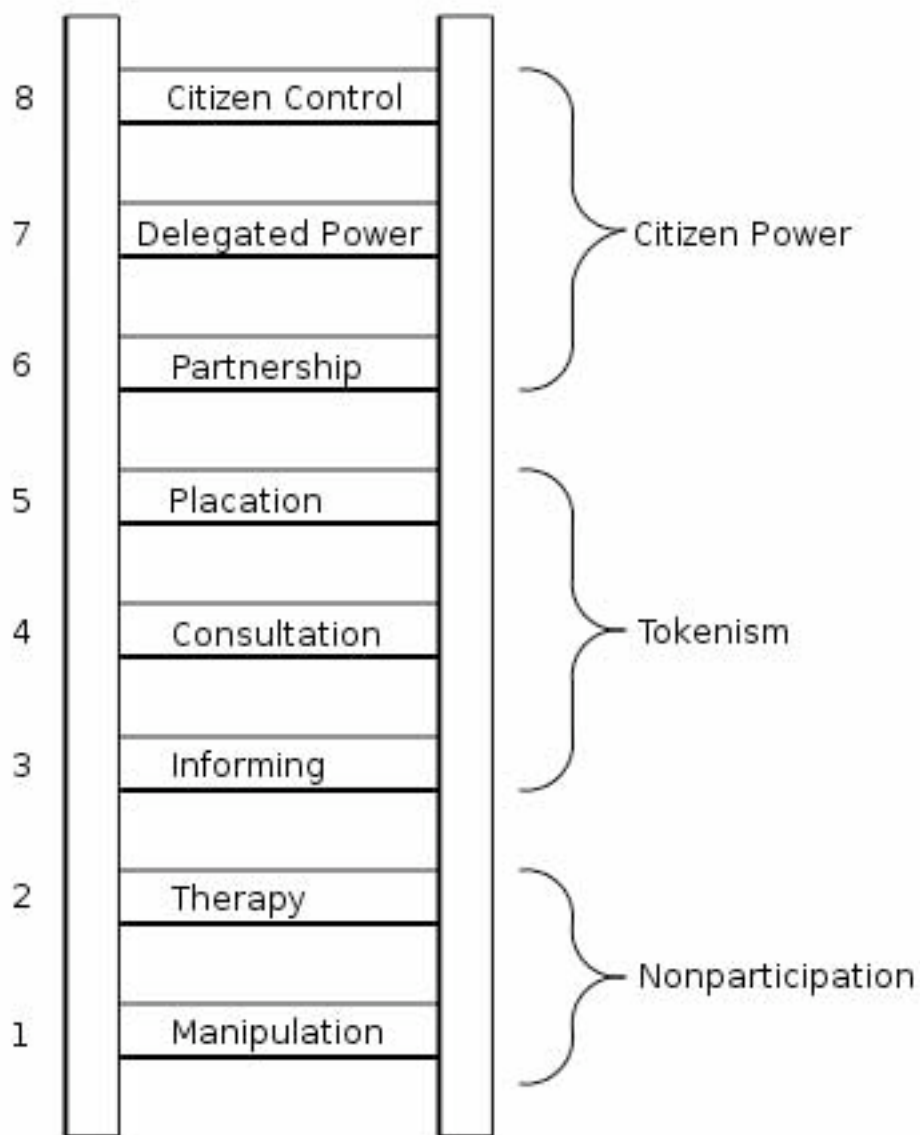
En av de mest kjente tilnærmingene til ulike nivåer av deltakelse er Sherry R. Arnsteins "Ladder of citizen Participation" fra 1969, illustrert i figur 1 (s.34). Selv om denne metaforen er flere tiår gammel hevder Agger (2005) at den i utstrakt grad har blitt benyttet for å forstå og forklare deltakende prosesser. Modellen er utviklet for å beskrive medvirkningsprosesser mellom myndigheter og sivilsamfunnet. Den inkluderer derfor ikke innflytelse som er mulig å oppnå gjennom uformelle forhandlinger og nettverk. I dagens byutviklingskontekst er dette en klar begrensning, men fordi det ikke finnes private aktører med sterke kommersielle interesser i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon, er Arnsteins (1969) modell godt egnet for å belyse beboernes medvirkning i samarbeidsprosessen med kommunen.

Deltakelsesstigen består av åtte trinn som beskriver medvirkningsprosesser basert på åtte nivå, med varierende grad av innflytelse. På de to laveste nivåene innebærer medvirkning at befolkningen blir hørt eller informert. I praksis innebærer denne formen for medvirkning ofte en enveiskommunikasjon mellom myndigheter og berørte parter. De mellomste nivåene representerer ifølge Agger (2005) en ”symbolsk” deltakelse, hvor borgerne blir hørt, men deres innspill blir ikke tatt i betraktning og påvirker heller ikke utfallet av medvirkningsprosessen. Butters (2005) omtaler slike prosesser som ”medvirkningshykleri” basert på såkalt ”hul medvirkning.” Reell brukermedvirkning innebærer at de som deltar skal ha mulighet til å legge premissene for både prosessen og gjennomføringen av tiltakene. Butters (2007) knytter dette til lokal selvbestemmelse, hvor deltakerne ansvarliggjøres gjennom deltakelse. Denne formen for medvirkning befinner seg i toppen av Arnstens (1969) stige. I de to øverste trinnene har deltakerne full kontroll over planleggingsprosessen. Her er ikke deltakelsen basert på enveiskommunikasjon, det handler snarere om samhandling mellom to likeverdige parter. Hvorvidt de ulike aktørene i denne undersøkelsen opplever samarbeidet mellom beboerne på Svartlamon og Trondheim kommune slik, vil bli belyst i oppgavens analysedel.

En grunnleggende antagelse i Arnstens (1969) modell er at jo mer makt som tildeles innbyggere eller borgere, desto bedre er det. Dette er basert på en direkte demokratiforståelse, fremfor en representativ. Ifølge Agger (2005) anses deltakelse og medvirkning fra borgerne som et nødvendig supplement til både det representative demokratiet og rasjonelle planleggingsformer. Retten til å uttale seg utvides til å omfatte mer enn det å avlegge sin stemme gjennom valg, og Agger (2005:24) påpeker at dette ”... bygger på en tiltro til, at borgerne opøver demokratiske færdigheder, ejerskabs- og ansvarsfølelse samt en større forståelse for de andre parter ved at deltage.” Modellen har blitt kritisert for å representere en forenklet maktforståelse, fordi makt fremheves som en entydig størrelse ifølge Agger (2005), som kan flyttes fra myndighetene og videreformidles til innbyggerne. En slik tilnærming til makt inkluderer ikke makten som eksisterer i institusjonelle rammer og praksiser. Ravetz (2001) påpeker dessuten at det er problematisk å betrakte et lokalsamfunn som en homogen gruppe, med felles agenda. Dette er noe som vil bli diskutert nærmere i den siste delen av dette kapitlet.

På tross av kritikk har modellen fått stor gjennomslagskraft i forståelse av deltakende prosesser og Agger (2005) fremhever dens relevans fordi metaforen om

Figur 1: Sherry R. Arnstens medvirkningsmodell fra 1969.¹⁰ Første gang publisert i *Journal of the Institute of American Planners*, vol.35, nr.4, 216-224.

¹⁰ <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html> (19.06.09)

stigen illustrerer at medvirkning kan foregå på ulike nivå. Dette kan bidra til å avdekke hvilke underliggende politiske, demokratiske verdier som ligger til grunn for valg av ulike medvirkningsprosesser. På Svartlamon skiller deltakelsesnivået fra beboerne sin side i utviklingen av forsøksprosjektet seg markant fra det som er vanlig praksis i byutviklingsprosesser. Arnsteins (1969) deltakelsesstige bidrar til å synliggjøre dette.

2.2.3 Sammenhengen mellom medvirkningsprosesser og demokratiforståelser

Uavhengig om det er medvirkningsformen eller -nivået som vektlegges i tilnærminger til deltakende prosesser, understreker både Agger og Löfgren (2006) og Day (1997) behovet for å se deltakende prosesser i direkte tilknytting til demokrati som styringsform. Ofte benyttes deltakende prosesser som et supplement til tradisjonelle planleggingsprosesser og "Little attention, if any, is given to the considerable complexities of democratic theory and practice" (Agger & Löfgren 2006:3). Deltakende prosesser og medvirkning reiser grunnleggende spørsmål om hvordan demokrati forstås og hvordan borgerens rolle vektlegges (Agger & Hoffmann 2008). Deltakende prosesser som tilnærming i forsøk på å videreutvikle demokratiet kan sies å utfordre konvensjonelle oppfatninger av hva et demokrati er, fordi representativitet som styringsform er så dominerende. I kontrast til et representativt demokrati, hvor valgte politikere fatter beslutninger på vegne av fellesskapet, vektlegges befolkningens aktive deltakelse innenfor et direkte demokratiperspektiv og "... idealet er, at beslutninger treffes gjennom åpne og fornuftsbaserte dialoger, der søker frem til det fælles beste for de involverede parter" (Agger & Hoffmann 2008:13). Sentralt i denne forståelsen av demokratiet fremheves betydningen av åpne prosesser og dialog som virkemiddel for å skape forståelse for ulike interesser. Aktiv deltakelse fra befolkningens side inngår ikke som en nødvendig premisse for å fatte demokratiske beslutninger innenfor et representativt demokrati. Den legitime beslutningsmyndigheten er gitt politikere i kraft av å være representanter for borgerne. I løpet av de siste tiårene har man sett utviklingen av et nytt demokratiperspektiv som søker å kombinere sentrale aspekter ved det representative og det direkte demokratiet kjent som det såkalte deliberative demokratiet (Agger & Hoffmann 2008). Gjennom deliberasjon og dialog argumenteres det for at befolkningens demokratiske handlingskompetanse kan utvikles og kvaliteten på beslutningene kan styrkes ved at alle synspunkter kommer til uttrykk før det fattes

beslutninger. Prinsippet om konsensusbeslutninger fremheves dessuten innenfor dette perspektivet og en slik demokratiforståelse har blitt inkludert som et nytt ideal blant planleggingsteoretikere, se for eksempel Healy (2005) og Innes (1995).

I forøk på å skape en mer bærekraftig utvikling argumenterer Christie og Warburton (2001) for at det er nødvendig med demokratisk debatt, hvor beslutninger fattes på bakgrunn av åpne diskusjoner, konsensus omkring målsetninger og tillit til hverandre. De understreker derfor at "Sustainable development needs representative democracy that is trusted and vibrant, and new forms of participatory democracy to complement it that can inspire greater engagement by citizens in creating a better world" (Christie & Warburton 2001:154). Slik allerede nevnt foregår utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon i skjæringspunktet mellom kommunens byråkratiske struktur og den flate, grasrotorganiseringa internt blant beboerne. Derfor vil det være interessant å undersøke hvilke demokratiperspektiv de ulike aktørene som er involvert i dette arbeidet fremhever som ønskelig, hvorvidt idealene oppfattes som motstridende og hvordan disse idealene forsøkes realisert i praksis.

2.2.4 Positive aspekter ved medvirkningsprosesser

Som tidligere nevnt fremheves partnerskap mellom myndigheter, private markedsaktører og sivilsamfunnet som en forutsetning for å skape en mer bærekraftig utvikling. Beslutningsprosesser som inkluderer befolkningen blir ansett som avgjørende for å skape både holdnings- og atferdsendringer. Flere har derimot kritisert LA21-tankegangen for å være basert på en forenklet og naiv forståelse av medvirkningsprosesser. Det er derfor nødvendig å ha en mer nyansert tilnærming til mulighetene og utfordringene ved slike beslutningsprosesser. I resten av dette kapittelet diskuteres både de fordelaktige og utfordrende aspektene ved å inkludere befolkningen i deltakende prosesser. Diskusjonen tar utgangspunkt i hvilke aspekter som er mest relevant for å forstå og forklare medvirkningsprosessene i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon.

Flere forfattere fremhever at medvirkningsprosesser kan bidra til å skape legitimitet og oppslutning omkring beslutninger (Agger & Hoffmann 2008, Klijin & Koppenjan 2000 og Day 1997). Gjennom åpne, deltakende prosesser vil flere aktører kunne komme til ordet og fremme sine synspunkter og på den måten ha mulighet til å påvirke utfallet av beslutningsprosessene. Dette kan øke oppslutningen omkring både prosessen og utfallet, på tross av eventuelle uenigheter underveis i prosjektet. Evans

m.fl (2006) hevder at en årsak til at det er vanskelig å skape en mer bærekraftig byutvikling er at dette innebærer tildels upopulære avgjørelser og bestemmelser som kan komme til å begrense enkeltindividets handlefrihet. For å øke støtten omkring slike tiltak mener de at flere aktører bør delta aktivt i beslutningsprosessene. Ved at flere aktører medvirker kan potensiell kritikk imøtegås, fordi ulike synspunkter og perspektiver inkluderes i beslutningsprosessen og får komme tydelig til uttrykk før beslutninger fattes.

Behovet for å øke legitimiteten ved ulike beslutningsprosesser knyttes også til konflikthåndtering og det eksisterer en antagelse om at deltakelse fra ulike aktører tidlig i en planleggingsprosess vil kunne bidra til å imøtekomme og redusere potensielle konflikter (Agger & Hoffmann 2008). Beslutningsprosesser som ikke inkluderer et bredt spekter av ulike aktører står i fare for å skape konfliktfulle motsetningsforhold senere i prosessen, noe som kan medføre at prosjekter blir mer ressurskrevende og i verste fall misslykkes (Day 1997). Motsetningsforhold som kommer til uttrykk tidlig i en prosess, gjennom aktiv deltakelse på lokalt nivå, kan oppleves som mer konstruktiv, fordi åpenhet om uenighet kan være positivt. Fordelene ved at alle aktører får uttrykke sine synspunkter tidlig i en prosess er at "alle argumenter kan komme på bordet," i motsetning til forsøk på å unngå eller undertrykke potensielle uenigheter eller konflikter. En åpen dialog, på tvers av ulike interessenmotsetninger, kan bidra til å skape tillit mellom ulike aktører og denne tilliten kan være en viktig forutsetning for å lykkes i gjennomføringen av prosjektet.

Ønske om og behovet for å styrke kvaliteten ved beslutningene som fattes fremheves av Agger (2005) som en viktig motivasjon for å inkludere flere aktører i planleggingsprosessene. Både lokal kunnskap og lokale ressurser kan mobiliseres, slik at beslutningene er til det beste for befolkningen og deres lokalmiljø. Den erfaringsbaserte kunnskapen lokalbefolkningen besitter, som planmyndighetene ikke nødvendigvis har kjennskap til, kan bidra til å belyse både problemer og potensielle løsninger ut fra lokalbefolkningens perspektiv (Agger & Hoffmann 2005). Den lokale kunnskapen er i seg selv en ressurs, og et viktig supplement til det offentlige kunnskapsgrunnlag (Fung & Wright 2003). Det er stor enighet i litteraturen om at aktivt deltakelse og bruk av lokalbefolkningens kunnskap og kompetanse vil kunne øke kvaliteten på beslutningsprosessene. Tiltakene kan derfor bli mer målrettede og effektive (Agger & Löfgren 2006).

Et annet aspekt ved å tilrettelegge for deltagende prosesser, er at lokalbefolkningens ressurser mobiliseres. Dette gjelder både den erfaringsbaserte lokale kunnskapen, aktiviseringen av lokalbefolkningens engasjement og frivillige innsats (Evans m.fl 2006). Forankring av medvirkningsprosessene lokalt vil kunne styrke opplevelsen av eierskap til prosjektet og det vil kunne opprettholdes i et langtidsperspektiv (Båkstrand 2006). Lokalbefolkningens kapasitet og evne til å lære av både vellykkede og mindre vellykkede resultater trekkes frem som en viktig ressurs (Fung og Wright 2003). Slike tilbakemeldinger kan være mer effektive med tanke på å gjøre tilpasninger underveis i prosjektet, fremfor et prosjekt som er forankret og drevet frem av offentlige myndigheter.

Muligheten for å skape gjensidige læringsprosesser mellom ulike involverte aktører er en annen styrke ved medvirkningsprosesser (Agger & Hoffmann 2008). Slike kollektive læringsprosesser er basert på en tankegang om at alle aktører har noe å bidra med, samtidig som aktørene har mulighet til å lære noe nytt av hverandre og i felleskap. Mulighetene for slike læringsprosesser oppstår i et mangfold av sosial interaksjon, og kan derfor ikke reduseres til formelle arenaer for samarbeid. Sett i denne sammenheng kan læring forstås som en kontinuerlig sosial prosess og hvorvidt deltagende prosesser kan sies å fremme kollektiv læring eller ikke, er avhengig av interaksjonen mellom aktørene. Ifølge Agger og Hoffmann (2008) kan slike sosiale læringsprosesser utfordre aktørenes forforståelser og praksiser ved at det utvikles mulige alternative løsninger i møte med andre aktørers forståelser. Dette kan sees i sammenheng med Robinson (2004) tilnærming til tvetydigheten i bærekrafts-begrepet og behovet for arenaer og prosesser hvor ulike forståelser av begrepet kan komme til uttrykk og diskuteres. På Svartlamon utvikles det byøkologiske forsøksprosjektet i et forpliktende samarbeid mellom to forskjellige kulturer. Hvordan de ulike aktørene vurderer erfaringene og læringsutbyttet fra disse samarbeidsprosessene kan være et viktig bidrag til andre byutviklingsprosjekter med et høyt deltakelsesnivå fra lokalbefolkningen.

Et siste aspekt som både Agger (2005) og Klijin og Koppenjan (2000) fremhever er ønske om å styrke lokaldemokratiet gjennom direkte deltakelse og medvirkning. Deltagende prosesser kan forene ulike interesser og bygge bro mellom befolkning, ulike interessegrupper og politikere i et lokalmiljø. På denne måten kan deltagende prosesser anses som et forsøk på å imøtegå kritikk knyttet til svakheter ved og lav oppslutning omkring det representative demokratiet. Fordi deltakelsesnivået på

Svartlamon befinner seg i toppen av Arnsteins (1969) medvirkningsmodell, er det spesielt interessant å undersøke hvorvidt de ulike aktørene mener lokaldemokratiet og de interne beslutningsstrukturene i bydelen er styrket som følge av beboernes medbestemmelse i utviklingen av bydelen.

2.2.5 utfordringer ved medvirkningsprosesser

På samme måte som det fokuseres på fordeler ved deltakende prosesser i litteraturen, pekes det også på ulike begrensninger. Disse utfordringene omfatter alle former for beslutningsprosesser som baseres på aktiv deltakelse fra befolkningens side, og er av spesiell betydning desto høyere medvirkningsnivå et prosjekt baseres på. Ulike begrensninger kan oppstå samtidig og forsterke hverandre, slik at prosessen og utfallet ikke gjenspeiler de positive effektene deltakelse kan ha.

En gjennomgang av litteraturen viser at det er stor grad av enighet om at det i utgangspunktet alltid vil være et element av skjev maktfordeling i en hver beslutningsprosess hvor ulike aktører er involvert. I medvirkningsprosesser kan makt både forstås som tilgang til materielle og ikke-materielle ressurser. Penger er en konkret materiell ressurs, mens kunnskap, institusjonell kapasitet og nettverk kan betraktes som ikke-materielle ressurser. Makt kan dessuten knyttes til problemformulering og foreslåtte løsningsforslag, noe som er spesielt relevant i forbindelse med planleggingsprosesser hvor "mannen i gata" inkluderes. For å sikre reelle medvirkningsprosesser er det viktig å gi deltakerne mulighet til å definere både premissene og utformingen av prosessen. Hvordan deltakelsesprosessen utformes vil bli diskutert senere i denne delen av kapittelet. Hvorvidt ulike maktforhold påvirker medvirkningsprosessen og preger utfallet er derimot mer usikkert. Ulike aktører vil kunne forsøke å påvirke maktrelasjonene med bakgrunn i egne interesser. Hvordan ulike maktforhold oppleves i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon vil bli diskutert i kapittel sju. Hvilke former for makt aktørene selv fremhever vil være interessant å belyse.

Selv om det legges til rette for deltakende prosesser er ikke nødvendigvis utfallet av prosessen til det beste for fellesskapet (Day 1997). Snarere kan det være smale særinteresser som får dominere medvirkningsprosessen. Hvem som deltar og hvilke interesser disse aktørene representerer er derfor viktig å vurdere i hvert enkelt tilfelle. Disse spørsmålene kan knyttes til representativitet. En vanlig kritikk av deltakende prosesser er ifølge Day (1997) at de som deltar ikke representerer lokalsamfunnets interesser. Som tidligere nevnt er dette et viktig element i kritikken

av Arnsteins (1969) deltakelsesstige og modellen antar ifølge Ravetz (2001:163) feilaktig at "... "local community" has a single voice and single agenda – but in practice most communities are diffused and divided" (Ravetz 2001:263). Han er opptatt av at deltakende prosesser ofte skaper en indre elite i lokalsamfunnet, hvor "the usual suspects" deltar og utnytter systemet til egen fordel. En annen viktig årsak kan være at selv om medvirkningsprosessen tilsynelatende er åpen for alle aktører, fungerer det likevel ikke slik i praksis. I denne sammenheng påpeker Agger (2008) at medvirkningsprosesser ofte er feilaktig basert på en forståelse av aktive borgere som en homogen gruppe. Dette resulterer ofte i at prosessene utformes på bakgrunn av implisitt antagelse om at "... the citizen as being resourceful, mastering political skills and know-how and time" (Agger 2008:2). Derfor vil enkelte aktører indirekte kunne favoriseres i en medvirkningsprosess, mens andre ekskluderes. Alle medvirkningsprosesser er derfor ikke "åpne" selv om de både beskrives og oppleves som inkluderende for de som deltar. Selv om offentlige myndigheter kan hevde at de har gjennomført åpne og deltakende prosesser gjennom åpne høringsrunder, eksisterer det noen iboende begrensninger i disse prosessene som ofte favoriserer deltakelse fra enkelte aktører i samfunnet (Shandas & Messer 2008). Grant (1994 i Day 1997:426) uttrykker det slik: "... participation is a luxury in modern industrial societies because it requires skills, resources, money, and time that many citizens do not have."

En annen utfordring ved deltakende prosesser er at det kan være svært ressurskrevende å legge til rette for slike prosesser, samtidig som det er ressurskrevende for de involverte aktørene å delta. Kanskje er det slik at deltakende prosesser "... demands far to much in terms of the depth and level of participation from ordinary citizens, and the knowledge, patience, and wisdom that they are expected to possess or, in short order, acquire" (Fung & Wright 2008:37). Manglende kunnskap blant de involverte aktørene i en medvirkningsprosess blir av flere trukket frem som en begrensning. Dette kan resultere i at kvaliteten på og effektiviteten ved beslutningene svekkes (Shandas & Messer 2008). Begrunnelsen for å inkludere flere aktører i beslutningstaking for å forbedre kvaliteten på beslutningene kan i praksis resultere i at denne svekkes.

Agger og Hoffmann (2008) hevder at konflikter er uunngåelig i medvirkningsprosesser og som tidligere nevnt kan slike konflikter være positive hvis de håndteres på en konstruktiv måte. Konflikter som derimot ikke bidrar til konstruktiv dialog vil i verste fall kunne resultere i at medvirkningsprosessen

kollapser, med det resultat at enkelte aktører trekker seg fra samarbeidet og slutter å delta. Rydin m.fl (2003) skiller mellom interne og eksterne konflikter i beslutningsprosesser. Eksterne konflikter som for eksempel opptrer mellom lokalbefolkning og offentlige myndigheter i medvirkningsprosesser kan være begrensende i seg selv. Interne konflikter, eksempelvis innad i lokalbefolkningen bedrives som desto mer ødeleggende i slike prosesser. Derfor vil det være spesielt interessant å belyse hvordan aktørene opplever og beskriver motsetningsforhold internt blant beboerne på Svartlamon, i kommuneadministrasjonen og i samarbeidsprosessene mellom beboerne og kommunene.

På den annen side påpeker derimot Agger og Hoffmann (2008) at det motsatte av konflikt, nemlig konsensus, også vil kunne være en begrensende faktor i medvirkningsprosesser. Faren ved å utelukkende skulle oppnå konsensus i deltakende beslutningsprosesser er hvis aktørene kun klarer å komme frem til minste felles enighet. Dette kan føre til at ambisjonsnivået reduseres. Rydin (2006) hevder at dette er et spesielt fremtredende trekk når det gjelder medvirkningsprosesser knyttet til å skape en mer bærekraftig utvikling. Ønske om konsensus i medvirkningsprosesser vil kunne gå på bekostning av mer bærekraftige løsninger i byutviklingen, og hun mener derfor at åpenhet og gjennomsiktighet i beslutningsprosessene er mer ønskelig enn full deltakelse. Næss (2000) er opptatt av det samme og hevder at det ikke er tilfeldig at dagens samfunnsutvikling ikke kan betegnes som bærekraftig. Noen har *villet* det slik og han påpeker at det må kunne fattes vedtak på tvers av ressurssterke gruppers interesser. Han mener medvirkningsprosess, basert på konsensusprinsippet "... som ikke anerkjenner flertallets rett til å fatte vedtak mot et mindretalls interesser, er dårlig egnet til å sikre bærekraft-hensyn vis-à-vis aktører med økonomiske interesser i dagens ikke-bærekraftig utvikling" (Næss 2000:26) Hvordan konsensusprinsippet kommer til uttrykk i beslutningsprosessene på Svartlamon, både internt blant beboerne og i samarbeidet mellom kommunen og beboerne, vil bli diskutert nærmere i analysedelen.

3. Metode

I dette kapitlet gjøres det rede for bruk av kvalitativ tilnærming og metodiske valg i forskningsprosessen. Betydningen av valg foretatt i de ulike fasene av forskningsprosessen diskuteres, og det reflekteres over hvordan disse kan ha påvirket innsamling og fortolkning av datamaterialet. Thagaard (2004) argumenterer for at en slik gjennomgang og refleksjon rundt fremgangsmåten i kvalitative forskningsprosesser er nødvendig for å kunne vurdere kvaliteten på forskningsarbeidet. Kapitlet begynner med å redegjøre for kvalitativ metode og bruk av casestudietilnærming, deretter diskuteres de ulike fasene av forskningsprosessen.

3.1 Den kvalitative tilnærmingens egenart

Eyles (1988) argumenterer for at det er forskningsspørsmålene i en undersøkelse som danner grunnlaget for valg av metodisk tilnærming. Hensikten med denne oppgaven er som tidligere nevnt å belyse hvordan ulike aktører forstår hva det innebærer å utvikle Svartlamon som et byøkologisk forsøksprosjekt samtidig som medvirkningsprosessene i dette arbeidet belyses. Hvilke tanker har aktørene om hva bærekraftig byutvikling innebærer i det byøkologiske forsøksprosjektet? Kunnskap om aktørenes opplevelser og erfaringer danner utgangspunktet for å belyse hvordan forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling foregår i praksis på Svartlamon.

Kvalitativ tilnærming muliggjør innsikt i hvordan verden og sosiale fenomener forstås av de personene som studeres (Thagaard 2004). Ifølge Eyles (1988:2) kan kvalitative metoder bidra til å "... uncover the nature of the social world through an understanding of how people act in and give meaning to their own lives." Denzin og Lincoln (2007) understreker at kvalitative tilnærminger til sosiale fenomener innebærer et fokus på mening og prosess som ikke kan måles i kvantitet eller frekvens. Den kvalitative forskningsprosessen er preget av åpenhet og fleksibilitet. De ulike fasene av prosessen kan derfor vanskelig atskilles fra hverandre.

Et annet særpreg ved kvalitative metoder er nærhet i møtet mellom forsker og de personene som studeres (Thagaard 2004). Selv om denne nærheten varierer gjennom forskningsprosessen, oppstår det en rekke metodiske og etiske problemstillinger. Interaksjonen i relasjonen mellom forsker og intervjupersonen vil

påvirke og langt på vei avgjøre hva slags informasjon og kunnskap forskeren får tilgang til. Interaksjonen mellom forsker og intervjuperson innebærer en balansegang mellom nærhet og avstand. Avstand i denne sammenheng forstås som forskerens posisjon i forhold til å definere rammene og hensikten med intervjusamtalen. Spørsmål om nærhet og avstand er knyttet til forskerens bevissthet omkring egen rolle i møte med intervjupersonen. En bekreftende holdning vil kunne bidra til å skape nærhet i intervjusituasjonen og avstand kan oppstå ved å innta en vurderende eller kritisk innstilling overfor intervjupersonen. Thagaard (2004) påpeker at det er vanskelig å vurdere hvordan relasjonen mellom forsker og intervjuperson påvirker informasjonen og kunnskapen som utvikles i intervjusamtalen. Dette subjekt-subjekt-forholdet illustrerer den gjensidige påvirkningen som oppstår i interaksjonen mellom forsker og intervjuperson. Forstått på denne måten kan intervjusituasjonen betraktes som en unik mellommenneskelig prosess, som vil variere fra intervju til intervju. Thagaard (2004) argumenterer derfor for betydningen av å presisere og klargjøre hvordan forholdet mellom forsker og intervjuperson, samt omgivelser, kan ha påvirket forskningsprosessen.

Videre kjennetegnes kvalitative tilnæringer av sin fortolkende karakter, Eyles (1988:2) uttrykker dette slik: "... we are in the reality reconstruction business: the tortuous business of learning to see the world of individuals or groups as they see it". Thagaard (2004) knytter fortolkningen i kvalitative tilnæringer til Geertz' begrep "tykke beskrivelser" og hun hevder at det er dette som muliggjør fortolkningen, i motsetning til overflatiske presentasjoner av datamaterialet. Gjennom interaksjonen mellom forsker og de som studeres, enten basert på observasjoner eller intervjuer, er det mulig å få et innblikk i hvordan disse personene opplever og forstår egen livssituasjon og hvordan erfaringer og hendelser blir tillagt mening. Med andre ord betyr dette at intervjupersonene allerede har fortolket sin egen livsverden. Gjennom intervjupersonens egen forståelse og fortolkning av fenomenet som studeres, kan forskeren utvikle ny innsikt og kunnskap. Samtidig er det viktig å presisere at innenfor kvalitativ tilnærming forstås intervjupersonens tolkning av egen livsverden ut fra en vitenskapsteoretisk fortolkningsramme (Thagaard 2004). Dette innebærer at erfaringer og opplevelser, basert på individets forståelse av hverdagslivet analyseres og fortolkes med bakgrunn i forskerens teoretiske og analytiske rammeverk.

3.1.1 Bekreftbarhet, troverdighet og overførbarhet i kvalitativ forskning

Med utgangspunkt i begrepene bekræftbarhet, troverdighet og overførbarhet kan kvaliteten ved et kvalitativt forskningsprosjekt vurderes ifølge Thagaard (2004). De tre begrepene omfatter forskningsetiske prinsipper og er knyttet til den kvalitative tilnærmingens egenart. Her diskuteres bekræftbarhet og troverdighet, overførbarhetsprinsippet vil bli drøftet i tilknytning til debatten omkring generalisering og casestudier.

Troverdighet refererer ifølge Thagaard (2004) til hvorvidt forskningen er gjennomført på en tillitsvekkende måte og kan knyttes til målsetningen om at forskningen skal oppfattes som troverdig. For at leseren selv skal kunne vurdere forskningsresultatene og hvordan dataene er utviklet, er det viktig å redegjøre for hvilke beslutninger forskeren har tatt gjennom forskningsprosessen og hvordan disse kan ha påvirket datamaterialet. Thagaard (2004) hevder at dette innebærer å skille mellom informasjon forskeren har fått tilgang til gjennom direkte kontakt i felten, eksempelvis gjennom intervjuer og observasjoner, og egne vurderinger av denne kunnskapen. Troverdighet knyttes dessuten til relasjonen mellom forsker og intervjuperson og det er derfor viktig å reflektere rundt konteksten for datainnsamlingen og hvordan denne kan ha påvirket forskerens forståelse av datamaterialet.

Mens troverdighet reflekterer fremgangsmåten i et forskningsprosjekt, knyttes bekræftbarhet til tolkningsprosessen. Bekræftbarhet innebærer ifølge Thagaard (2004) å vurdere og reflektere omkring bakgrunnen for tolkningene av datamaterialet, hvorfor andre metodiske tilnærminger har blitt forkastet og forskerens posisjon i forhold til fenomenet som studeres. Spørsmålet om posisjonalitet kan knyttes til forholdet mellom nærhet og avstand, og innebærer at forskeren må vurdere hvordan egen rolle kan ha påvirket forståelsen av dataene. Thagaard (2004) hevder dessuten at bekræftbarhet kan knyttes til hvorvidt forskningsresultatene i en undersøkelse kan bekreftes av andre studier.

3.2 Forskningsetiske betraktninger

All vitenskapelig virksomhet innebærer etiske problemstillinger og det er derfor viktig å bære bevisst på forskningsetiske prinsipper (Thagaard 2004). Thagaard (2004) påpeker at forskerens etiske ansvar er fundert på en grunnleggende respekt for

menneskeverdet samt respekt for individets frihet og selvbestemmelse. Etske problemstillinger følger forskeren gjennom de ulike fasene av forskningsprosessen. Kvale (1997) argumenterer derfor for betydningen av å vurdere hvilke etiske dilemma som kan oppstå i de ulike fasene av forskningsprosjekt i begynnelsen av prosessen. På denne måten kan forskeren ta reflekterte avgjørelser underveis i forskningsprosjektet.

Både Thagaard (2004) og Kvale (1997) fremhever tre hovedprinsipper for forskerens etiske ansvar i kvalitative tilnærminger: informert samtykke, konfidensialitet og konsekvensene ved å delta i forskningsprosjektet. Det informerte samtykket er basert på at deltakelsen i forskningsprosjektet skal være frivillig og at den enkelte skal ha samtykket i at opplysningene han eller hun bidrar med skal kunne deles med andre gjennom publisering av forskningsresultatene. Dette medfører ifølge Thagaard (2004) at intervjupersonene har krav på å få kjennskap til hensikten med forskningsprosjektet for å kunne vurdere fordeler og ulemper ved å delta i undersøkelsen. Frivillighetsaspektet innebærer dessuten at vedkommende kan trekke seg fra forskningsprosjektet når som helst hvis han eller hun ønsker det og det er derfor viktig at informanten gjøres oppmerksom på dette når han eller hun samtykker til å delta. Thagaard (2004) påpeker likevel at det er viktig å vurdere hvor mye informasjon man skal gi i forkant av deltakelsen i forskningsprosjektet. For mye informasjon om formålet med undersøkelsen kan bidra til å påvirke atferden til personen, eksempelvis ved at han eller hun svarer det de tror forskeren ønsker å høre. Det informerte samtykket innebærer derfor en balansegang mellom å gi tilstrekkelig informasjon slik at han eller hun forstår hva de deltar i, samtidig som man ikke sier for mye slik at informantens atferd påvirkes. For det andre vet ikke forskeren nødvendigvis hvordan prosjektet kommer til å utvikle seg og Thagaard (2004) påpeker at fleksibiliteten som preger kvalitative tilnærminger kan medføre at studien endres underveis. I denne undersøkelsen har alle intervjupersonene samtykket til å delta og alle har fått informasjon om at de kan trekke seg når som helst i prosessen.

Konfidensialitetsprinsippet innebærer at identiteten til de som deltar i forskningsprosjektet forblir skjult (Thagaard 2004). Dette prinsippet er forbundet med at personene som deltar i forskningsprosjektet ikke skal oppleve negative konsekvenser i etterkant av studien. Av den grunn er det viktig å anonymisere de personene som deltar i undersøkelsen slik at det ikke skal være mulig å identifisere dem i forbindelse med publisering av forskningsresultatene. Dette innebærer at identiteten deres skjules og eventuell bakgrunnsinformasjon som kan bidra til å

identifisere personene utelates. Richardson og McMullan (2007) påpeker likevel at anonymisering er mer enn å utelate eller endre informantens navn i publiseringen av forskningsresultatene, fordi hvor meningsfull informasjon kan sies å være er avhengig av hva man vet fra før av. Dette er spesielt viktig, men også utfordrende i små miljøer. Svartlamon er et slikt miljø hvor ”alle kjenner alle.” Av den grunn er bakgrunnsvariabler som alder, yrke, eventuelle tillitsverv og hvilke prosjekter intervjupersonene har deltatt i utelatt i fremstillingene av intervjupersonene i denne undersøkelsen. Det har derfor vært en avveining mellom hva slags informasjon som ”forsvinner” ved ikke å kunne inkludere slike opplysninger og hva slags informasjon som kan bidra til å identifisere intervjupersonene. I møte med intervjupersonene har det vært viktig å presisere at det ikke vil være mulig å spore uttalelsene tilbake til deres identitet. Jeg har opplevd at dette har bidratt til større åpenhet fra intervjupersonene sin side og at de har vært villig til å snakke om tema som kan oppfattes som kontroversielle og sensitive. Konfidensialitetsprinsippet innebærer dessuten at det kun er forskeren som skal ha innsyn i datamaterialet (Thagaard 2004). Det er derfor viktig å være bevisst på hvordan datamaterialet oppbevares underveis i forskningsprosessen og at det ikke kommer på avveie etter at prosjektet er avsluttet. Intervjumaterialet i denne oppgaven har blitt slettet etter at prosjektet ble ferdigstilt. Fordi ingen andre enn forskeren skal ha innsyn i dataene, er ikke gjenbruk mulig uten at det innhentes et nytt samtykke fra informantene.

Det siste prinsippet som fremheves av både Thagaard (2004) og Kvale (1997) er at personene som deltar i undersøkelsen ikke skal oppleve negative konsekvenser ved å denne deltakelsen. Forskeren må derfor vurdere hvilke konsekvenser personene som deltar kan komme til å oppleve i etterkant av undersøkelsen. I denne oppgaven innebærer dette først og fremst at intervjupersonene ikke skal kunne identifiseres, og jeg har derfor vært spesielt opptatt av at verken beboere skal kjenne igjen andre beboere eller at kommunalt ansatte ikke skal kunne identifiseres på bakgrunn av informasjon om konkrete prosjekter de har deltatt i. Partitilhørighet samt hvilke komiteer de intervjuede politikerne er tilknyttet i bystyret er også utelatt.

De tre nevnte forskningsetiske prinsippene er et viktig utgangspunkt for refleksjon omkring eget ansvar som forsker og hvilke rettigheter personene som deltar i forskingsprosjektet har. Likevel presiserer Thagaard (2004) at etiske dilemma i forskningsprosessen ikke kan reduseres til et spørsmål om fremgangsmåte. Ofte finnes det ikke entydige svar på slike problemstillinger og det er derfor viktig å ha et

reflektert forhold til hvilke etiske dilemma som kan oppstå før man setter i gang med undersøkelsen. Av den grunn har jeg valgt å presentere hovedprinsippene for forskerens etiske ansvar før jeg går nærmere inn på selve forskningsprosessen. Etiske dilemma i et forskningsprosjekt bør ikke etterrasjonaliseres og derfor er et sentralt element i fremstillingen av forskningsprosessen vært hvilke etiske problemstillinger som har oppstått underveis i mitt forskningsprosjekt.

3.3 Casestudie som metode og forskningsparadigme

”The choices of depth and qualitative richness of data, of treating social units holistically rather than in terms of variables vounted across individuals, and a rejection of the idea that all worthwhile research must itself test general explanatory hypotheses” (Platt 2007:114).

Casestudiet er en utbredt forskningsstrategi innenfor samfunnsvitenskapelige tilnæringer med mål om å forstå og forklare komplekse sosiale fenomener. Yin (2003:2) fremhever at casestudiens styrke er at den ”... allows investigators to retain the holistic and meaningful characteristics of real-life events.” Videre hevder han at casestudien er spesielt godt egnet som forskningsstrategi når man forsøker å belyse spørsmål som ”hvordan” og ”hvorfor,” når forskeren har liten kontroll over hendelsene som studeres, og når fokuset er på fenomener i nåtid, i den naturlige konteksten disse inngår i.

På tross av casestudiens utbredelse eksisterer det ikke enighet om hva en casestudie er. En viktig årsak til dette er ifølge Hammersley og Gomm (2007) at casestudiet forstås som metodetilnærming samtidig som det fremheves som et distinkt forskningsparadigme. Som metodetilnærming er casestudiet en av mange mulige konkrete forskningsstrategier og valg av denne metoden fremfor andre vurderes ut fra undersøkelsens hensikt (Hammersley & Gomm 2007). Blant de som forstår casestudien som et forskningsparadigme hevdes det derimot at denne tilnærmingen er mer enn et metodevalg. Det antas nemlig at casestudien innebærer ”... quite different assumptions about how the social world can and should be studied from those underlying approaches” (Hammersley & Gomm 2007:5). En konsekvens av at casestudien betraktes på så vidt forskjellige måter er ifølge Hammersley og Gomm (2007) at det har oppstått en rekke metodologiske problemstillinger, eksempelvis

knyttet til spørsmål om generalisering, kausale årsaksforklaringer og muligheten for teoriutvikling basert på casestudier.

Selv om det ikke kan sies å være en felles forståelse av hva en casestudie er, hevder Thagaard (2004) at det likevel er mulig å finne enighet i litteraturen omkring casestudiens særegenheter. Stake (2005) fremhever casestudien som et bundet system, hvor det er mulig å avgjøre hva som er innenfor og utenfor caset, selv om grensene ikke nødvendigvis er tydelige. Dette medfører ifølge Platt (2007) at det vil være nødvendig å vurdere hvor mye av konteksten som skal inkluderes i undersøkelsene for å forstå caset. Hun uttrykker dette slik: "In practice the researcher must strike a balance between the need to limit work to a problem of a viable scope and the need to take into account sufficient of the empirical realities" (2007:111). Fegains m.fl (1991 i Platt 2007:112) tilnærming til casestudien kan sies å illustrere flere av disse kjennetegnene når de hevder at casestudien er "... an in-depth, multi-faceted investigation, using qualitative research methods, of a single social phenomenon. The study is conducted in great detail and often relies on the use of several data sources." Denne forståelsen reflekteres også i Hammersley og Gomm (2007) tilnærming til casestudien. I likhet med Yin (2003) kontrasterer de casestudien med eksperimenter og spørreundersøkelser innenfor samfunnsvitenskaplige tilnærminger for å fremheve det de mener særpreger casestudien. De understreker at antallet eksempler eller tilfeller som studeres er betraktelig mindre og at informasjonen om disse er mer detaljert. Videre påpekes det, slik også tidligere nevnt, at disse studeres i de naturlige omgivelsene de inngår i. Den siste dimensjonen Hammersley og Gomm (2007) fremhever er hva slags type data som samles inn og analyseres og de hevder at dette som regel er kvalitative data. Eisenhardt (1989) påpeker likevel at casestudien som regel kombinerer ulike metoder for datainnsamling, eksempelvis en kombinasjon av intervjuer, observasjoner, spørreundersøkelser og sekundære kilder. Hun mener derfor at datamaterialet i en casestudie både kan være kvantitativt og kvalitativt. Platt (2007) påpeker at dette er en av flere metodologiske diskusjoner i litteraturen omkring casestudier og årsaken til dette kan sies å være nært forbundet med ulike forståelser av hva hensikten med en casestudie er. Denne casestudien kombinerer ulike kvalitative metoder.

Eisenhardt (1989) hevder casestudien kan ha til hensikt å være beskrivende, teste teori eller utforme nye teoretiske forståelser, mens casestudien ifølge Yin (2003) kan være deskriptiv, eksplorerende eller forklarende. Stake (2005) hevder på sin side

at casestudien enten kan ha til hensikt å studere det partikulære basert på casets iboende egenverdi eller det kan være instrumentelt. I en instrumentell casestudie er caset av sekundær interesse fordi det ifølge Stake (2005) hovedsaklig er ment å bidra til vår forståelse av noe annet. Det er de eksterne interessene som først og fremst motiverer valg av case, i motsetning til det unike. I en annen artikkel påpeker Stake (2007) at selv om casestudien har vært nyttig for teoriutvikling innebærer ikke dette nødvendigvis at casestudien best anvendes slik og han argumenterer for at "The case study proliferates rather than narrows. One is left with more to pay attention to rather than less. The case study attends to the idiosyncratic more than to the pervasive." Valg av Svartlamon er først og fremst basert på en interesse for det unike og partikulære, samtidig er det også ønskelig å kunne bidra til å videreutvikle teoretiske forståelser av forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling i praksis.

3.3.1 Casestudier og overførbarhet

Med bakgrunn i at det ikke eksisterer enighet om hensikten med en casestudie, finnes det heller ingen enighet omkring spørsmålet om det er mulig å overføre forskningsresultater fra en casestudie til en annen. Ifølge Hammersley og Gomm (2007) finnes det både de som avviser hele problematikken knyttet til overførbarhet, de som hevder casestudier kan bidra til generaliserte antagelser på lik linje med kvantitative metoder og de som fastholder at det er mulig å trekke generelle slutninger fra casestudier som er logiske, analytiske eller teoretiske antagelser. Spørsmålet om overførbarhet er et sentralt tema i litteraturen om kvalitativ forskning forøvrig (Thagaard 2004) og det er ikke uten grunn. Vanlig kritikk av casestudier er ifølge både Stake (2007) og Hammersley og Gomm (2007) at de ikke har teoretisk relevans fordi kontekstspesifikk kunnskap ikke kan overføres til et annet case. De avviser imidlertid denne kritikken og påpeker at casestudien har analytisk eller empirisk generaliseringsverdi. I motsetning til statistisk generalisering innebærer dette en begrunnet vurdering av grunnlaget for at forskningsresultatene har empirisk og teoretisk relevans ut over det kontekstspesifikke. Thagaard (2004) bruker begrepet overførbarhet fremfor generalisering og hun hevder at det er den kvalitative tilnærmingens fortolkende karakter som gir grunnlag for overførbarhet, ikke beskrivelser av mønstre i datamaterialet. Forstått på denne måten innebærer overførbarhet en rekontekstualisering av forskningsresultater fra et case til et annet. Thagaard (2004) argumenterer dessuten for at casestudier kan ha overføringsverdi dersom funnene knyttes til teori. Dette forutsetter at forskeren kan argumentere for at

forskningsresultatene i en undersøkelse også kan ha relevans i andre sammenhenger. På denne måten kan en casestudie bidra til videreutvikling av teoretiske forståelser, som også kan ha verdi i andre kontekster. Overføringsverdiene til forskningsresultatene i denne oppgaven vil bli diskutert i kapittel åtte.

3.3.2 Valg av Svartlamon som case

Hensikten med en casestudie bør ifølge Platt (2007) være utgangspunktet for valg av case. Hvis interessen er knyttet til det unike og partikulære ved et fenomen hevder Stake (2007:450) at caset er av ”... prominent interest *before* formal study begins” (min utheving). Hvis hensikten med undersøkelsen derimot er instrumentell og/eller komparativ velges case ut ifra eksterne interesser, og casets egenart er av sekundær betydning ifølge Stake (2007). Han argumenterer for at slike valg bør være godt informerte og bevisste valg for på denne måten å oppnå størst mulig lærings- og kunnskapsutbytte. Tilgang til caset er også av betydning og Stake (2007) hevder at det er bedre å lære mye fra et atypisk case enn lite fra et typisk case.

Utgangspunktet for å velge Svartlamon som case er knyttet til det unike og partikulære ved både det fysiske og sosiokulturelle miljøet i bydelen. På mange måter kan Svartlamon hevdes å være et ytterpunkt og en radikal motsats til andre byutviklingsprosjekter. Beboernes medbestemmelse befinner seg på et høyere deltakelsesnivå enn det som er vanlig. Dagens samarbeidsprosesser mellom de ulike aktørene kan vanskelig forstås uten bevissthet omkring den historiske bakgrunnen for utviklingen av bydelen. Ambisjonen om å bidra til å skape en mer bærekraftig byutvikling er ikke unik, men omfanget og måten det gjøres på er spesiell på Svartlamon. Utviklingen av bydelen er dessuten et eksempel på byutviklingsprosesser basert på direkte deltakelse og selvbestemmelse fra beboernes side. De alternative planleggingsprosessene i bydelen skiller seg slik tidligere nevnt fra mer tradisjonell byutvikling. Samtidig er bakgrunnen for valg av Svartlamon som case basert på ønsket om å belyse bærekraftig byutviklingsprosesser i praksis. Derfor har det vært nødvendig å velge et byutviklingsprosjekt med en uttalt ambisjon om å skape en mer bærekraftig byutvikling. Som nevnt i teoridelen argumenteres det for en mer praksisorientert tilnærming for å utvikle vår forståelse av bærekraftig byutvikling. Valget av Svartlamon er i så måte et forsøk på å studere ”actually existing sustainabilities” (Evans & Jones 2008).

Valg av Svartlamon som case henger også sammen med personlig kjennskap til bydelen. Jeg har selv bodd i Trondheim og ved ulike anledninger deltatt på

arrangementer, konserter og debatter i bydelen. Kunnskap om Svartlamon har på mange måter gjort det enklere å etablere kontakt med sentrale aktører både i og utenfor bydelen, samtidig som disse erfaringene har vært en fordel for å forstå den lokale konteksten. Hvordan den personlige kunnskapen om bydelen kan ha påvirket ulike deler av forskningsprosessen vil bli diskutert i den neste delen av kapittelet.

3.4 Den kvalitative forskningsprosessen

Den kvalitative forskningsprosessen kan ifølge Thagaard (2004) knyttes til en syklisk modell. Dette medfører at de ulike fasene av forskningsprosessen overlapper hverandre samtidig som de ulike delene av studien gjensidig påvirker hverandre. Thagaard (2004) argumenterer for at det er viktig å ha et fleksibelt og åpent forskningsopplegg som kan tilpasses underveis i prosessen. Hun omtaler dette som en runddans mellom teori, metode og data. Dette innebærer en pendling mellom eksempelvis teori og empiri i analysen, og at de ulike fasene ikke er klart atskilt. Analyseprosessen begynner allerede i møte med intervjupersonen fordi forskeren vurderer og tolker informasjonen som utvikles i intervjusituasjonen. De ulike fasene kjennetegnes likevel av forskjellige aspekter. Jeg vil i denne delen av kapitlet redegjøre for forskningsprosessen i casestudien og beslutninger underveis i dette prosjektet.

3.4.1 Forarbeid og planlegging av casestudien

Forarbeidet til denne oppgaven ble gjort ved å studere ulike sekundærlitteratur i et forsøk på å få oversikt over hva slags informasjon som allerede fantes om forsøksprosjektet på Svartlamon. Dette inkluderte både offentlige dokumenter fra planprosessen¹¹, avisartikler samt andre kilder. Analysen av disse dokumentene har foregått parallelt med analyseprosessen av intervjumaterialet fra feltarbeidsperioden. Intervjuene med de ulike aktørene har bidratt til å utvikle en bedre forståelse for dokumentene fra planprosessene fordi det har gitt et bredere innblikk i konteksten bak de ulike dokumentene.

Valg av tema, problemstilling og teoretisk tilnærming kan ifølge Cloke m.fl (2000:135) ha etiske implikasjoner fordi "... *how* and *with* whom research is carried out, and the *uses* to which it is put, are important ethical issues" (uthevet i originalen).

---

¹¹ Se vedlegg 1 - oversikt over de viktigste offentlige dokumentene som er benyttet i dokumentanalysen.

Bevissthet omkring ulike etiske problemstillinger som reises i de forskjellige fasene av forskningsprosessen var et viktig utgangspunkt i forarbeidet til denne undersøkelsen.

Det metodiske opplegget ble vurdert ut fra oppgavens hensikt og forskningsspørsmål. Tidlig i denne fasen vurderte jeg å benytte både fokusgrupper og deltakende observasjon, for å belyse kontakt- og samhandlingsmønstrene mellom de ulike aktørene på Svartlamon. Jeg valgte likevel ikke denne forskningsstrategien basert på en vurdering knyttet til ressurs hensyn i feltarbeidsperioden. De individuelle intervjuene har likevel også bidratt til å få innsikt i samhandlingsmønstrene. Fordi forskningsprosjektet innebærer sensitive personopplysninger var undersøkelsen meldepliktig i henhold til Norsk samfunnsvitenskaplig datatjenestes (NSD) retningslinjer. Jeg valgte derfor å anonymisere intervjupersonene i henhold til konfidensialitetsprinsippet, slik diskutert tidligere. Prosjektet fikk forskningstillatelse.

3.4.2 Feltarbeid og datainnsamling

Feltarbeidet og datainnsamlingen ble gjennomført i løpet av en periode på fire uker høsten 2008. I denne casestudien kombineres intervjuer, observasjoner i bydelen og ulike sekundærkilder. Det har vært et bevisst valg å vektlegge intervjuer som hovedkilde i datamaterialet og derfor inngår ikke systematiske og deltakende observasjoner i casestudien. Bakgrunnen for denne avgjørelsen var knyttet til ønske om å gå i dybden i intervjumaterialet og begrensede ressurser i feltarbeidsperioden.

Observasjoner i bydelen har vært avgrenset til refleksjoner rundt det fysiske bymiljøet. Selv om jeg har god kunnskap om bydelen fra tidligere har det likevel skjedd en rekke nye ting. En ny barnehage er åpnet, flere hus er pusset opp og det foregår oppgraderinger av utearealene. I møte med intervjupersonenes erfaringer fra utviklingen av bydelen har det vært nyttig å danne seg et eget inntrykk av det fysiske miljøet og omgivelsene, slik de framstod i løpet av feltarbeidsperioden. Jeg la alltid turen innom Svartlamon når jeg var i denne delen av byen og i de tilfellene hvor jeg gjennomførte intervjuer hjemme hos beboere har jeg dessuten fått et innblikk i hvordan enkelte leiligheter i bydelen ”ser” ut på innsiden.

Allerede i planleggingen av casestudien hadde jeg dannet meg et bilde av hvilke aktører jeg ønsket å snakke med, men intervjupersonene ble først kontaktet ved oppstart av feltarbeidet i Trondheim. Dette resulterte i at hovedtyngden av intervjuene ble gjennomført i løpet av tre uker. Ved flere anledninger ble både to og tre intervjuer i løpet av på samme dag. Derfor hadde jeg ikke mulighet til å bearbeide hvert enkelt

intervju før nye intervjuer ble gjennomført. Ideelt sett kunne dette ha vært en fordel, fordi gjennomlytting av intervjuene kan bidra til bevisst refleksjon omkring den konkrete intervjusituasjonen som kan være nyttig for neste intervju. Samtidig kan en slik strategi for bearbeiding av datamaterialet underveis i forskningsprosess bidra til å utvikle analytiske ideer med tanke på analyse- og tolkningsarbeidet. På grunn av tidsbegrensninger lot dette seg ikke gjennomføre. Derimot erfarte jeg at det var en fordel å gjennomføre mange intervjuer i løpet av en intensiv feltarbeidsperiode. Jeg ble raskt trygg i intervjusituasjonen og det var derfor enklere å løsrive seg fra intervjuguiden og konkrete spørsmålsformuleringer. Jeg opplevde dette som positivt, fordi det ble enklere å stille gode oppfølgingsspørsmål og utdype temaer som intervjupersonene var spesielt opptatt av.

3.4.3 Utvalg og rekruttering av intervjupersoner

I Trondheim har mange et forhold til Svartlamon og det menes noe om både svartlamonittene og utviklingen av bydelen. Da debatten omkring Svartlamons fremtid raste som hardest på midten av 1990-tallet var bydelen og beboerne gjenstand for mye oppmerksomhet, både i lokale og nasjonale medier (Ditlefsen 2003). Fokuset i denne oppgaven er derimot på medvirkningsprosessene i etterkant av vernevedtaket i Trondheim bystyre høsten 1998. Derfor valgte jeg å intervju personer som har vært involvert i ulike faser og prosjekter i utviklingen av bydelen som byøkologisk forsøksområde. Intervjupersonene er dermed valgt ut på bakgrunn av kunnskap og erfaringer fra disse prosessene. Dette refererer Thagaard (2004) til som et strategisk utvalg. Utvalget er dessuten et tilgjengelighetsutvalg, fordi det ifølge Thagaard (2004) er basert på intervjupersonenes velvillighet til å delta i undersøkelsen.

For å belyse oppgavens forskningsspørsmål fra ulike perspektiver har det vært ønskelig å intervju både beboere, politikere, kommunalt ansatte og andre eksterne aktører som har vært involvert i utviklingen av bydelen. Dette valget reflekterer et ønske om å få innsikt i og forståelse for ulike aktørers opplevelser. Casestudien er basert på en antagelse om at de mest sentrale aktørene i samarbeidsprosessene har vært og fremdeles er beboerne i bydelen og kommunen. Jeg har gjennomført 20 intervjuer, med til sammen 21 personer¹². Utvalget består av 13 beboere, 3 bystyrepolitikere og 6 kommunalt ansatte. Utgangspunktet for kategoriseringen av intervjupersonene i disse gruppene er basert på min forståelse av hvilke grupper de

---

¹² Se vedlegg 2 - oversikt over de intervjuede.

ulike personene først og fremst representerer. Samtidig er det viktig å understreke at flere av intervjupersonene kunne tilhørt flere av gruppene. Eksempelvis kan en beboer ha vært ansatt i kommunen og omvendt. Enkelte av intervjupersonene har vært tydelige på hvilke grupper de har uttalt seg på vegne av, mens andre har vært mindre opptatt av dette aspektet. De tre politikerne representerer partier som både har vært for, og i mot bevaring av bydelen på 1990-tallet. Det har vært et bevisst valg at hoveddelen av intervjuene har vært med beboere på Svartlamon fordi de har hatt stor betydning for utviklingen av bydelen. Omverdenen oppfatter ofte beboerne på Svartlamon som en homogen gruppe. Basert på egen kunnskap om bydelen vet jeg av erfaring at dette er en forenkling. Beboerne fra Svartlamon som har deltatt i undersøkelsen består både av kvinner og menn, enkelthusholdninger og barnefamilier, studenter og arbeidstakere. Aldersspredningen blant de intervjuede beboerne strekker seg fra tidlig i 20-åra til midten av 40-åra. Enkelte av disse har bodd på Svartlamon de siste 20 åra, mens andre er relativt nyinnflyttet. Utvalget er sammensatt og mangfoldig, uten at intensjonen har vært at intervjupersonene skal kunne representere beboerne på Svartlamon som helhet.

Jeg avsluttet datainnsamlingen etter å ha gjennomført 20 intervjuer med 21 personer. Ifølge Thagaard (2004) er meningsmetning et mål for å avgjøre om utvalget kan sies å være tilstrekkelig stort. Et slikt meningspunkt inntreffer når flere intervjuer ikke kan sies "... å gi ytterligere forståelse av de fenomenene som studeres" (Thagaard 2004:56). Selv om meningsmetning kan være et ideelt mål, har ikke dette vært intensjonen med denne oppgaven. Bakgrunnen for å avslutte datainnsamlingen etter å ha gjennomført 20 intervjuer var ikke knyttet til en opplevelse av meningsmetning. Jeg erfarte tvert imot at oppgaven ble tilført nye perspektiver for hvert intervju. I dette tilfellet er det kanskje snarere snakk om "forskermetning," på grunn av tidsbegrensninger knyttet til feltarbeidsperioden og av hensynet til å skulle foreta grundig analyse av alle intervjuene. Meningsmangfoldet er sammensatt og motstridende på Svartlamon og det har derfor vært en utfordring å analysere det omfattende datamaterialet, noe jeg vil komme tilbake til.

Som allerede nevnt viste det seg å være forholdsvis enkelt å rekruttere intervjupersoner til undersøkelsen. I utgangspunktet kontaktet jeg tre personer som jeg betraktet som sentrale aktører, både i og utenfor bydelen og de fungerte som nøkkelinformanter. I tillegg til at de hadde inngående kunnskap om samarbeidsprosessene, fikk jeg tilgang til et rikt kildemateriale i form av

sekundærkilder. De hadde dessuten oversikt over relevante aktører som jeg kunne ha interesse av å snakke med. Ved hjelp av den såkalte ”snøballmetoden” førte dette til at jeg raskt fikk gjort mange intervjuavtaler med en rekke aktører. Fordi nøkkelinformantene hadde kontakter i ulike nettverk, var det mulig å rekruttere intervjupersoner fra et bredt spekter og med ulike erfaringer fra samarbeidsprosessene i bydelen. Mot slutten av hvert intervju spurte jeg dessuten om intervjupersonen visste om noen andre jeg burde snakke med og for hvert intervju fikk jeg flere forslag.

Jeg tok kontakt med potensielle intervjupersoner via e-post og telefon og introduserte meg selv, prosjektet mitt og sa noen ord om hvorfor jeg var interessert i å snakke med vedkommende. I de tilfellene jeg hadde blitt tipset om personen fra en annen, refererte jeg til denne personen. Dette innebærer at enkelte av intervjupersonene vet hvem andre i undersøkelsen er. Derfor har det vært ekstra viktig å anonymisere alle de intervjuede. Jeg utarbeidet et informasjonsskriv¹³ om undersøkelsen og sendte det til samtlige på e-post. Jeg hadde dessuten dette med på intervjuene. Informasjonsskrivet inneholdt både informasjon om meg og oppgaven, formen på intervjuene, at jeg ønsker å bruke diktafon og forsikring om konfidensialitet.

Ikke alle jeg kontaktet lot høre fra seg, og jeg kunne kanskje vært mer pågående i oppfølgingen av disse henvendelsene. På samme tid opplevde jeg at utvalget vokste raskt og ressursbegrensninger medførte at jeg ikke kunne følge opp alle henvendelsene. Dette kan ha resultert i en form for selvseleksjon, hvor de intervjupersonene som deltok på intervjuene var aktive i samarbeidsprosessene. Det kan ha gått på bekostning av å rekruttere andre personer som er mindre aktive, men som likevel har relevante synspunkter på samarbeidsprosessen. Av den grunn var jeg spesielt opptatt av å etablere kontakt med personer som ikke nødvendigvis er like aktive nå, samt personer som ikke vanligvis uttaler seg i media om bydelen.

Det ville ha vært interessant å intervju flere politikere og eksterne aktører, eksempelvis representanter fra ulike forskningsmiljø som har deltatt i konkrete prosjekter. Likevel er det viktig å presisere at antallet intervjupersoner i seg selv ikke nødvendigvis er et godt mål på hva slags informasjon man får tilgang til. Fossåskaret (1997) hevder at relasjonene intervjupersonene inngår i er vel så viktige.

---

¹³ Se vedlegg 3 – informasjonsskriv.

3.4.5 Intervjuguide og intervjsituasjon

Slik allerede nevnt utgjør intervjuene hovedvekten av datamaterialet i denne casestudien. Intervjuguiden¹⁴ utarbeidet jeg før jeg reiste til Trondheim og er organisert omkring seks ulike tema, i tillegg til introduksjon og avslutning. Innledningsvis har jeg gjentatt hovedpunktene i informasjonsskrivet og hvert intervju startet med et åpent spørsmål om bakgrunnen for intervjupersonens tilknytning til Svartlamon. Fordi kunnskap om bydelen varierer sterkt blant intervjupersonene, var det ikke alle spørsmålene som ble oppfattet som like relevante. For noen har det vært enklere å snakke ut i fra konkrete prosjekter, mens andre har fortalt om mer generelle erfaringer. På tross av dette har jeg valgt å ha én felles intervjuguide for å kunne sammenligne de ulike aktørenes svar. Oppfølgingsspørsmålene har derimot variert.

Thagaard (2004) påpeker at intervjuguidens oppbygging bør ta hensyn til hvorvidt spørsmål kan oppleves som sensitive. Jeg har forsøkt å stille åpne spørsmål, for å kunne belyse både positive og negative aspekter ved utviklingen av forsøksprosjektet. At ikke alle har erfart samarbeidet som utelukkende positivt kan oppleves sensitivt for noen, og dette er spørsmål som har blitt stilt et stykke ut i intervjuet. Intervjuguiden avsluttet med spørsmål knyttet til intervjupersonenes tanker om den fremtidige utviklingen av bydelen, og jeg har på denne måten forsøkt å avrunde intervjusamtalen med fokus på den fremtidige utviklingen. Alle intervjupersonene har avslutningsvis fått mulighet til å gi kommentarer på det som har kommet frem i intervjuet.

Selv om jeg i utgangspunktet ønsket å ta opp intervjuene på lydbånd, ble alle intervjupersonene gitt muligheten til å velge om de ville dette eller ikke. Alle unntatt én intervjuperson samtykket i bruk av båndopptaker. Dette medførte at jeg kunne fokusere på å stille gode oppfølgingsspørsmål fremfor å gjøre noter. I intervjuet som ble gjennomført uten båndopptaker noterte jeg hva som ble sagt, men jeg opplevde at det var vanskeligere å oppnå den samme kontakten med intervjupersonen fordi jeg ble så fokusert på å notere. Thagaard (2004) påpeker likevel at bruk av båndopptaker ikke er udelte positivt. Intervjupersonene kan bli mer tilbakeholdne når de uttaler seg fordi de vet at det de sier blir tatt opp. Jeg opplevde ikke bruken av båndopptaker som et problem og var bevisst på å presisere både før og etter intervjuet at lydbåndet ville bli slettet i etterkant av forskningsprosjektet og at det bare var jeg som hadde tilgang til det.

---

¹⁴ Se vedlegg 4 – intervjuguide.

Slik tidligere nevnt kjennetegnes kvalitative metoder av nærheten mellom forsker og personene som deltar i forskningsprosjektet. Informasjonen og kunnskapen forskeren får tilgang til i intervjusituasjonen formes av relasjonen som etableres mellom de to. Hvert intervju er en mellommenneskelig prosess. De fleste av intervjupersonene i denne undersøkelsen var det enkelt å etablere et åpent og avslappet forhold til allerede fra starten av intervjuet, mens det i andre intervjusituasjoner tok lengre tid. Thagaard (2004) trekker frem balansegangen mellom å bekrefte det intervjupersonen sier og å vurdere dette i intervjusituasjonen. Jeg opplevde at jeg langt på vei bekreftet mine intervjupersoner. Kanskje kunne jeg vært mer kritisk, men til gjengjeld møtte jeg stor åpenhet og velvilje omkring spørsmålene mine.

Hvor intervjuene blir gjennomført kan også sies å påvirke informasjonen som kommer frem i intervjusituasjonen. 11 av intervjuene er gjennomført på intervjupersonens kontor, 4 på kafé og 5 hjemme hos de jeg har snakket med. Atmosfæren hjemme hos folk kan oppleves som tryggere for intervjupersonene, men jeg merket ingen stor forskjell fra intervjuene som ble gjennomført på kafé eller kontor. Flere av intervjupersonene i denne undersøkelsen er vant til å uttale seg offentlig, og ved et par anledninger opplevd jeg dette som utfordrende. Eksempelvis ble jeg møtt med ”Ja, det er et interessant spørsmål...” uten at spørsmålet egentlig ble besvart. I disse tilfellene forsøkte jeg å stille mer konkrete oppfølgingsspørsmål.

3.4.6 Analyse og tolkning – temasentrert tilnærming

Analyseprosessen starter allerede i møte med intervjupersonens beretninger i intervjusituasjonen og foregår parallelt med datainnsamlingen. Thagaard (2004) beskriver prosessen som en dialog mellom forskerens og intervjupersonens forståelser av fenomenet som studeres, men hun påpeker at det likevel er forskerens faglige utgangspunkt og den teoretiske tilnærmingen til intervjupersonens selvforståelser, som strukturerer analysen. Kvale (1997) hevder at intervjupersonens selvforståelse ikke nødvendigvis samsvarer med forskerens fortolkninger, som er basert på teoretisk tilnærming og forforståelser. Dette illustrerer den asymmetriske maktbalansen i analyseprosessen, fordi den er preget av avstand mellom intervjuperson og forsker. Utfordringer her er å unngå det Thagaard (2004) referer til som symbolsk makt, noe jeg har forsøkt å gjøre ved å ta utgangspunkt i empirinære kategorier og begreper intervjupersonene selv har benyttet. I analyseprosessen er det derfor nødvendig å forholde seg til både intervjupersonenes forståelser og egen teoretisk fortolkning.

Etter datainnsamlingen ble alle intervjuene transkribert ordrett. Hvert enkelt intervju ble deretter gjennomlest og den første fasen av kategoriseringsprosessen tok utgangspunkt i meningsinnholdet i det enkelte intervjuet knyttet til temaene i intervjuguiden. Kategoriene var basert på sentrale teoretiske begreper og intervjupersonenes egne formuleringer. På bakgrunn av dette dannet jeg meg et helhetlig inntrykk av intervjuene. I neste fase av kategoriseringsprosessen ble meningsinnholdet i de ulike intervjuene sammenlignet. Dette gjorde det mulig å se både likheter og forskjeller mellom intervjupersonens forståelser av utviklingen av forsøksprosjektet på Svartlamon. Styrken ved slike temasentrerte tilnærminger er ifølge Thagaard (2004) at det muliggjør en dyptgående forståelse av hvert tema som studeres. Det er ikke intervjupersonene i seg selv som er utgangspunktet for analysen. Snarere analyseres og sammenlignes informasjon om ulike tema på tvers av intervjuene. Utgangspunktet for analysen har vært temaene i intervjuguiden, samtidig som jeg har vært opptatt av å inkludere tema som intervjupersonene har vektlagt.

Ifølge Thagaard (2004) er en temasentrert analysetilnærming preget av en beskrivende og en fortolkende fase og jeg har forsøkt å strukturere analyseprosessen på bakgrunn av dette. Fordi meningsmangfoldet blant intervjupersonene i denne undersøkelsen er sammensatt har det vært en utfordring å bearbeide, kategorisere og presentere hovedtrekkene i intervjumaterialet. Datamaterialet viser at intervjupersonene har ulike og tildels motstridende oppfatninger om bydelens utvikling og det byøkologiske forsøksprosjektet. Selv om tolkningsprosessen ifølge Thagaard (2004) enkelt kan forstås som refleksjoner omkring meningsinnholdet i datamaterialet, har dette vært en omfattende og krevende prosess. Beboernes sterke stedsidentitet, kombinert med den spesielle historiske konteksten i bydelen har bidratt til meningsmangfoldet og det har vært utfordrende å finne enhetlige forståelser i datamaterialet av hva bærekraftig byutvikling innebærer i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon. Dette vil bli diskutert mer inngående i oppgavens analysedel.

Et sentralt aspekt i analyseprosessen har dessuten vært å vurdere hvordan de ulike delene av analysen skal presentere og diskutere resultatene i forskningsprosessen i lys av det teoretiske utgangspunktet. I denne oppgaven tar kapittel fire utgangspunkt i sekundærlitteratur om Svartlamon, dokumenter fra reguleringsprosessen, samt intervjupersonenes egne beretninger om bydelen. På denne måten legger kapittelet grunnlag for en kontekstuell forståelse av datamaterialet

som diskuteres i de resterende analysekapitlene. Kapittel fem, seks og sju diskuterer det empiriske datamaterialet i lys av det teoretiske utgangspunktet for oppgaven. At analysen i disse kapitlene i varierende grad er koblet direkte til det teoretiske rammeverket, og derfor fremstår som mer empirinært, begrunnes med at casestudien er en utforskende undersøkelse av det unike ved forsøksprosjektet på Svartlamon.

3.4.7 Presentasjon av data og fremstilling av intervjupersoner

Siste fasen av forskningsprosjektet har vært å fremstille datamaterialet. Thagaard (2004) knytter dette til den meningsbærende karakter ved den kvalitative teksten, basert på dens fortolkende karakter.

Språkbruk som virker naturlig i muntlig sammenheng, oppleves ofte annerledes i skriftlig form. I noen tilfeller har jeg derfor valgt å redigere språket i utsagnene til intervjupersonene, blant annet ved å legge til forklarende ord. Det har imidlertid vært viktig å ikke redigere språket mer enn nødvendig, for å unngå at intervjupersonene skal føle seg fremmedgjort fra sine egen uttalelser.

Hensynet til konfidensialitetsprinsippet har medført at utsagn, personer eller stedsreferanser som kan bidra til å identifisere intervjupersonene har blitt utelatt. Det samme gjelder uttalelser som identifiserer tredjepart. Thagaard (2004) reiser et interessant spørsmål i tilknytning til analyse og presentasjon av datamaterialet, nemlig hvor tydelig intervjupersonens stemme skal være. I denne oppgaven har hensynet til konfidensialitet og anonymisering av intervjupersonene gått foran ønske om å beskrive og presentere intervjupersonenes bakgrunn og deres spesifikke tilknytning til arbeidet med å utvikle Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt. For alle intervjupersonene var ikke anonymisering like viktig, men av hensyn til de som presiserte at de ikke ønsket å bli gjenkjent, er intervjupersonene fremstilt som ”beboer,” ”politiker” eller ”kommunalt ansatt.” Innenfor hver gruppe er det ikke mulig å differensiere mellom de ulike intervjupersonene fordi nummerering av utsagn er utelatt. På Svartlamon ”vet alle hvem alle er” og i fremstillingen av intervjupersonene og beskrivelsene av disse har det vært spesielt viktig å etterstrebe konfidensialitet og anonymisering.

3.5 Oppsummering av metodiske vurderinger

I dette kapittelet har jeg redegjort for de ulike fasene av forskningsprosessen for å tydeliggjøre hvilke beslutninger som har blitt tatt underveis og hvordan disse kan ha påvirket innsamlingen og fortolkningen av datamaterialet. Bevissthet omkring egne valg og hvilke konsekvenser dette kan ha for forståelsen av datamaterialet er viktig og kan relateres til forskningens kvalitet, illustrert gjennom begrepene bekreftbarhet og troverdighet.

Dette er en casestudie av hvordan de ulike aktørene forstår bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet på Svartlamon. Analysen har til hensikt å gi innsikt i og kunnskap om et unikt byutviklingsprosjekt sammenlignet med dagens byutvikling forøvrig, samtidig som det er ønskelig å illustrere hvordan "actually existing sustainabilities" (Evans & Jones 2008) fungerer i praksis. Det er med andre ord de iboende karakteristikaene ved caset Svartlamon som er utgangspunktet for analysen. Kombinasjonen av kvalitative intervjuer, dokumentanalyse og observasjoner i bydelen er hovedkildene i analysen.

Bilde 3: Velkommen til Svartlamon! Skiltet markerer skillet mellom industriområdet i Strandveien og Svartlamon. Nybygget i massivt tre er synlig på venstre side.

"Lademoen, Lamon, Svartlamon. Wasteland, ingenmannsland, allemannseie. Klemmt inn mellom jernbanelinja, Ladehammer'n og Nyhavna. Først ville alle ha deg, så ville ingen ha deg, så ville alle ha deg igjen. Regulert og omregulert. Omstridt, forsømt, utstøtt og ettertraktet. Sanert, utbygd og gjenbygd. Krangel og rangel. Stolthet og skam. Kolonisert av husmenn fra Lade og Rønningen. Kasteball mellom Trondheim og Strinda. Ekspropriert av tyskerne, bombet av amerikanerne, forsømt av kommunen, okkupert av punkere, omfavnet av kultureliten og banket gjennom som økologisk forsøksbydel i bystyret" (Sitter 2005:48).

4. Fra Nerlamon til Svartlamon: "En fargerik, grønn bydel i et grått landskap"

Støwer (2005:244) omtaler Svartlamon som en fargerik og grønn bydel, i et landskap preget av industrivirksomheten som historisk har dominert området. Denne beskrivelsen illustrerer godt dagens situasjon i bydelen øst for Trondheim sentrum hvor det bor omlag 250 barn og voksne. Svartlamon er Trondheims siste originale arbeiderklasseområde fra 1870-åra. Bydelen øst for byens sentrum består av omtent 30 hus, samt næringslokalene etter bilforretningen Strandveien Auto. Geografisk er bydelen avgrenset fra resten av Lademoen, med Meråkerbanen (jernbanelinja) mot sør, Strandveien mot nord og industrivirksomheten på Reina mot nordøst (Ditlefsen 2003). Boligmassen består av lav trehusbebyggelse og enkelte gråbeingsgårder fra slutten av 1800-tallet.

Kombinasjonen av sekundærlitteratur, dokumentanalyse og intervjupersonenes egne beretninger om bydelen gjør at dette kapittelet danner et viktig utgangspunkt for å forstå analysen av datamaterialet i kapittel fem, seks og sju ut fra den spesielle konteksten på Svartlamon. Innsikt i den historiske bakgrunnen ved utviklingen av bydelen er en viktig forutsetning for å forstå dagens forsøksprosjekt. Stake (2007) påpeker at det er viktig å belyse den historiske sammenhengen et case inngår i, fordi dette kan bidra til å forstå fenomenet som studeres bedre. Kapittelet begynner derfor med en beskrivelse av den historiske utviklingen av bydelen, med hovedvekt på den siste fasen og utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksområde. Samarbeidsprosessene i utviklingen av reguleringsplanen og innholdet i denne belyses og bakgrunnen for at området ble regulert som byøkologisk forsøksområde diskuteres. Kapittelet avsluttes med en presentasjon og diskusjon av dagens situasjon i bydelen.

4.1 Fra arbeiderbydel til byøkologisk forsøksprosjekt

Ifølge Thorkildsen (2003) kan den historiske utviklingen av bydelen deles inn i tre historisk-politiske faser: "Det dreier seg om Arbeiderbydelen "Nerlamon" (ca 1870-1947), industriområdet "Reina" (1947-1998) og den "selvstyrte" øko-byen,

”Svartlamon” (2001–)” (Thorkildsen 2003:9). Slik det fremgår av sitatet har stedsnavnet endret seg og dette har vært gjenstand for diskusjon.

Arbeiderbydelen Nerlamon kan spores tilbake til andre halvdel av 1800-tallet og bebyggelsen som vokste frem i 1870-åra. Området omtales som et eksempel på ”...den selvbygde arbeiderforstad fra industrialismens første fase i Norge” (Trondheim kommune 2001c:1). Bydelen fikk ifølge Thorkildsen (2003) navnet Nerlamon fordi det lå nedenfor jernbanelinja i forhold til Lademoen. Byen opplevde massiv tilflytting av arbeidssøkende i denne perioden, noe som resulterte i kraftig vekst i tettbebyggelsen på Lademoen. Fordi området lå utenfor Trondheim bys grenser frem til 1893 gjaldt ikke bygningsloven her og utbyggerne var ikke underlagt samme bygningsforskrifter som i byen forøvrig (Håpnes 2003). Dette kombinert med lavere tomtepriser medførte at bebyggelsestakten økte betraktelig på 1880 og 1890-tallet. Det ble bygget i tre, og bebyggelsen lignet bygårdene på Rosenborg, men i enkelte tilfeller ble byggehøyden økt til tre etasjer, trolig for å maksimere profitten ifølge Håpnes (2003). Boligstandarden i området var lavere enn i byen forøvrig, utearealene dårligere og området var mangelfullt vedlikeholdt. Ifølge Thorkildsen (2003) var området dessuten preget av stor fattigdom og vanskelige levevilkår. Sult og nød var derfor en del av hverdagslivet.

Frem til andre verdenskrig skjedde det lite i bydelen og den første store transformasjonsprosessen foregikk ifølge Thokildsen (2003) da tyskerne rev en stor del av boligmassen for å gjøre plass til ubåtbunkeren ”Dora.” Dette førte til at utsikten mot fjorden ble sperret og kontakten med strandlinja og havna forsvant. Fremdeles ruver Dora i landskapet, men i dag brukes den tidligere ubåtbunkeren som både by- og statsarkiv, bowlinghall og lagerhall. I 1947 vedtok politikere i byen å regulere dette området av Lademoen til industriformål og ytterligere 2/3 av den opprinnelige trehusbebyggelsen ble revet (Trondheim kommune 2001a). Området gikk nå under navnet Reina, og skillet mellom Nedre og Øvre Lademoen ble tydeligere. Mens ”Øverla'mon” gjennomgikk en kommunal oppussingsperiode, med forbedringer av boligmasse og utearealer, forfalt Nerlamon ytterligere. Manglende vedlikehold preget boligmassen i årene fremover, i kombinasjon med at rivning og industriell ekspansjon forringet bomiljøet ytterligere. Det sosiale miljøet i bydelen var sterkt preget av kommunens utleievirksomhet, hvor såkalte ”svakere stilte grupper” ble tildelt boliger i bydelen (Rendum 1997:15).

Overgangen fra industriområdet Reina til dagens byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon, strekker seg over en 30-årsperiode. Stugu (1998 i Thorkildsen 2004) omtaler denne prosessen som en kulturrevolusjon. ”Revolusjonen” knytter han til at miljøet i bydelen endret seg i takt med at en rekke unge kunstnere, musikere, studenter og politisk aktive ungdom, med bakgrunn i UFFA-miljøet¹⁵ flyttet inn i området. Han uttaler dette slik:

”Den gamle Nerlamon og miljøet der var langt på veg borte. Til gjengjeld hadde internasjonal orientert alternativungdom i tiltakende grad teke forfalne hus i bruk. Dei nye innbyggjarane tok det tidligare skjellsordet Svartlamoen i bruk som heiarssnamn for bydelen, og dei gamle husa vart ramme for kulturar og livsformer som var nye i Trondheim, men som tvillaust var med på å gjere byen mer heterogen, mangfaldig og frodig” (Stugu 1998 i Thorkildsen 2003:10).

Rendum (1997) beskriver disse ungdommene som politisk bevisste med en grunnleggende skepsis og motstand mot det etablerte, den dominerende kulturen og makthaverne i samfunnet. De var ifølge Thorkildsen (2003) opptatt av samfunnsspørsmål som trussel om atomkrig, overvåkningssamfunnet, miljøspørsmål og internasjonal solidaritet. Beboerforeningen beskriver innflytterne (og seg selv) slik: ”Mot slutten av 1980-tallet startet en gryende grasrotbevegelse å fatte interesse for den forfalne og delvis forlatte bydelen nedenfor jernbanen” (Svartlamon Beboerforening 1998:9). Thorkildsen (2003) hevder at de nye beboerne i bydelen var inspirert av tyske og danske husokkupantmiljøer. Blant beboerne i dette datamaterialet som flyttet inn i bydelen i denne perioden, nyanseres imidlertid bildet av beboerne som husokkupanter. Flere hevder at husokkupasjon som virkemiddel først ble aktuelt da kampen for bevaring av bydelen tilspisset seg på midten av 1990-tallet. Mange hadde leiekontrakter med Ungbo¹⁶ eller boligkontoret i kommunen. Gjennom prosjektet ”Saneringsmodne hus” fikk de nye beboerne i bydelen midler til å pusse opp den gamle trehusbebyggelsen. Dette viser at det var et samarbeid mellom ungdommene og kommunen allerede i den tidlige fasen i utviklingen av bydelen. Ungdommene fikk penger til å gjøre husene beboelige og totalt ble det bevilget 180.000 kroner til prosjektet. Pengene skulle ifølge Krøvel (1997) tilbakebetales som

---

¹⁵ Ungdom for Fri Aktivitet (UFFA) er et brukerstyrt ungdomshus som har eksistert siden 1981. UFFA kan sammenlignes med Blitz-huset i Oslo.

¹⁶ Ungbo er et kommunalt husleietilbud for ungdommer i alderen 17-25 år <http://www.trondheim.kommune.no/ungbo/> (29.05.09)

husleie over en femårs periode. Han hevder derfor at begge parter ble vinnere fordi ungdommene pusset opp det som hadde vært en forfallen kommunal eiendom, og de fikk selv et sted å bo.

Sammen dannet beboerne Svartlamon Beboerforening i 1991, basert på et ønske om å bevare og vedlikeholde trehusbebyggelsen i bydelen og som motreaksjon på kommunens planer om å tilrettelegge for industrivirksomhet i området (Støwer 2005). Beboerforeningen ble et viktig utgangspunkt for organiseringen av motstanden mot rivningen av bydelen og er fremdeles en viktig arena i dagens utvikling av bydelen som byøkologisk forsøksområde, noe jeg vil komme tilbake til i kapittel 6.

Høsten 1996 kjøpte industribedriftene Strandveien Auto AS og Langeland & Schei Mekaniske verksted omlag 9 mål av området i bydelen med ønske om å utvide næringsvirksomheten (Thorkildsen 2003). For å gjøre plass til utvidelsen vedtok et flertall i bystyret å rive en del av boligene og beboerne fikk utkastelsesbrev og rivningsvarsel av kommunen. Gjennom musikkfestivaler, demonstrasjoner og lobbyvirksomhet overfor byens politikere tok beboerne til ordet for bevaring av den alternative bydelen. Utenfor Trondheim vakte kampen for Svartlamon også oppmerksomhet. Riksdekkende medier fulgte saken og konflikten ble tatt opp i Stortingets spørretime ved flere anledninger (Ditlefsen 2003). Veggmaleriet til Håkon Bleken og Håkon Gullvåg fra 1997 på husveggen i Biskop Darres gate 10 står igjen som et symbol på det brede engasjementet saken skapte (bilde s.66).

Etter en langvarig konflikt, hvor rivningsvedtaket ble fastholdt ved flere avstemninger, snudde byens politikere høsten 1998 og omgjorde rivningsvedtaket (Thorkildsen 2003). I mars 1999 vedtok et flertall i bystyret å kjøpe ut Strandveien Auto AS, noe som må betegnes som en helomvending fra politikernes side. I forbindelse med utarbeidingen av en ny reguleringsplan for Svartlamon året etterpå, ble det slått fast at bydelen skulle reguleres og videreutvikles som boligområde. Det ble også vedtatt at: "Planarbeidet skal skje i et gjensidig forpliktende samarbeid mellom kommunen, næringslivet, Trondheim havn og beboerne. Prinsippene for Lokal Agenda skal ligge til grunn for samarbeid" (Trondheim kommune 2000:1). De private markedsaktørene som deltok i den tidlige planprosessen har likevel ikke preget utviklingen av bydelen. De mest sentrale aktørene har vært, og er fremdeles, beboerne på Svartlamon og kommunen.

Bilde 4: Veggmaleriet i Biskop Darres gate 10. Malt av Bleken og Gullvåg 1997.

4.2 Fra konflikt til samarbeid i utviklingen av det byøkologisk forsøksområde

I fellesskap arrangerte kommunen og beboerne i bydelen et stort oppstartsmøte i april 2000 (Thorkildsen 2003). Dette markerte starten på samarbeidet om utviklingen av reguleringsplanen og samlet beboere, kommunale enheter, representanter fra næringslivet, arkitekter, forskningsinstitusjonene NTNU og SINTEF, Husbanken og andre aktører i lokalmiljøet på Lademoen. Hensikten med seminaret var å "... få et felles utgangspunkt og forståelse av oppgaven, samtidig som en ønsket å få frem flest mulig ideer og behov som innspill i planarbeidet," (Trondheim kommune 2000:1). I etterkant ble det etablert en prosjektgruppe hvor hovedaktørene deltok, med ansvar for å koordinere og samordne ulike oppgaver og det ble etablert temabaserte arbeidsutvalg ut fra disse oppgavene¹⁷. En av de kommunalt ansatte som deltok aktiv i utarbeidelsen av reguleringsplanen omtaler prosessen slik:

Kommunalt ansatt: "Det gikk jo en periode før det ble vedtatt at man satte i gang reguleringsarbeidet. Et prinsippvedtak fra formannskapet sa noe om hva reguleringsplanen skulle inneholde og hvordan prosessen skulle foregå. Ting roa seg litt da vi satte i gang (...) Vi hadde et stort oppstartsmøte og det var viktig. Beboerne skjønnte vel at de ble tatt på alvor og at det var mange positive krefter som syntes dette var viktig å jobbe med."

Denne intervjupersonen opplevde oppstartsmøtet som betydningsfullt og fokuset på å etablere tillit, kombinert med avstand til konflikten, fremheves som spesielt viktig i oppstarten og i arbeidet i prosjektgruppa. I en artikkel om den tidlige fasen av planleggingsprosessen hevder Støwer (2005) at konflikter internt blant beboerne, mellom beboerne og kommunene, samt internt i kommunene, medførte et behov for "harmonisering av interessene" og det var spesielt viktig å håndtere motsetningsforholdene mellom de ulike aktørene.

Arbeidet i de ulike arbeidsgruppene resulterte i et bystyrevedtak i november 2001 hvor området ble regulert som byøkologisk forsøksprosjekt. Området skal videreutvikles, men den karakteristiske trehusbebyggelsen skal bevares. I flertallsmerknaden¹⁸ til reguleringsplanen hevdes det at planen både er fremtidsrettet og nyskapende fordi den representerer en helhetlig tilnærming til boligbygging, medvirkning, energi og miljø, alternative boformer, kommunale tjenester,

---

¹⁷ Se vedlegg 4 – oversikt over prosjektorganiseringen av reguleringsarbeidet.

¹⁸ Bestående av partiene AP, SV, MDG og V.

kulturminnevern, kunst og kultur, samt næringsutvikling i bydelen. Det presiseres dessuten at det er ønskelig at erfaringene fra prosjektet skal ha overføringsverdi i både lokal, nasjonal og internasjonal sammenheng:

”Svartlamoen-prosjektet er et meget interessant prosjekt, som i utgangspunktet har et høyt ambisjonsnivå. Derfor er det viktig at prosjektet hele tiden har et større perspektiv enn bare å fysisk bygge ut Svartlamoen. Prosjektet må fungere som et eksperimentelt verksted som utvikler løsninger og eksperimentelle resultater med gyldighet og verdi langt utover Svartlamoens grenser” (Trondheim kommune 2001b:1-2).

Videre argumenteres det også for at forsøksprosjektet er unikt i nasjonal sammenheng fordi det legges til rette for forsøkvirksomhet og det fremheves som positivt for Trondheim å ha et slikt område i kommunen. Braaten (2005) mener reguleringsplanen har vært svært betydningsfull fordi den har slått fast at den fremtidige utviklingen av bydelen skal videreutvikle Svartlamoen som alternativ bydel, med rom for eksperimentering og utprøving. Han hevder slike ”fredsavtaler” som inngås mellom alternative miljøer og myndigheter, her forstått som reguleringsplanen, ofte ikke muliggjør en slik alternativ utvikling:

“Such peace settlements have in many cases turned out to be repressive in function, either as a subtle beginning of a gentrification process or as a drainage of force from a culture formerly based on opposition, effectively transforming areas into nostalgic cultural monuments or institutionalized freak shows. To avoid these mechanisms, the tenants of Svartlamoen took immediate control over the area by preparing a new development plan. In this way their own interests were secured, and they could set their own premises for future development” (Braaten 2005:1).

Kontrollen Braaten (2005) referer til kan knyttes til organiseringsmodellen som ble vedtatt for videreutviklingen av området, og det vil være interessant å belyse hvorvidt intervjupersonenes synspunkter på samarbeidsprosessene reflekterer det samme.

For å følge opp reguleringsplanens overordnede målsetninger og videreutvikle bydelen ble det etablert to stiftelser: Svartlamoen Boligstiftelse og Svartlamoen kultur- og næringsstiftelse. Boligstiftelsen har det formelle ansvaret for vedlikehold og forvaltning av utleieboligene i bydelen og kom i drift 1. november 2001.¹⁹ Styret i stiftelsen består av tre beboerrepresentanter og to representanter fra

---

¹⁹ <http://www.svartlamoen.org/portal/index.php?section=33> (31.05.09)

kommuneadministrasjonen. Ifølge vedtektene skal to beboerrepresentanter velges av Svartlamon beboerforening, mens formannskapet i kommunen oppnevner én styreleder og to styremedlemmer²⁰. Vanlig praksis er at styrelederen er en beboer og de to styremedlemmene kommunalt ansatte. Dette innebærer at beboerne har flertallet i boligstiftelsen. Forholdet mellom beboerforeningen og styret i boligstiftelsen vil bli diskutert nærmere i kapittel sju.

4.2.1 Innhold og viktige definisjoner i reguleringsplanen

I denne delen av kapittelet blir innholdet og de viktigste definisjonene i reguleringsplanen presentert. Reguleringsplanen for området er et viktig utgangspunkt for å belyse hvordan intervjupersonene i denne undersøkelsen fortolker og forstår bærekraftig byutvikling innenfor konteksten på Svartlamon, samtidig som planen beskriver handlingsrommet som er gitt i samarbeidet mellom kommunen og beboerne. I reguleringsplanen formuleres fire hovedmål for bydelen:

- å sikre området som byøkologisk forsøksområde som i lokal, nasjonal og internasjonal sammenheng kan gi grunnlag for nye ideer innen bærekraftig bolig- og næringsutvikling.
- å bevare og bygge videre på det eksisterende kulturmiljøet, med særlig vekt på bevaring av områdets egenart som trehusbydel og mangfoldig bymiljø.
- å legge til rette for et lavt kostnadsnivå med et rimelig boligtilbud og gunstige rammevilkår for nyetablering av virksomheter.
- å basere utviklingen på LA21-prinsipper med stor grad av medvirkning der kompetanse og ressurser i området kan utnyttes og tilhørigheten til området styrkes (Trondheim kommune 2001c:1-2).

De fire målformuleringene i reguleringsplanen omfatter både det fysiske og det sosiokulturelle miljøet i bydelen. Dette viser at byøkologi ble forstått bredt, noe jeg vil komme tilbake til. Bevaring og utbedring av den eksisterende bebyggelsen er like sentralt som fokuset på å opprettholde et lavt kostnadsnivå. Mot et lavt husleienivå, sammenlignet med markedsprisen forøvrig, skal beboerne delta med egen arbeidsinnsats i tilknytting til oppussing av boligene og annen dugnadsinnsats. Den siste målformuleringen i reguleringsplanen peker på hvordan samarbeidsprosessene skal foregå, og medvirkning defineres både i henhold til prinsippene fra LA21 og Plan- og bygningsloven. Samtidig påpekes det at medvirkning på Svartlamon er utvidet til å innebære: "... aktiv lokal deltakelse, medbestemmelse og medansvar

---

²⁰ <http://www.trondheim.kommune.no/content.ap?thisId=1076059546> (30.05.09)

basert på etablerte og nye organisasjoner, og med utgangspunkt i den beslutningsstruktur som allerede er etablert i området” (Trondheim kommune 2001c:3). Dette illustrerer at medvirkningsnivået i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon skiller seg fra mer tradisjonelle byutviklingsprosjekter og at det befinner seg i toppen av Arnsteins (1969) medvirkningsmodell (figur 2 s. 34).

Definisjonen av bærekraftig utvikling er hentet fra Stortingsmelding 58 (1996-1997): Miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling. Dugnad for fremtida.²¹ Her forstås begrepet som en utvikling som:

”... tilfredsstillers dagens generasjoners behov uten at det går på bekostning av framtidige generasjoners muligheter for å tilfredsstillere sine behov. Menneskenes behov kan grovt deles inn i grunnleggende behov, som må ivaretas for å sikre overlevelse på et visst minstenivå, og mer sosiokulturelt definerte eller sekundære behov som kan utvikles i mange retninger” (Trondheim kommune 2001c:2).

I reguleringsplanen refereres det ikke direkte til Brundtland-kommisjonens velkjente definisjon. Stortingsmeldingen det vises til er derimot basert på ”Vår felles fremtid,” hvor debatten i etterkant av at rapporten ble lagt frem og diskutert. Slik vist i kapittel to kan begrepet byøkologi både forstås som en operasjonalisering og avgrensning av innholdet i begrepet bærekraftig utvikling. I reguleringsplanen er definisjonen av byøkologi hentet fra Det Danske Miljøvernministeriet:

”Byøkologi betegner en særskilt miljøinnsats som med utgangspunkt i et konkret byområdes miljøtilstand, brukernes deltagelse, søker å fremme helhetsorienterte løsninger på problemstillinger som er knyttet til områdets ressursforbruk, miljøbelastning og naturinnhold” (Trondheim kommune 2001c:2).

Slik nevnt tidligere forstås byøkologi bredt i forsøksprosjektet på Svartlamon og det omfatter både fysiske tiltak og prosessrelaterte forsøk. I reguleringsplanen fremheves dette som utprøvinger av nye samarbeids-, medvirknings-, forvaltnings- og beslutningsprosesser med fokus på å utnytte de menneskelige ressursene som allerede finnes blant beboerne. Videre presiseres det at forsøksprosjektet også omfatter nye plan- og planleggingsprosesser. Samarbeidet omkring utviklingen av

---

²¹ http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/regpubl/stmeld/19961997/st-meld-nr-58_1996-97.html?id=191317 (30.05.09)

reguleringsplanen kan forstås som et eksempel på dette. I oppgavens analysedel vil intervjupersonenes opplevelser og erfaringer omkring dette samarbeidet både presenteres og diskuteres i lys av formuleringene i reguleringsplanen.

4.2.2 Svartlamon som byøkologisk forsøksområde – idealistisk eller strategisk?

Fordi utgangspunktet for oppgaven er å belyse utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksområde, er det naturlig å diskutere bakgrunnen for dette spesielle reguleringsformålet.

Ifølge Støwer (2005) skiller ikke plankartet for reguleringsplanen for Svartlamon seg fra andre reguleringsplaner, derimot er reguleringsformålet ”byøkologisk forsøksområde” helt spesielt. Han hevder bakgrunnen for dette må relateres til hovedmålene om både å bevare det fysiske og sosiale miljøet, samtidig som man ønsket at utviklingen av bydelen skal baseres på medvirkning og økologiske prinsipper. ”Byøkologisk forsøksprosjekt” ble ansett som en formulering som kunne forene alle disse ønskene. I møte med kommunerepresentantene i prosjektgruppa som koordinerte arbeidet med reguleringsplanen, oppstod det derimot uenighet i forhold til hvorvidt ”byøkologisk forsøksområde” kunne legges inn som premiss for reguleringsbestemmelsene. En av de kommunalt ansatte som er intervjuet i denne undersøkelsen bekrefter dette:

Kommunalt ansatt: ”Det at man har regulert Svartlamon til byøkologisk forsøksområde, for det er jo ikke egentlig et reguleringsformål, det er noe man har funnet på her. I gruppa som diskuterte målsetninger insisterte beboerne på at dette skulle være med, mens jeg sa at det går ikke an og det står i Plan- og bygningsloven hva man kan regulere til. Men så trakk vi inn fylkeskommunen med et litt mer overordnet perspektiv i planhierarkiet. De var åpne for at det gikk an å teste ut ting og det ble reguleringsformålet.”

Slik dette utsagnet illustrerer tilskrives beboerne en sentral rolle i at området ble regulert som byøkologisk forsøksprosjekt. Støwer (2005) ser fylkeskommunens aksept for det uvanlige reguleringsformålet i sammenheng med at det fra statlig hold var uttrykt et ønske om å styrke økologiske aspekter i planleggingen.

Selv om flere tilskriver beboerne en sentral rolle i reguleringen av bydelen som byøkologisk forsøksprosjekt, er det ulike oppfatninger blant beboerne i undersøkelsen om bakgrunnen for dette. Blant både nåværende og forhenværende

beboere i dette intervjumaterialet er det ulike meninger om bakgrunnen for denne beslutningen. Enkelte av disse knytter det til strategiske hensyn og behovet for formuleringer og begreper som var ”spiselige” i møte med omverdenen: ”Jeg har ikke noe imot økologi, men når skjedde det liksom? Hvor kom det egentlig fra? Det ble trødd ned over oss... For at vi skulle få det som vi ville, da trengte vi fine ord, som LA21, bærekraftig byutvikling og byøkologi.” En tidligere beboer er også opptatt av det strategiske aspektet, men hun fremhever også bydelen som et sted for mange meninger og ideer:

Tidligere beboer: ”Jeg tror det var mange ideer om hva Svartlamon skulle være. Selv om man ikke tenker på det til hverdags, hører dette med økologi med. Og hvis man tenker i et bredt perspektiv, for det er veldig mange ønsker om hva bydelen skal være, så dekker økologi dette. Og det var det noen som var skarpe nok til å se. Dessuten var det inn i tida. Fine ord og formuleringer gjorde det dessuten mulig å snu for politikerne.”

Sitatet fra denne beboeren kan på mange måter sies å samsvare med den brede forståelsen som legges til grunn for begrepet byøkologi i reguleringsplanen, når det hevdes at begrepet omfatter både tiltak og prosess. I motsetning til beboerne som eksplisitt knytter forsøksprosjektet til strategiske hensyn i kampen for bevaring og anser det som et argument for å få gjennomslag for selvstyre av bydelen, fremheves enkeltpersoner betydning:

Beboer: ”De som satte i gang byøkologibiten er jo noen ildsjeler. Området har jo alltid vært for blakke pønkere som skal drikke hjemmebrent et par år og som er interessert i helt andre ting. Slike konflikter har fulgt kampen hele tiden, men folk har likevel respektert hverandre.”

Her knyttes det byøkologiske aspektet i forsøksprosjektet til engasjement fra enkeltpersoner. Dette kan sees i sammenheng med den tidligere beboeren som hevdet at noen var ”skarpe” nok til å se at begrepet byøkologi kunne forene mange og samle de ulike tankene omkring hva bydelen skulle være et forsøksprosjekt for. Sitatet fra beboeren ovenfor viser likevel at på tross av interessemotsetninger internt blant beboerne, har man respektert hverandre. Toleransen for ulike meninger og oppfatninger i samarbeidsprosessen er noe som vil bli diskutert i de neste kapitlene. Diskusjonen her belyser at det var sammensatte årsaker til at Svartlamon ble regulert som byøkologisk forsøksområde. Hvordan dette har påvirket og fremdeles påvirker

synet på resultater og prosessen i utviklingen av bydelen vil bli diskutert i kapittel fem.

4.4 Dagens Svartlamon – 7042 Trondheim

Under overskriften ”Blant blomster og vrak²²” skildrer Kristin Mandt Heie (2008:24) møtet med bydelen slik:

”Det ligger en særegen nostalgisk sjarm i det å traske langs grusveiene på Svartlamon og betrakte støvete bilvrak, blomsterhekker, jernbanelinja, levende bakgårder, møbler en minnes fra bestemors gamle stue, samt ulike rester av gammel industri fra en svunnen tid (...) Beboerne forsøker å skape sitt fristed i en magisk blanding av landsbyliv, storby, nyutvikling og bevaring.”

Sitatet illustrer opplevelsen av det fysiske miljøet i bydelen, samtidig som det sier noe om beboernes ønsker for eget bomiljø. I en annen fremstilling av det fysiske miljøet på Svartlamon hevder Føllesdal Brown m.fl (2001:21) at området er en:

”(...) blanding av skomakergata og punk, tradisjon og tagging. Århundreders tradisjoner, i form av byggedetaljer, skala, materialebruk og volumsammensetninger danner en romantisk boligklynge mellom industri, jernbanelinjer og vei. Disse boligene har huset arbeiderfamilier, fylliker, okkupanter, småbarnsfamilier, kunstnere og studenter, og får stadig nye fingeravtrykk, gardiner, malingsstrøk, påmalte slagord eller potteplanter i vinduskarmene. Nå deles boligene av svartlamonitter som har kjempet for et miljø, for en bydel, for retten til å bo billig med lav standard i de gamle boligene. Bygningene bærer preg av bruk, sporadisk vedlikehold, og en kjærlighet til stedet” (Føllesdal Brown m.fl 2001:21) .

Begge disse sitatene viser at det som begynner som fysiske beskrivelser av miljøet på Svartlamon, ender i refleksjoner omkring beboerne og deres ønsker og fremtidsvisjoner for bydelen. Det fysiske og kulturelle miljøet er sammenvevd i begge beretningene om Svartlamon og lar seg vanskelig skille fra hverandre.

Selv om denne oppgaven ikke fokuserer på forskjellene mellom Svartlamon før i tida sammenlignet med i dag, er dette likevel et tema enkelte av beboerne har trukket frem i intervjuene. En av beboerne i datamaterialet sammenligner situasjonen i den ”gamle” bydelen med dagens Svartlamon slik:

---

²² ”Blant blomster og vrak” er navnet på internavisa på Svartlamon som gis ut av mediegruppa iforkant av beboermøtet.

Beboer på Svartlamon: ”Det som er morsomt er da jeg flytta hit, da kunne jeg hver fredag og lørdag garantert finne et nachspiel. Sånn er det ikke lengre [latter]. Fordi mange har blitt voksne, fått familie. Så det har blitt bedre å bo her. En enkel beskrivelse er vel at Svartlamon har vokst opp litt.”

Andelen barn i bydelen har økt betraktelig siden vernevedtaket i 1998. I dag bor det omlag 30-40 barn på Svartlamon. At beboerne har fått barn, uttrykkes som positivt i dette datamaterialet, og er ifølge en av de kommunalt ansatte ”...et godt symptom på at det er bra å leve på området.” I 2005 stod nybyggene i Strandveien 37-39 ferdige,

Bilde 5 (under til venstre): Infokafeen i Strandveien

Bilde 6 (under til høyre): Jernbaneundergangen i Gregus gt.

Bilde 7 (over til venstre):
Trehusbebyggelse i Biskop Darres gate.
Bilde 8 (over til høyre): Lyktestolpe
Bilde 9 (under til høyre): Strandveien 25b.

med en 5-etasjes boligblokk i massivt tre. Arkitektene Brendeland og Kristoffersen vant arkitektkonkurransen med bidraget «If it ain't broke, don't fix it,» og boligstiftelsen stod som byggherre for det som var verdens høyeste hus i massivt tre på det tidspunktet. De samme arkitektene bidro i ombyggingen av bilbutikken til kulturbarnehage, som åpnet i 2007²³. I den kommunale barnehagen går det både barn fra bydelen og byen forøvrig. Bydelen huser trolig landets eneste butikk hvor du ikke trenger å ta med deg lommeboka. I Gratisbutikken koster nemlig alt ingenting og tiltaket har både fått oppmerksomhet i media²⁴ og det tiltrekker seg folk som ikke bor i bydelen. I krysset Strandveien/Gregus gate har bydelens egen café åpnet. På Ramp pub og spiseri serveres det økologisk og rettferdig mat, hvor inventaret er basert på gjenbruk av materialer og møbler.²⁵ Flere av de gamle trehusene har blitt pusset opp og utearealene er oppgradert. I februar 2007 ble musikkfestivalen by:Larm arrangert i Østbyen. Både Dora og de nedlagte næringslokalene på Svartlamon ble brukt som konsertarena. Kultur- og Næringslivsstiftelsen har blant annet mottatt 21 millioner kroner fra Trondheim kommune til den alternative kultursatsningen, samt et tilskudd på 800.000 fra Norsk Kulturråd i 2008.²⁶ I forbindelse med utdelingen av Statens byggeskikkpris i 2008 fikk det byøkologiske forsøksprosjektet og Svartlamon boligstiftelse hederlig omtale som et forbilledlig prosjekt. I juryens begrunnelse heter det at Svartlamon har blitt et lite samfunnsmessig forskningsprosjekt og samarbeidsprosessene mellom beboerne og kommunen fremheves.²⁷ Bydelen deltar i det europeiske forskningsprosjektet "ECO-city," med målsetning om "... å utvikle og ta i bruk ny teknologi for å forbedre bysamfunnets energisystem".²⁸ Det har med andre ord skjedd mye i området siden reguleringsplanen ble vedtatt i 2001. Likevel presiseres det i datamaterialet at det hadde vært ønskelig å få gjennomført enda mer. Den dårlige tilstanden på de gamle bygningene fremheves som det største hinderet i forsøksprosjektet, fordi ressursene må prioriteres til "... å gjøre husene levelige," slik en beboer uttrykker. En annen kommunalt ansatt uttrykker seg slik: "Vi kan ikke

---

²³ <http://www.arkitektnytt.no/page/preview/preview/10831/news-4-1925.html> (30.05.09)

²⁴ <http://web3.aftenbladet.no/fritid/article509974.ece> (02.06.09)

²⁵ <http://lamoramp.net/> (30.05.09)

²⁶ http://www.kulturrad.no/presse_og_arkiv/pressemeldinger/tilskudd-til-byokologiske-og-t/ (01.06.09)

²⁷

<http://www.husbanken.no/Venstremeny/Byggeskikk/Statens%20Byggeskikkpris/Vinner.aspx> (30.05.09)

²⁸ <http://www.trondheim.kommune.no/content.ap?thisId=1117621629> (30.05.09)

prioritere nye, spennende forsøk, så lenge det lekker fra tak og ikke pipene går an å bruke. Jeg tror det økologiske aspektet lider veldig av ressursmangelen, siden vi først og fremst må prioritere oppussing av de gamle husene.” Både blant beboere, politikere og kommunalt ansatte kommer det tydelig frem at årene med forfall preger husene og at man kanskje ikke var klar over hvor mye rehabilitering/bevaring av den gamle bebyggelsen ville kreve.

4.4.1 ”Svartlamonittene” – ikke en homogen gruppe

”... det har vært en kjensgjerning at miljøet av utenforstående har blitt betraktet som mystisk, svart, internt og til og med farlig” (Svartlamon Beboerforening 1998:8).

Slik omtalte Svartlamon Beboerforening omverdenens oppfatning av bydelen i 1998. Dette er over ti år siden, og selv om bildet av bydelen kanskje er mer nyansert i dag, er det likevel mange som fremdeles betrakter beboerne som en homogen gruppe. Slik nevnt i metodekapittelet er dette en forenkling av den sammensatte befolkningsgruppa som bor i bydelen. Flere intervjuede beboere påpeker likevel at myten om den homogene Svartlamon og den gjennomsnittlige svartlamonitten er noe de opplever i møte med omverdenen:

Beboer: ”Jeg tror at en av de oppfatningene om Svartlamon som er helt feil, men som veldig mange har, er at det er en homogen gruppe, at alle er like engasjerte og har samme bakgrunn. På 90-tallet kom mange fra det samme miljøet og sett utenfra var vi kanskje veldig like. Men jeg tror ikke vi var sånn da heller egentlig (...). Det er jo ikke sånn at hele Svartlamon er en gjeng samstemte anarkister!”

På tross av at mange beboere kom fra det samme miljøet på 1990-tallet, var de ikke en samstemt eller homogen gruppe. Mangfoldet av meninger internt blant beboerne er sammensatt, noe de neste kapitlene vil vise. I en artikkel i Under Dusken fra 2002 illustrerer en beboer dette slik: ”Det er ikke slik at vi kun er en gjeng med øko-friker. Alle er ikke hellig overbeviste om at det økologiske er nøkkelen til alt godt. Vi er en sammensatt gruppe med mange ulike interesser og meninger” (Garvik & Yggeseth 2002:38). En av de intervjuede beboerne i datamaterialet bekrefter denne påstanden:

Beboer: ”Vi startet ikke som en økolandsby, som var overbevist i utgangspunktet om at vi skulle bygge økohus og drive med

konsensusbeslutninger. Vi startet med alle slags folk, fra venstresida riktignok, men som ikke hadde noen andre felles utgangspunkt enn det.”

Bilde 8:
Mellom stakitt og anarki, i området mellom Biskop Darres gate og Nordtvedts gate.

En forenklet fremstilling av beboerne og utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt vil dermed ikke klare å favne kompleksiteten og utfordringene i samarbeidsprosessene mellom de ulike aktørene.

I en intervjustudie av Føllestad Brown m.fl (2004) om forholdet mellom kulturell kontinuitet og fysiske endringer i bydelen understrekes det at selv om det sosiale miljøet i bydelen er lite, er det ikke homogent. Likevel mener de å ha funnet visse fellestrekk knyttet til den kulturelle identiteten blant beboerne i undersøkelsen.

De hevder at en anarkistisk og udefinerbar grunnholdning preger miljøet – anarkisme som livsstil. Selv om ikke flertallet definerer seg selv som anarkister, mener de denne holdningen påvirker miljøet. Den kulturelle identiteten blant beboerne oppstår ifølge Føllestad Brown m.fl (2004) i relasjonen mellom det kollektive prosjektet Svartlamon, hvor dugnadsarbeid, samarbeid og solidaritet vektlegges, og den personlige friheten og rom for individualisme i prosjektet. Dette er noe som vil bli diskutert nærmere i forhold til samarbeidsprosessene både internt blant beboerne og mellom beboere og eksterne aktører. Føllestad Brown m.fl (2004) fremhever dessuten solidaritet med vanskeligstilte grupper i samfunnet, antikapitalistiske holdninger og å leve ”økologisk” som samlende holdninger og verdier. Deres intervjustudie illustrerer at det eksisterer visse likhetstrekk i den kulturelle identiteten blant beboerne. Samtidig fremhever de betydningen av relasjonene svartlamonittene har til omverden forøvrig, noe en av beboerne i undersøkelsen uttrykker slik: ”Svartlamon er ikke bare folka som bor her. Vi har et enormt kontaktnett som vi kan spille på, det være seg folk som har bodd her, venner og bekjente, eller folk en har jobba med. Vi har vært flinke til å bruke de nettverkene vi har” (Føllestad Brown m.fl 2004:8).

4.4.2 Eierskap og stedstilhørighet: ”Da freden kom og vi skulle bygge landet.”

Beboer: ”Folk har et eiendomsforhold til prosjektet. De som bor her har valgt å bo her. Det er mange som er veldig bevisst på hvor spesielt det er her, Svartlamon som noe unikt i Norge og hele verden vet jo om oss... Man er kanskje litt høy på pæra, for det er jo mange som ser til Svartlamon og kommer for å se på barnehagen, nyhuset og som forsker på oss. Det gjør oss litt kry...”

I relasjon til både det fysiske og sosiokulturelle miljøet på Svartlamon, bydelens historie og omverdenen forøvrig utvikles beboernes stedsidentitet og tilhørighet til bydelen. I sitatet ovenfor hevdes det at beboerne både er stolte over å bo i bydelen og bevisst på at den er spesiell. Dette er et gjennomgående tema i alle intervjuene. Å bo på Svartlamon knyttes til en bevisst beslutning, basert på idealisme og ønsket om en annerledes samfunnsutvikling. Svartlamon er mer enn et sted å bo. Det er en livsstil og stedsidentiteten er et sentralt element i denne. Det er spesielt det sosiale fellesskapet som fremheves, eksemplifisert gjennom felles aktiviteter, dugnader og frivillige arbeidet i ulike arbeidsgrupper (se figur 3 s.82). Flere beboere er opptatt av at deres meninger er betydningsfulle i utviklingen av bydelen, og en beboer sier det

slik: ”Det er jo fint å bo et sted hvor din mening faktisk har betydning og hvor du får mulighet til å si hva du mener om ting.” At man kjenner naboene sine fremheves også som positivt:

Beboer: ”Det er ingen andre steder, som jeg vet om iallfall, hvor du har tre-fire kvartaler med hus hvor du kjenner alle. Vi hadde fått barn og alle vennene våre bodde her. Vi hadde egentlig tenkt å bli lengre sørpå, men da vi fikk barn ville vi tilbake. Vi bodde midt i byen, og hadde ikke spesielt lyst til å oppdra et barn der.”

Flere beboere påpeker at de har store deler av sine sosiale nettverk i bydelen og anser dette som en viktig årsak til at de velger å fortsette å bo på Svartlamon. Bydelen fremheves dessuten som barnevennlig, noe som har bidratt til at mange har blitt boende sentralt i Trondheim også etter at de har fått barn.

Bydelens spesielle historie og kampen for bevaring trekkes frem som viktige faktorer som har bidratt til å forme stedstilhørigheten blant de intervjuede beboerne. Overgangen fra konflikt til samarbeid omtales av flere beboere som ”da freden kom” mens andre omtaler utviklingen av bydelen som ”å bygge landet etter krigen fordi rivningsspøkelset forsvant.” Blant de ulike beboerne i intervjumaterialet er det et tydelig skille mellom de som deltok i kampen for å bevare området på 90-tallet og de som har flyttet inn i bydelen etter dette. Kulturen og samholdet blant de beboerne som var aktive i arbeidet for å bevare Svartlamon fremheves som viktig i formingen av stedstilhørigheten, samtidig påpekes det at nye beboere ikke har den samme ballasten. I en artikkel om bydelen skrevet av Kristin Mandt Heim (2008:23) uttaler en beboer at: ”Vi har erfart at det er noe ganske annet å stå sammen for å slåss mot noe, ennå å samle sine krefter i arbeidet for noe.” I denne undersøkelsen bekreftes denne påstanden av flere intervjupersoner og en av dem uttaler at det var ”...lett å være mot riving, men litt mer komplisert å være for bygging.” Hvilke konsekvenser dette har for de ulike aktørenes opplevelser og vurderinger av samarbeidsprosessene vil bli diskutert i kapittel seks.

Det er dessuten verdt å nevne at mange av de intervjuedes stedsidentitet om hva Svartlamon er og bør være knyttes til hva som ikke er ønskelig for bydelen. I de intervjuene dette har vært et tema, blir trehusområdene Bakklandet og Møllenberg trukket frem som skrekkeeksempler for hva en privatisering av boligene på Svartlamon i ytterste konsekvens kan komme til å innebære. At beboerne leier husene av kommunen fremheves som spesielt viktig.

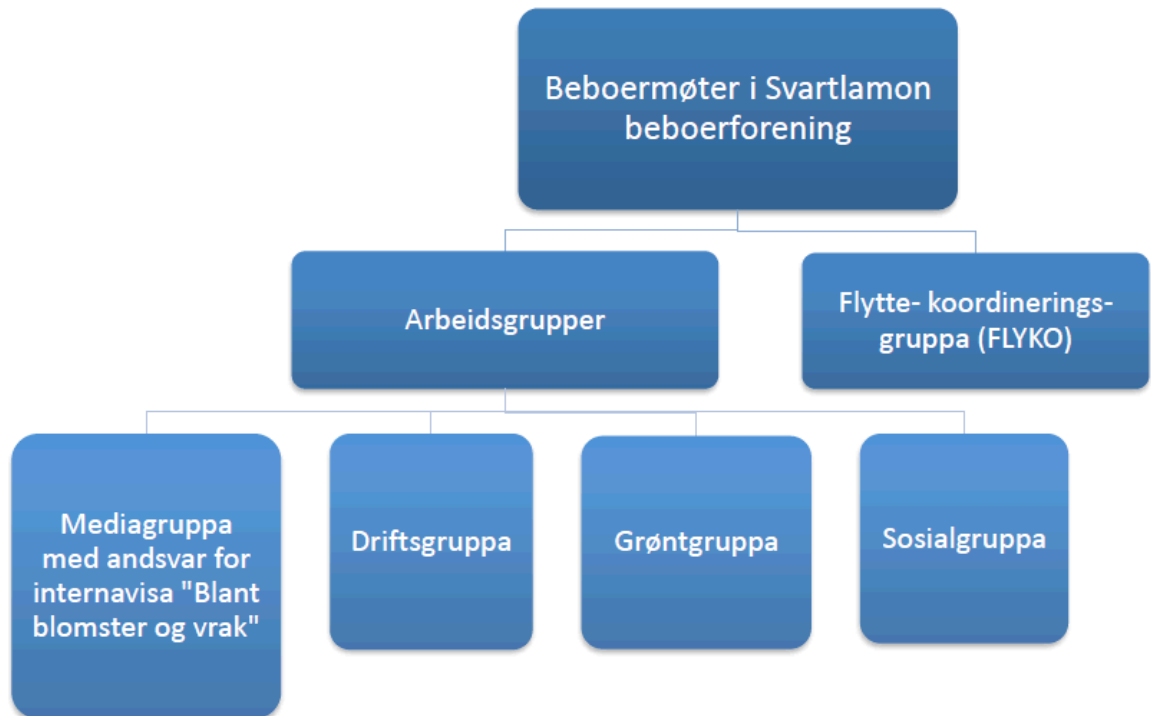

4.4.3 Organisering internt på Svartlamon

Klines og Bergsli (2005) har omtalt Svartlamon som landets kanskje mest demokratiske lokalsamfunn. Slik tidligere nevnt preger den flate strukturen fra kampen for bevaring av bydelen også dagens utvikling. Det som tidligere var beboernes kanskje fremste kampforgan, Svartlamon Beboerforening, har blitt en viktig arena for forsøksprosjektet på Svartlamon. Beboermøtet arrangeres en gang i måneden og er åpne for både beboere og andre aktører som måtte ønske å delta. I forkant av beboermøtet utgir mediegruppa internavisa ”Blant blomster og vrak.” Den distribueres til alle beboerne i området og danner et utgangspunkt for diskusjon på beboermøtene. Saker som skal opp på førstkommende møte omtales og forslag presenteres. Internavisa er en viktig informasjonskanal for beboerne.

Etter at reguleringsplanen ble vedtatt i 2001 har ulike arbeidsgrupper både blitt opprettet og lagt ned. Den frivillige innsatsen og kunnskapen beboerne bidrar med i dette arbeidet er en viktig ressurs for både Beboerforeningen og de to stiftelsene. I samtale med beboere, kommunalt ansatte og politikere kommer det frem at det lave husleienivået i bydelen er forutsetter at kostnadsnivået knyttet til rehabilitering og vedlikehold av boligmassen holdes på et minimum. Deltakelsen i arbeidsgruppene er frivillige, men de utgjør en viktig ressurs i tillegg til de formelle strukturene. Husleieinnkreving, regnskapsføring, opprusting av utearealer og produksjon av ”Blant blomster og vrak” er bare noen eksempler på oppgaver som løses på dugnad og i felleskap mellom ulike beboere. Figur 1 (side 86) illustrerer den interne organiseringen og de arbeidsgruppene som er aktive i dag. Alle gruppene utenom Flytte-koordineringsgruppa (FLYKO) har stor frihet til å definere egne oppgaver. FLYKO tar i mot søknader om tildeling av boliger i bydelen. Ut fra en del kriterier avgjør de hvem som får flytte inn i ledige leiligheter og kollektiv i bydelen og medlemmene i denne gruppen er valgt av beboermøtet for ett år av gangen. Relasjonen mellom beboernes interne organisering og Bolig- og Kultur- og næringslivsstiftelsen vil bli diskutert i kapittel sju.

Figur 3: Intern organisering på Svartlamon.

5. Bærekraftig byutvikling på Svartlamon – ulike fortolkninger og dimensjoner

---

”Etter hvert skjønner man at det er like mange meninger som det er beboere. Det er ikke en ensartet gruppe. På Svartlamon er det diskusjoner hele tida om det meste og det er kanskje det som holder liv i prosjektet” – kommunalt ansatt.

Sitatet ovenfor viser at meningsmangfoldet internt blant beboerne på Svartlamon er sammensatt og tildels motstridende. Samtidig bekrefter intervjuene med eksterne aktører at de også har ulike meninger om området og svartlamonittene. Utsagnet fra den kommunalt ansatte oppsummerer hovedinntrykket fra intervjumaterialet når det gjelder hvordan bærekraftig byutvikling forstås innenfor konteksten på Svartlamon. I datamaterialet ser det ut til at det eneste intervjupersonene er enige om, er at det ikke finnes noen enhetlig forståelse for hvordan bydelen skal utvikles som byøkologisk forsøksprosjekt. Dette meningsmangfoldet beskriver denne kommuneansatte som positivt og anser det som en viktig drivkraft. I møte med omverdenen konfronteres beboerne også med eksterne aktørers forståelser og opplevelser av det byøkologiske forsøksprosjektet. Dette bidrar til å komplisere meningsmangfoldet ytterligere.

Dette kapitlet belyser hvordan de ulike aktørene forstår bærekraftig byutvikling innenfor det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon. Sammenhengen mellom den praktiske forståelsen av forsøksprosjektet og teoretiske tilnærminger til begrepet diskuteres. Hvordan intervjupersonene relaterer tiltakene lokalt på Svartlamon til andre geografiske nivå belyses. Kapitlet avsluttes med en presentasjon av de fire dimensjoner som vektlegges av intervjupersonene i deres forståelse av bærekraftig byutvikling i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon: en mangfoldig dimensjon, en sosial dimensjon, en økologisk dimensjon og en global dimensjon.

5.1 Bærekraftig byutvikling på Svartlamon – diffust og vanskelig begrep å forstå

På spørsmål om hva bærekraftig byutvikling betyr innenfor det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon viser datamaterialet at det er ingen felles enighet

blant intervjupersonene. Blant de intervjuede er det noen som viser til at både bærekraftig utvikling og byøkologi er definert i reguleringsplanen for området, uten at disse definisjonene gjengis i intervjuene. Andre er derimot ikke opptatt av å problematisere begrepsforståelse, men viser heller til konkrete prosjekter i bydelen.

Blant de intervjuede er det kun et mindretall som reflekterer over sammenhengen mellom begrepene bærekraftig utvikling og byøkologi. I reguleringsplanen vises det ikke direkte til Brundtland-kommisjonens definisjon av bærekraftig utvikling, men begrepsforståelsen samsvarer likevel med innholdet og essensen i Brundtland-kommisjonens definisjoner. Selv om det ikke var forventet at flertallet av intervjupersonene skulle ha et bevisst forhold til definisjonene i reguleringsplanen, antok jeg at enkelte blant de intervjuede ville referere til bærekraftig utvikling, og Brundtland-kommisjonens forståelse av begrepet. Et mindretall av intervjupersonenes forståelse av hva bærekraftig byutvikling betyr i bydelen samsvarer i større grad med definisjonene i reguleringsplanen enn andre.

Enkelte av intervjupersonene gir direkte uttrykk for at de mener bærekraftig byutvikling er et vanskelig begrep å forstå og definere. De uttrykker at det oppleves problematisk å forklare hva begrepet innebærer på Svartlamon. ”Begrepene byøkologi og bærekraftig byutvikling er så omfattende” sier en av de kommunalt ansatte, mens en beboer uttrykker seg slik: ”Byøkologi er et ganske diffust begrep, hva betyr det egentlig?” Begge sitatene illustrerer tydelig det Robinsons (2004) oppsummerer som en av de viktigste innvendingene mot begrepet, nemlig dets tvetydighet. For både beboeren og den kommunalt ansatte er det vanskelig å avklare hva bærekraftig byutvikling innebærer på Svartlamon, på tross av at dette er definert i reguleringsplanen. En annen beboer utdyper dette ved å reflektere over forholdet mellom byøkologi og bærekraftig byutvikling: ”Man forsøker jo å løse ting på en annen måte på Svartlamon og jeg ser at folk har en lavere levestandard, men er dette en mer bærekraftig byutvikling? Jeg synes det er et vanskelig begrep å forstå.” Selv om denne beboeren fremhever at de som bor på Svartlamon forsøker å leve mer bærekraftig gjennom alternative løsninger og lavere levestandard, vet hun ikke om dette i seg selv er tilstrekkelig for å betegne det som en mer bærekraftig byutvikling.

På den ene siden er begrepet byøkologi, slik det er definert i reguleringsplanen som en særskilt miljøinnsats i et avgrenset geografisk område med fokus på medvirkning fra de som bor der, et forsøk på å møte kritikken om bærekraftig byutvikling som et uklart begrep. Forstått på denne måten kan byøkologi sees i

sammenheng med Rydins (2006) argumentasjon om at begrepet ”environmental sustainability” er bedre egnet enn bærekraftig utvikling i planleggingsprosesser. Byøkologi rommer likevel en sosial dimensjon vet at det tar utgangspunkt i både de fysiske og menneskelige ressursene i forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling.

I intervjumaterialet finnes det også de som gir direkte uttrykk for at begrepsmessig tvetydighet oppleves som konstruktivt i arbeidet med å utvikle bydelen. En av politikerne uttrykker seg slik om dette: ”Nøyaktig hva som ligger i begrepet er vanskelig å si, det har vel på en måte vært et viktig nybrottsarbeid å finne frem til det på Svartlamon.” Flere av beboerne uttrykker den samme holdningen, og en av disse fremhever tvetydighet som et konstruktivt element:

Beboer: ”Jeg synes ikke at det viktigste har vært å definere det [bærekraftig byutvikling], jeg synes heller at det var viktig at det skulle være mange meninger om hva Svartlamon skulle være og at det var plass til alle disse ideene om hva bydelen er og hva man ønsker.”

Sitatet ovenfor illustrerer at ikke alle intervjupersonene er like opptatt av å definere hva begrepet bærekraftig byutvikling innebærer. For denne beboeren oppleves det som fruktbart og inspirerende at det eksisterer ulike synspunkter på forsøksprosjekt, fremfor tydelige definisjoner og målsetninger. Dette samsvarer med Robinsons (2004) forståelse av at uenighet kan være en kreativ kilde, og han argumenterer for at uenighet ikke nødvendigvis behøver å forstås som en begrensning. Han hevder styrken ved begrepet er dets evne til å skape debatt og bringe ulike fortolkninger til overflaten. Prosesser som muliggjør en slik dialog, på tvers av ulike tilnærminger og forståelser av begrepets meningsinnhold er derfor avgjørende. Robinson (2004) presiseres likevel at det er nødvendig å tilrettelegge for arenaer for slik diskusjon. Intervjumaterialet viser at det i dag ikke eksisterer slike møtesteder og at det heller ikke er lagt til rette for at de ulike aktørene kan møtes og diskutere meningsinnholdet i bærekraftig byutvikling og byøkologi.

På tross av den begrepsmessige tvetydigheten, hevder Kemp m.fl (2005) at det finnes flere grunnleggende aspekter som det synes å være enighet om. At dagens samfunnsutvikling ikke kan betegnes som bærekraftig er sentralt i denne sammenhengen. Slik nevnt i kapittel fire er et fellestrekk ved de intervjuedes forståelse av Svartlamon ”annerledesheten” og bydelen som motvekt til

samfunnsutviklingen forøvrig. I diskusjonen omkring hvilke dimensjoner av bærekraftighetsbegrepet som vektlegges i forståelsene av det byøkologiske forsøksprosjektet er det mangfoldige aspektet sentralt hos alle intervjupersonene.

Diskusjonen så langt viser at den begrepsmessige tvetydigheten knyttet til begrepet bærekraftig byutvikling belyst i kapittel to, også reflekteres i datamaterialet. På den ene siden er dette kanskje ikke overraskende, sett i lys av den teoretiske diskusjonen gjengitt tidligere. På den annen side kunne man kanskje forventet større enighet om hva bærekraftig byutvikling betyr på Svartlamon, siden bydelen er regulert og definert som et byøkologisk prosjekt. Hvorvidt tvetydigheten ved innholdet i begrepet oppfattes som positivt eller ikke, varierer derimot, noe sitatet fra beboeren ovenfor viser.

5.2 Konkretisering av tiltak fremfor begrepsdiskusjon

De intervjupersonene som ikke er opptatt av at bærekraftig byutvikling er et vanskelig eller diffust begrep, gir begrepet meningsinnhold ved å vise til konkrete forsøk på Svartlamon. Gjennom konkretisering av tiltak kommer ulike, indirekte begrepsforståelser til uttrykk. Datamaterialet viser at disse hovedsaklig relateres til tiltak innenfor den lokale konteksten på Svartlamon og i liten grad knyttes til andre geografiske nivå. Hva dette medfører og årsakene til et slikt lokalt fokus diskuteres senere i kapitlet.

Konkretiseringer som går igjen i datamaterialet av bærekraftig byutvikling på Svartlamon er først og fremst gjenbruk, kompostering, resirkulering og utvikling av grøntarealer i bydelen. Lokale kretsløp vektlegges. En av beboerne, som har deltatt i flere oppussingsprosjekter er opptatt av at byøkologi handler om individuelle valg i hverdagen knyttet til gjenbruk, samtidig som han relaterer sin forståelse av forsøksprosjektet til beslutninger knyttet til rehabilitering og oppussing av bygningsmassen:

Beboer: ”Vi prøver jo å ta vare på husene på best mulig måte. Det handler jo om at man river ikke ned ting hvis det er bra, man fikser det gamle. Vi har gratisbutikken og alle er vel bevisste på at vi ikke bare skal hive og kaste. Det går mye på person, i tillegg til det bygningstekniske når vi skal oppgradere husene.”

På spørsmål om hvordan Svartlamon kan fungere som et eksempelområde for andre byområder og som forsøksprosjekt for mer bærekraftige løsninger, presiserer denne beboeren at ut i fra sin forståelse av begrepet *er* Svartlamon et eksempel til etterfølgelse når det gjelder gjenbruk og rehabilitering av boliger. Blant politikerne fremheves også lokale kretsløp:

Bystyrepolitiker: ”Det er noen av innbyggerne som komposterer matavfallet sitt, barnehagen har jo husdyr også er det jo dette store nyhuset, i massivt tre som er miljøvennlig. Det er vel meningen at de skal få til litt grønnsaksproduksjon og frukttrær på området på sikt.”

En annen politiker understreker Svartlamons sentrale beliggenhet og påpeker at transportløsninger i denne delen av byen kan baseres på kollektivtransport og derfor representere en mer bærekraftig byutvikling.

Bystyrepolitiker: ”Transport er det vanligste man diskuterer i forhold til miljøhensyn i byutviklingen og å redusere transportbehovet. En hver form for boligutbygging i det området er gunstig fordi det ligger sentralt med kort gangavstand og god adkomst til offentlig kommunikasjon.”

Fokus på slike tiltak samsvarer med Næss (2000) sine prinsipper for å skape en mer bærekraftig byutvikling, slik diskutert i kapittel to. Nybyggene i massivt tre i Strandveien 37-39 nevnes av samtlige intervjupersoner. Dette fremheves som et konkret, fysisk bevis på hva samarbeidsprosessene har resultert i. Samtidig påpekes det av enkelte at utprøving av massivt tre som byggemateriale er eksempel på byøkologiske løsninger i praksis. Gratisbutikken, beskrevet i kapittel fire, fremheves også av mange intervjupersoner som et eksempel på hvordan byøkologiske tiltak kan fungere i praksis. En beboer sier det slik: ”Gratisbutikken fungerer kjempebra, det er jo et glanseksempel på at vi får til ting!” Både bygningene i massivt tre og Gratisbutikken har fått betydelig oppmerksomhet også utenfor bydelen²⁹. Arkitektene bak nybygget har høstet internasjonal anerkjennelse og vunnet flere priser. Gratisbutikken tiltrekker seg mennesker som ikke bor i bydelen og blir stadig mer populær blant byens befolkning. Begge tiltakene skiller seg ut fra de andre

---

²⁹ <http://web3.aftenbladet.no/fritid/article509974.ece> (02.06.09)

konkretiseringene, fordi de peker ut over bydelens grenser og har bidratt til at prosjektet har fått oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt.

5.3 Konkretiseringer løsrevet fra teoretisk forståelsesramme?

Sitatene i avsnittet ovenfor viser at bærekraftig byutvikling konkretiseres ulikt av intervjupersonene. For flertallet av intervjupersonene kan det synes som at begrepene bærekraftig utvikling og byøkologi, slik de er definert i reguleringsplanen, ikke fungerer som en felles forståelsesramme for prosjektet. At det synes å være enklere for intervjupersonene å snakke om konkrete prosjekter i bydelen, kan tyde på at det er vanskelig å vite hvordan teoretiske formuleringer kan omsettes i møte med praksis. Slik allerede nevnt viser noen til definisjonene i reguleringsplanen, men disse gjengis ikke. En av konsekvensene ved en slik forståelse av forsøksprosjektet er at det ikke relateres til andre geografiske nivå, noe jeg vil komme tilbake til.

Dette kan sees i sammenheng med Evans og Jones' (2008) argumenter om behovet for en mer praksisorientert tilnærming i studier av forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling. Med utgangspunkt i faktiske forsøk, ikke teoretiske forforståelser, hevder de at begrensede teoretiske diskusjoner kan unngås i møte med praksisfeltet. Gjennom de ulike aktørenes forståelser og konkretisering av tiltak i forsøksprosjektet på Svartlamon er det mulig å belyse hva de opplever som de mest sentrale aspektene ved bærekraftig byutvikling. Evans og Jones (2008) hevder at det er mer hensiktsmessig å vurdere utfallet av forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling med utgangspunkt i de ulike aktørenes faktiske forståelser av hva begrepet innebærer i en bestemt kontekst. En sammenligning mellom tiltak i virkeligheten og store visjoner om en mer bærekraftig byutvikling vil ifølge Evans og Jones (2008) medføre at virkeligheten alltid "taper," fordi virkeligheten er mer kompleks enn visjoner på papiret tar høyde for. Med utgangspunkt i intervjupersonenes egne forståelser av begrepet vil det dessuten kunne være mulig å avgjøre hvilke dimensjoner som vektlegges fremfor andre, som i teoretiske diskusjoner ofte blir et spørsmål om "trade-offs" uten at man vet hvordan slike avveininger foregår i praksis.

En fare ved praksisorienterte tilnærminger til bærekraftig byutvikling, som Evans og Jones' (2008) "actually existing sustainabilities," er at det kan resultere i at

”alt” forstås som bærekraftig. Basert på intervjupersonenes ulike forståelser av begrepet i denne undersøkelsen er det ingen tiltak som vurderes som mer bærekraftige og alt blir følgelig like viktig i utviklingen av bydelen. En annen fare er at kun tiltak som alle kan enes om, med utgangspunkt i de ulike forståelsene, blir gjennomført. Bærekraftig byutvikling vil på denne måten kunne reduseres til minste felles enighet, noe som kan føre til at mer utfordrende og strukturelle tiltak ikke prioriteres, noe Rydin (2006) påpeker som spesielt uheldig i forsøk på skape en mer bærekraftig utvikling. En sentral kritikk av begrepet bærekraftig utvikling er at så og si ”alle” kan bruke begrepet for å beskrive det de oppfatter og gjør som bærekraftig. At både miljøbevegelse, myndigheter og næringsliv har omfavnet og brukt begrepet illustrerer denne kritikken.

Ved å utforske de praktiske forståelsene og fortolkningene fra aktørenes perspektiv, fremfor forforståelser, kan praksisfeltet, som forsøksprosjektet på Svartlamon, bidra til den teoretiske forståelsen av hva bærekraftig byutvikling faktisk innebærer i praksis. At praksisfeltet kan påvirke begrepsforståelsen av bærekraftig utvikling fremhever Robinson (2004) som et positivt aspekt ved tvetydigheten og den brede tolkningen av begrepet. De ulike måtene intervjupersonene konkretiserer og forklarer hva de mener bærekraftig byutvikling betyr på Svartlamon, illustrerer at det eksisterer ulike forståelser og at disse igjen vil kunne påvirke hvordan både prosesser og konkrete resultater vurderes. Datamaterialet i denne undersøkelsen bekrefter derfor Robinsons (2004) tilnærming til begrepet når han hevder at tvetydighet alltid vil eksistere. Fremfor å avvise dette, er det mer fruktbart å belyse hvordan eventuelle motsetningsforhold mellom ulike tolkninger påvirker konkrete forsøk. Dette kan også sees i sammenheng med Bulkeley og Betsills (2005) argumenter om behovet for å undersøke maktkampen som finner sted for å definere hva bærekraftig byutvikling innebærer i praksis, fremfor å redusere dette til ”technical fixes.”

At intervjupersonene ikke reflekterer over begrepene bærekraftig utvikling og byøkologi i relasjon til forsøksprosjektet på Svartlamon, reiser flere spørsmål om forholdet mellom praksisfeltet og idéplanet. Hvordan kan forsøksprosjektet i bydelen bidra til å utvide vår forståelse av praktiske forsøk for å skape mer bærekraftig byutvikling hvis det forstås og gjennomføres løsrevet fra teoretiske begreper og diskusjoner? Hva kan slike forsøk tilføre den teoretiske diskusjonen omkring begrepene hvis man ikke er bevisst på forholdet til teori i utgangspunktet? Og er det slik at mange teoretiske diskusjoner foregår løsrevet fra praksisfeltet og følgelig har

liten relevans for konkrete forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling? Det teoretiske området kan bidra i konkrete prosjekter og erfaringer fra praksisfeltet kan føre til videreutvikling av teoretiske perspektiver. I slike forsøk vil det være problematisk å isolere det teoretiske fra det praktiske nivået, fordi de kan tilføre kunnskap og innsikt til hverandre, noe Robinson (2004) er opptatt av. En vekselvirkning mellom praktisk, erfart kunnskap og teoretisk innsikt, kan bidra til å videreutvikle forståelser av hva bærekraftig byutvikling faktisk innebærer i praksis.

5.4 Sammenhengen mellom det lokale og globale: Tenke globalt - handle lokalt på Svartlamon?

Slik vist i sitatene ovenfor preges intervjupersonenes forståelse av det byøkologiske forsøksprosjektet av konkrete tiltak internt i bydelen. At de intervjuede i svært liten grad reflekterer over hvordan de lokale tiltakene i forsøksprosjektet kan bidra til å skape en mer bærekraftig byutvikling i et globalt perspektiv, illustrerer at oppfatningen av forsøksprosjektet i bydelen avgrenses til den lokale konteksten. En slik avgrenset geografisk forståelse av Svartlamon er problematisk, fordi de lokale tiltakene ikke sees i sammenheng med det globale nivået. Whitehead (2007) påpeker at slike tilnærminger ikke favner de komplekse mønstrene og prosessene et byområde inngår i. Dagens globale miljøproblemer lar seg ikke avgrense, og følgelig må dette aspektet innlemmes i lokale fortolkninger av hva bærekraftsbegrepet betyr i praksis. Sammenhengen mellom ulike geografiske nivå anses som helt essensielt i forsøk på å skape en mer bærekraftig utvikling (Whitehead 2007). Oversatt til en urban kontekst, slik diskutert i kapittel to, innebærer dette en forståelse av hvordan tiltak på det lokale nivået henger sammen med både det nasjonale og internasjonale planet, oppsummert i slagordet ”Tenk globalt, handle lokalt.”

I reguleringsplanen er det et uttalt ambisjonsnivå at erfaringene fra forsøksprosjektet på Svartlamon skal ha overføringsverdi ut over bydelens grenser. Det presiseres at prosjektet må ha ”... et større perspektiv enn bare å fysisk bygge ut Svartlamoen” (Trondheim kommune 2001b:2). Datamaterialet viser derimot at flertallet av intervjupersonene ikke er så opptatt av dette. Sammenhengen mellom tiltakene i forsøksprosjektet på Svartlamon og det globale nivået er ikke fremtredende i intervjupersonenes beskrivelser av arbeidet med å utvikle bydelen. Unntaket er et lite mindretall blant beboerne som uttrykker at tiltakene er for små sammenlignet med

de globale miljøutfordringene. De påpeker dessuten at en utfordring i møte med andre beboere er å få de til å se at forsøksprosjektet på Svartlamon ikke kan forstås løsrevet fra omverdenen:

Beboer: ”Folk bor i en liten Lademon-bole, og går ikke lengre enn til Bunnpris³⁰. Da får du en jævlig begrenset virkelighetsforståelse... Og det kan være den største utfordringen å få folk til å forstå hvordan verden fungerer utenfor Svartlamon. For det går ikke an å late som vi er en isolert klode!”

Sitatet illustrerer at denne intervjupersonen etterlyser en større bevissthet blant beboerne internt på Svartlamon om at ambisjonene for det byøkologiske forsøksprosjektet strekker seg ut over bydelens grenser. Ved å relatere det byøkologiske forsøksprosjektet til det globale nivået, ville prosjektet kanskje oppleves som mer meningsfullt for de av beboerne som uttrykker at lokalt avgrensede tiltak, som kompostering, matproduksjon og resirkulering, ikke er tilstrekkelig for å løse globale miljøproblemer.

En av årsakene til at sammenhengen mellom det lokale nivået på Svartlamon og det globale perspektivet ikke kommer eksplisitt til uttrykk, kan skyldes at utgangspunktet for å bevare bydelen var basert på geografisk avgrensede argumenter om verdien av områdets egenart og kulturmiljø. Bydelens verneverdi ble likevel relatert til hvordan området kunne bidra til å skape en alternativ og mer bærekraftig byutvikling i en større sammenheng. I datamaterialet kan det synes som at argumentene for områdets egenverdi som alternativt boområde står sterkest. Ut fra et slikt perspektiv er bevaring i seg selv ansett som bærekraftig, noe som fremheves blant intervjupersonene som legger den mangfoldige dimensjonen til grunn i sin forståelse av Svartlamon som byøkologisk forsøksområde.

En annen årsak til at refleksjon omkring sammenhengene mellom tiltak på det lokale og globale nivået ikke er fremtredende i datamaterialet kan være måten begrepene bærekraftig utvikling og byøkologi er definert i reguleringsplanen. I kapittel fire ble disse presentert og den globale dimensjonen synes ikke å være til stede i disse definisjonene. Dette kan forstås med bakgrunn i at reguleringsplanen er en detaljbeskrivelse av utviklingen for det geografisk avgrensede området Svartlamon. Samtidig er reguleringsformålet ”byøkologisk forsøksområde” helt unikt,

---

³⁰ Bunnpris Buran er den nærmeste dagligvarebutikken i området og benyttes av mange beboere i nærmiljøet. Den ligger anslagsvis 400 meter fra Svartlamon.

slik Støwer (2005) også påpeker. Derfor ville det være naturlig at reguleringsplanen innlemmet sammenhengen mellom tiltakene lokalt på Svartlamon og den globale dimensjonen. På den annen side legger Plan- og bygningsloven klare føringer på hva en reguleringsplan kan inneholde. Kombinasjonen av det høye ambisjonsnivået for området og det globale aspektet som ligger til grunn for definisjonen av bærekraftig utvikling definert i reguleringsplanen tilsier at det globale perspektivet burde vært forventet som mer fremtredende i intervjupersonenes forståelser av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon.

Et element som fremheves i Føllestad Brown m.fl (2004) studie av Svartlamon, slik nevnt i kapittel fire, er solidaritet med ressursvake grupper i samfunnet som kommer til uttrykk i den kulturelle identiteten til beboerne de har intervjuet. Det politiske engasjementet i bydelen kan dessuten sies å være preget av solidaritet i et langt bredere perspektiv. I dette intervjumaterialet fremheves det at bydelen skal være et sted for alle og flere intervjupersoner er opptatt av å inkludere ressursvake grupper. Dette kommer tydeligst frem blant de intervjupersonene som vektlegger den sosiale dimensjonen av forsøksprosjektet. For beboerne i dette datamaterialet kommer solidaritetsaspektet til uttrykk overfor andre naboer og utsatte grupper i samfunnet. Dette viser at det er enklere å være opptatt av nære relasjoner og omgivelser, mens det er vanskeligere å forholde seg til miljøproblemer som utvikles over tid, og som får globale konsekvenser. Dette er nok ikke spesielt for beboerne på Svartlamon, men det synliggjør betydningen av å ha et bevisst forhold til samspillet mellom ulike geografiske nivå og at handlinger bidrar til å skape konsekvenser som påvirker både miljø og mennesker helt andre steder i verden.

5.5 Fire dimensjoner ved forståelsen av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet på Svartlamon

”Jeg tror det er mange ideer om hva Svartlamon skal være” - kommunalt ansatt.

Hvilke dimensjoner og aspekter intervjupersonene vektlegger i konkretisering av hva bærekraftig byutvikling innebærer i bydelen illustrerer tydelig at det er forskjellige meninger og oppfatninger om hva området først og fremst skal være et forsøksprosjekt for. Ifølge Brundtland-kommisjonen forutsetter en mer bærekraftig

byutvikling at økologiske, økonomiske og sosiale hensyn integreres, slik at de ikke går på bekostning av hverandre (figur 1 s.18) .

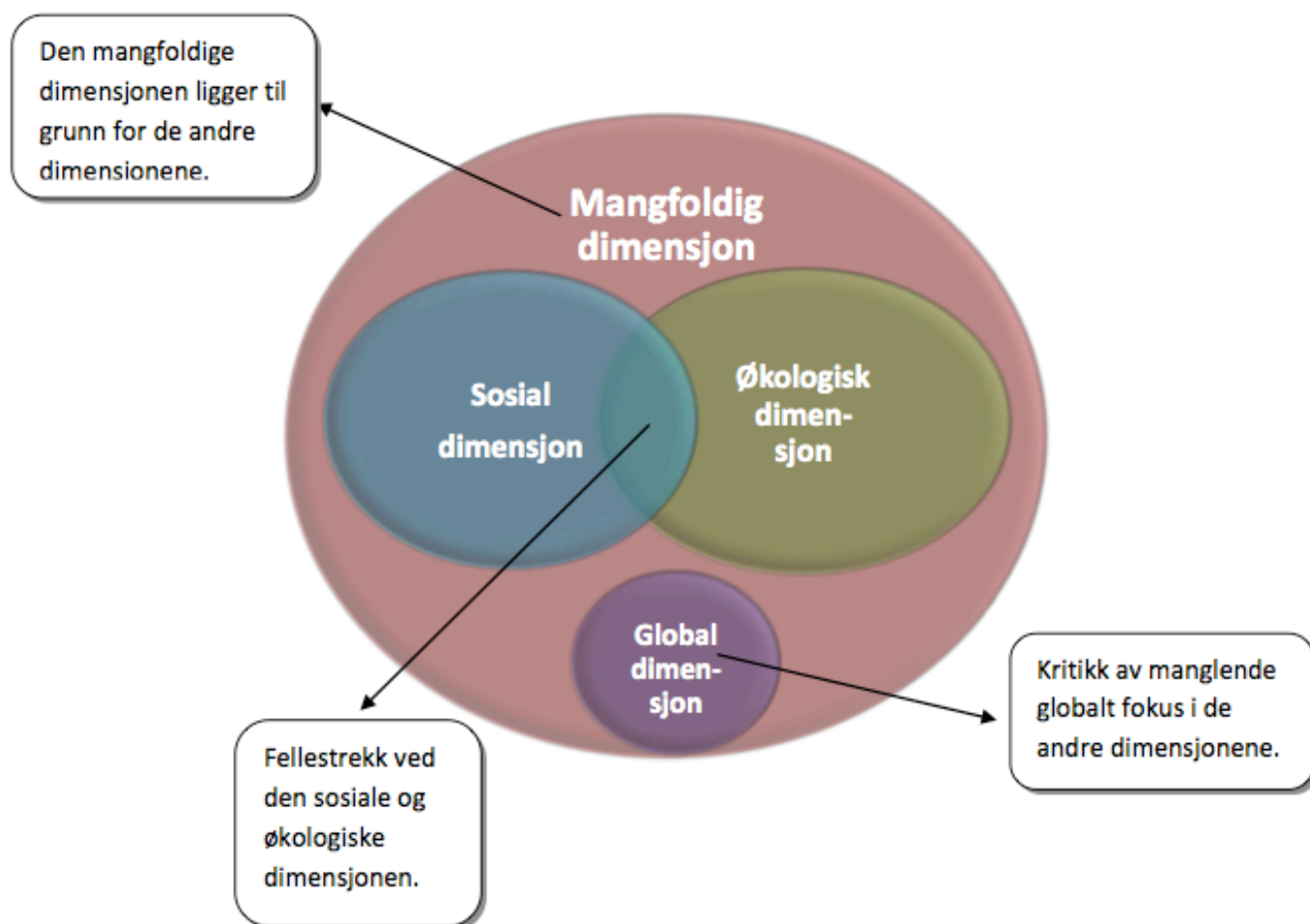
Bakgrunnen for at det finnes ulike forståelser av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt er slik allerede nevnt at det var mange ønsker og visjoner i prosessen knyttet til utformingen av reguleringsplanen. Diskusjonen i kapittel fire illustrerer tydelig at ikke alle beboerne var like opptatt av det økologiske aspektet i kampen for bevaring. Kampen mot riving på 1990-tallet samlet mange interesser og forente mennesker med forskjellig bakgrunn og motiver, noe en tidligere beboer fremhever når hun reflekterer over at det eksisterer så mange meninger om dagens forsøksprosjekt:

Tidligere beboer: ”Noen var opptatt av at det skulle bevares som en gammel arbeiderbydel, mens andre ville gjøre husene funksjonelle og best mulig å bo i for å få inn flest mulig folk i bydelen. Andre var mer opptatt av autonomi og selvstyre, noen var opptatt av dette med byøkologi og miljø, mens andre bare ønsket å få leve i fred et sted. Man har alltid vært opptatt av forskjellige ting.”

De ulike verneinteressene kan sees i sammenheng med at svartlamonittene aldri har vært en homogen gruppe. I sitatet nedenfor kommer dette tydelig til uttrykk: ”Noen av de som kjempet for bevaring hadde et miljøpolitisk fokus, hvor man så at argumentene for miljø og medvirkning gjennom LA21-prinsippene kunne vinne igjennom for å få bevare bydelen.” Disse sitatene viser at kampen for bevaring samlet ulike interesser. Slik nevnt i kapittel fire hevder Støwer (2005) at byøkologi ble ansett som et begrep som kunne favne de ulike ønskene og meningene om bydelens fremtidige utvikling. Byøkologi omtales som et begrep som kunne harmonisere de ulike interessene. Selv om byøkologi er definert nokså presist i reguleringsplanen, reflekteres ikke dette i intervju materialet. Slik vist i kapittel to kan begrepet byøkologi forstås som en konkretisering av den økologiske dimensjonen i bærekraftighetsbegrepet, basert på både de fysiske og menneskelige ressursene i et avgrenset byområde. I forsøksprosjektet på Svartlamon blir derimot begrepets meningsinnhold langt mer komplekst.

At det finnes forskjellige oppfatninger av hva bydelen først og fremst skal være et prøveprosjekt for, illustrerer behovet for å utforske de ulike forståelsene av

Figur 4: Relasjonen mellom dimensjonene som vektlegges i intervjupersonenes forståelser av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet på Svartlamon.

” actually existing sustainabilities” fremfor å anta at det er enighet omkring teoretiske forforståelser (Evans & Jones 2008). Ved å fremheve de ulike dimensjonene som intervjupersonene vektlegger og belyse disse i relasjon til forsøksprosjektet på Svartlamon, vil eventuelle motsetningsforhold og interessekonflikter bli tydeligere.

I intervjumaterialet er det mulig å identifisere fire ulike dimensjoner i forståelsen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon: (1) en mangfoldig dimensjon, (2) en sosial dimensjon, (3) en økologisk dimensjon og (4) en global dimensjon. Som tidligere nevnt omfatter byøkologi på Svartlamon både fysiske og prosessrelaterte forsøk, noe som også gjenspeiles i de ulike dimensjonene. Figur 4

(s.94) viser hvordan de ulike dimensjonene relateres til hverandre. Felles for alle intervjupersonene er en forståelse av Svartlamon som en alternativ og mangfoldig bydel. Den mangfoldige dimensjonen illustrerer hvordan konteksten på Svartlamon har bidratt til å forme forståelsen av bærekraftighetsbegrepet. Den største forskjellen mellom dimensjonene i Brundtland-kommisjonens begrepsforståelse i figur 1 (s.18) og beboernes i figuren på forrige side, er fraværet av den økonomiske dimensjonen. Dette kan forklares ut fra vektleggingen av den mangfoldige og alternative dimensjonen ved bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet fordi beboerne på Svartlamon er i opposisjon til dagens samfunnsutvikling. Slik allerede nevnt beskrives bydelen som et fristed og et alternativt boområde i intervju materialet. Gjennom samarbeidet med kommunen er bydelen fritatt fra markeds mekanismer og private markedsaktører.

5.5.1 "Svartlamon er en annerledes oase midt i byen" – den mangfoldige dimensjonen

Felles for de intervjupersonene som trekker frem denne dimensjonen som viktigst ved forsøksprosjektet, er at de kontrasterer utviklingen på Svartlamon med samfunnsutviklingen forøvrig. Mange sammenligner utviklingen i bydelen med andre trehusområder i Trondheim som Møllenberg og Bakklandet. Sitatet nedenfor gir tydelig uttrykk for denne forståelsen:

Kommunalt ansatt: "Det som er viktigst er at det [forsøksprosjektet på Svartlamon] er en motvekt som skurrer i tannhjulene til resten av samfunnet. Det er det siste stedet i Trondheim hvor det ser sånn ut. Det som er fint er at de gamle trehusa blir tatt vare på, folk får være seg selv og fortsette å leve de livene de har gjort. Bare det i seg selv synes jeg er fint, spesielt når man tenker på hva som har skjedd på Bakklandet og Møllenberg, så jeg synes det er bærekraftig i seg selv, at det er her og er en del av byen."

For denne kommunalt ansatte oppleves bevaringen av Svartlamon som "bærekraftig i seg selv" fordi Svartlamon som alternativ bydel har en egenverdi sammenlignet med samfunnsutviklingen forøvrig. Blant politikerne kommer dette aspektet også til uttrykk når de snakker om bydelen: "Byutviklingsmessig signaliserer området et behov og en romslighet for å tenke annerledes og mangfoldig om utviklingen." En kommunalt ansatt, som har fulgt prosessen på avstand gjennom en årrekke er også opptatt av det alternative ved Svartlamon: "Jeg har sans for pågangsmotet deres og

viljen de viste i kampen for å bevare bydelen. De mener jo at det må være rom i samfunnet for noe som er alternativt og annerledes. Og det har de lang på vei klart!”

Det er ikke bare andre trehusområder i Trondheim bydelen sammenlignes med. Flere kontrasterer bydelen med byutviklingen som har foregått i de tidligere industri- og havneområdene på Nedre Elvehavn, ledet av private, kommersielle utviklingsaktører og som i dag består av høye boligkomplekser og kjøpesentre. Området har flere likhetstrekk med Aker Brygge i Oslo. En av de kommunalt ansatte sier det på denne måten:

Kommunalt ansatt: ”Hvis du ikke hadde hatt Svartlamon, hadde du hatt et stereotyp bymiljø hvor Nedre Elvehavn bare hadde fortsatt. Ikke for det at det er noe galt med Nedre Elvehavn i seg selv, men det er veldig viktig å få til et mangfold i byen. For meg er det viktig å vise at det går an å gjøre ting annerledes. At man ser at det finnes et alternativ til hvordan ting er og må være i byutviklingen. Svartlamon er et alternativ som viser at det er mulig å gå andre retninger.”

Også blant beboerne kommer denne ”annerledesheten” ved bydelen til uttrykk og hva slags kontrast området utgjør sammenlignet med byutviklingen ellers i området:

Beboer: ”Jeg ser nå på det som å passe på byen, for det hadde ikke vært noe koselig her hvis vi ikke hadde klart å bevare området i 98. Da hadde det vært blokker overalt. Garantert, for Krogstad [eier av Strandvien Auto AS] ville selge. Beliggenheten er jo fantastisk og Nedre Elvehavn ville ha strukket seg ned hit også. Nå har vi bevart en salgs oase med søppel rundt hjørnene, men det er jo litt av sjarmen for det er noe annet enn borettslagene og hushai-kompleksene.”

Argumentet fra en av de kommunalt ansatte i sitatet ovenfor er kanskje et av de tydeligste eksemplene på at hvilke forståelse som legges til grunn av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon påvirker både hvordan konkrete tiltak og prosessen som helhet vurderes. Ved å fremheve bevaring av bydelen som ”bærekraftig i seg selv,” enten ved å kontrastere utviklingen på Svartlamon med andre byutviklingsprosjekter eller ikke, innebærer at beboerne ikke nødvendigvis trenger å endre verken verdier, holdninger eller adferd. En hver form for bevaring av Svartlamon som et alternativt område og en motvekt til samfunnsutviklingen forøvrig forstås som en bærekraftig byutvikling. Dette står i kontrast til en mer økologisk fundert forståelse av hva mer bærekraftig utvikling i bydelen innebærer, fordi dette betyr både endringer på et strukturelt nivå og enkeltindividets holdninger og atferd.

De i intervjumaterialet som fremhever den globale dimensjonen tar også avstand fra en slik forståelse av utviklingen av bydelen.

5.4.2 "Det som skaper Svartlamon er folka" – den sosiale dimensjonen

"Svartlamoen er jo det største sosiale eksperimentet, i Trondheim, nei i Norge siden 60 – 70-tallet. Jeg vet ikke av noe som involverer så mange mennesker, så forpliktende over så lang tid" – beboer på Svartlamon.

Den sosiale dimensjonen ved forsøksprosjektet på Svartlamon kommer til uttrykk på flere måter i intervjumaterialet. Felles for flere av intervjupersonene som fremhever dette aspektet er at de knytter det til en bred fortolkning av økologi innenfor konteksten på Svartlamon. De fremhever at det betyr mer enn det som tradisjonelt assosieres med økologi. En beboer påpeker dette slik: "Jeg synes dette med selvstyre er en viktig del av det med økologi på Svartlamon. Jeg mener faktisk at selvstyret er en del av økologi-begrepet." Den samme beboeren mener at forståelsen av byøkologi på Svartlamon er basert på en bred tilnærming til begrepet, fordi det innebærer "mer enn å spise grønt." På den ene siden åpner reguleringsplanens formulering for at byøkologi skal forstås bredt i forsøksprosjektet på Svartlamon for slike tolkninger. På den annen side kan denne forståelsen vel så mye sees i sammenheng med at bydelen er regulert som et "forsøksområde." Byøkologi, slik definert i reguleringsplanen, omfatter ikke selvstyre eller autonomi. På Svartlamon er derimot begrepet nærmest uløselig knyttet til forståelsen av bydelen som forsøksprosjekt og eksperimentområde. Dette kan forklare hvorfor fortolkninger av byøkologi kommer til uttrykk på denne måten i datamaterialet.

Hvilke elementer som vektlegges i den sosiale dimensjonen varierer derimot i datamaterialet. Noen fremhever organiseringen basert på prinsipper for direkte demokrati og høy graden av medvirkning som det mest sentrale ved forsøksprosjektet. En beboer uttrykker seg slik: "Viktigst for meg er det demokratiske perspektivet og dette med direkte demokratiske prinsipper i alle faser av arbeidet med å utvikle området." En kommunalt ansatt, som har deltatt i ett konkret samarbeidsprosjekt i bydelen, uttrykker det samme på denne måten: "Det er helt avgjørende at folk deltar aktivt for å styrke basisen i demokratiet. Dette har vært det viktigste i prosjektet på Svartlamon." En annen kommunalt ansatte, som har deltatt i flere samarbeidsprosjekter i utviklingen av bydelen, svarer slik på spørsmål om hva

Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt innebærer: ”Det viktigste har vært dette med medvirkning fra beboerne i planlegging. Andre aspekter har vært dette med bevaring og gjenbruk av hus og infrastruktur i området.” Slik tidligere nevnt utelukker ikke de ulike dimensjonene nødvendigvis hverandre, noe dette sitatet illustrerer. Selv om denne intervjupersonen mener at medvirkningen fra beboernes side i planleggingsprosessene, for eksempel i arbeidet med reguleringsplanen, er det viktigste i forsøksprosjektet, trekkes også bevaring og gjenbruk frem som viktige elementer. Dette illustrerer at selv om én dimensjon vektlegges fremfor andre, inkluderes flere perspektiver i forståelsen av hva forsøksprosjektet innebærer, noe figur 4 (s.96) illustrerer. Hvordan disse dimensjonene vektet i forhold til hverandre er derimot ulikt. Sitatet nedenfor viser tydelig dette:

Beboer: ”For meg er ikke de bærekraftige løsningene det viktigste på Svartlamon. Det har vært selvstyret og det å ha en plass til mangfoldet og forskjellige folk. Det er noen som ikke finner noe annet sted og som ikke får lov til å bidra med sine ting andre steder i byen. Her er det et såpass romslig område at det er plass til alle disse menneskene. ”

Denne beboeren gir eksplisitt uttrykk for at det som oppfattes som bærekraftige løsninger ikke er det viktigste ved forsøksprosjektet. De sosiale aspektene blir av denne beboeren knyttet til organiseringen og selvstyret i bydelen, samtidig som det uttrykkes at bydelen er et sted for mangfoldet blant byens befolkning og at det er en inkluderende bydel. En annen av beboerne er tydelig på at det er det sosiale fellesskapet som er det viktigste ved forsøksprosjektet i bydelen: ”Det som skaper Svartlamon som bydel har aldri vært parken eller buskene eller husene, det er jo folka! Derfor må man passe på at folka har det bra ved å skape gode sosiale forhold og bedre boforholdene.” Sitatet illustrerer at det sosiokulturelle miljøet og samholdet blant beboerne forstås som det viktigste ved prosjektet og kan sees i sammenheng med målsetningen i reguleringsplanen om å bevare kulturmiljøet.

Det er interessant å merke seg at de som ikke vektlegger den økologiske, og kanskje mer tradisjonelle forståelsen av byøkologi slik beskrevet som den første dimensjonen, presiserer at deres brede forståelse av byøkologi ikke er uforenelig med miljøaspektet ved prosjektet fordi det alltid har vært en del av området karakter slik denne tidligere beboeren uttrykker: ”Å tenke helhetlig og grønt var jo ikke noe nytt, de aller fleste har jo det inne fra før. Det var altså ikke fjernt for folk, men det var heller ikke hovedgreia.” Mens en annen beboer uttrykker seg slik: ”Jeg har aldri

opplevd at det har vært uenigheter om dette med at vi skal tenke på miljø, men det er ulike syn på hva vi skal prioritere. For meg har alltid det sosiale fellesskapet og selvstyret vært viktigst.” Måten den sosiale dimensjonen kobles med den økologiske i uttalelsene fra disse beboerne skiller seg fra måten medvirkningsaspektet kobles til den økologiske dimensjonen. Blant intervjupersonene som vektlegger den økologiske dimensjonen fremheves innholdet i medvirkningsprosessene som viktige og muliggjørende fordi det bidrar til å utvikle forståelse hos de som deltar gjennom praktisk kunnskap. Her knyttes medvirkning til læring. Mens i den sosiale dimensjonen vektlegges medvirkning i seg selv som avgjørende. Samtidig kan argumentene om at ”det økologiske alltid har vært en del av miljøet” tolkes som en legitimering av at det tradisjonelle økologiske aspektet ved forsøksprosjektet på Svartlamon ikke først og fremst er i fokus.

Den sosiale dimensjonen er uten tvil viktig i definisjonen av byøkologi i reguleringsplanen. Det påpekes her at de fysiske og menneskelige ressursene på Svartlamon ikke kan isoleres fra hverandre i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet. Likevel kan man stille spørsmål ved hva innholdet i forsøksprosjektet på Svartlamon skal omfatte hvis selvstyre og medvirkning i seg selv er det viktigste. Hva skal disse medvirkningsprosessene kunne ut i? Hva skal man med selvstyre og medvirkning hvis det byøkologiske forsøksprosjektet ikke fører frem til konkrete økologiske resultater? Fremfor å hevde at økologi-begrepet er synonymt med selvstyre, vil det kanskje vært mer fruktbart å reflektere over sammenhengen mellom begrepet byøkologi og medvirkningsprosesser. I den økologiske dimensjonen kobles medvirkning og miljø direkte til læringsprosesser, hvor innholdet i medvirkningen står i fokus.

5.5.3 Den økologiske dimensjonen – Svartlamon som grønn jungel

Blant intervjupersonene som vektlegger den økologiske dimensjonen i sin forståelse av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt er det en tydeligere definisjonsforståelse av byøkologi enn blant de som fremhever andre dimensjoner. Begrepet byøkologi knyttes dessuten i større grad til de ulike tiltakene og prosjektene som er igangsatt i bydelen og begrepet fungerer som en forståelsesramme for de konkrete tiltakene i forsøksprosjektet.

I datamaterialet kommer det økologiske aspektet til uttrykk som såkalte ”grønne” tiltak internt i bydelen og det som kan betegnes som mer helhetlige forståelser av byøkologi i bydelen. De intervjupersonene som vektlegger de to ulike

aspektene i den økologiske dimensjonen ved forsøksprosjektet er nok ikke uenige om hva den økologiske dimensjonen innebærer, men det illustrerer at refleksjon om samspillet mellom ulike geografiske nivå i forståelsen av forsøksprosjektet varierer, noe både Bulkeley og Betsill (2005) og Whitehead (2007) påpeker som avgjørende i konkrete forsøk.

De som fremhever Svartlamon som en grønn oase er opptatt av det som omtales som ”konkrete byøkologiske løsninger.” Dette innebærer tiltak som er avgrenset lokalt på Svartlamon. En beboer er opptatt av at slike tiltak har bidratt til en oppgradering av de felles utearealene i bydelen, samtidig som de grønne arealene har blitt utnyttet mer effektivt:

Beboer: ”Frihetsparken er rusta opp, uteområdene rundt barnehagene er etablert og vi har fått på plass en støyvegg langs hele jernbanestrekningen. Det har skjedd mange praktiske, byøkologiske løsninger i det siste. Spørsmålet er hvordan vi kan utnytte små grønne flekker i byen best mulig, enten dyrke mat, plante blomster eller sette opp lekeapparat. At området kan ha flest mulig funksjoner er bra. Du trenger ikke bo på landet for å ha et grønt rundt deg. At vi bor i en by og har muligheten til å lage en grønn jungel er en kjempeinspirasjon.”

Blant intervjupersonene som gir begrepet et bredere innhold enn grønnstrukturene i bydelen fremheves flere elementer samtidig. Denne helhetlige tilnærmingen til byøkologi samsvarer i større grad med definisjonen i reguleringsplanen og sitatet fra en beboer under er et eksempel på dette:

Beboer: Byøkologi er å klare seg med de ressursene man har tilgjengelig der man er. På Svartlamon har vi et byområde som det går an å utnytte mer enn det er gjort, for eksempel til nyttevekster og bærbusker. Vi bor i en by med tilgjengelig byggematerialer som kan gjenbrukes, det er jo miljøvennlig! Vi har frukttrær og potetåker midt i byen. Kanskje vil vi få plass flere energiprojekter, utprøving av alternativ energi og ENØK etter hvert.

Her vektlegges både grønne arealer, energieffektivisering, alternative energiløsninger, ressursbruk, gjenbruk av materialer, resirkulering og lokale kretsløp. Selv om den globale dimensjonen indirekte kommer til uttrykk gjennom gjenbruk og alternative energiløsninger i bydelen, gjøres ikke sammenhengen mellom lokale tiltak i bydelen og det globale nivået eksplisitt, som tidligere vist. Dette er også gjennomgående for de intervjupersonene som vektlegger den sosiale og mangfoldige dimensjonen ved

forsøksprosjektet. En av politikerne i datamaterialet uttrykker en tilsvarende forståelse av byøkologi som beboeren ovenfor:

Bystyrepolitiker: ”Mye av det som ligger i økologisk byutvikling går jo på arealbruk, grønnstruktur, avfallshåndtering, kloakkløsning og sånne ting. Men i hvor stor grad de klarer å få inn økologiske perspektiver i rehabiliteringen av de nedslitte trehusa er jeg veldig usikker på. De har jo ikke fått inn fjernvarme, det er vedfyring og elektrisitet så vidt jeg vet om.”

Boligmassen i bydelen er sterkt preget av forfall og dårlig vedlikehold gjennom årtier. Slik det ble påpekt i kapittel fire oppleves dette som en av de største utfordringene for det byøkologiske forsøksprosjektet, fordi behovet for rehabilitering av de gamle bygningene er så omfattende. Dette medfører at tiltak som etterisolering og vindusrestaurering har blitt prioritert fremfor tilkobling til fjernvarmeanlegget. Et unntak er derimot den kommunale barnehagen. Her har kommunen og ikke boligstiftelsen stått ansvarlig for utbyggingen, noe som kan forklare at de økonomiske ressursene som kreves for å installere vannbåren varmesystem har vært mulig å gjennomføre.

Slik allerede nevnt fremheves behovet for medvirkning fra beboernes side i forsøksprosjektet fra alle som vektlegger den økologiske dimensjonen ved forståelsen av bærekraftig byutvikling. Felles for intervjupersonene som vektlegger den økologiske dimensjonen, enten som grønne oase eller basert på en bredere tilnærming hvor flere aspekter inkluderes, er at alle fremhever behovet for medvirkning fra beboernes side i forsøksprosjektet. For disse intervjupersonene er praktisk forståelse gjennom aktiv deltakelse i forsøksprosjektet avgjørende for å sikre en mer miljøvennlig utvikling i bydelen. En beboer uttrykker at han mener den største utfordringen er å tydeliggjøre sammenhengen mellom økologiske og sosiale bærekraftige løsninger: ”Vi må overbevise folk om at vi må ha bærekraftige løsninger, at vi må ha medvirkning som hjelper på sosiale forhold og at sosiale forhold er viktige for bærekraftige løsninger. Den dynamikken mellom medvirkning og miljø.” Sitatet illustrerer at den økologiske og sosiale dimensjonen relateres i forståelsen av forsøksprosjektet, noe figur 4 viser (s.94). Dette kan sees i sammenheng med den brede definisjonen av byøkologi i reguleringsplanene, hvor prosessrelaterte forsøk også inkluderes. Den samme beboeren er dessuten opptatt av

at deltakelse i konkrete tiltak kan bidra til å utvikle forståelse for det han omtaler som ”store målsetninger.”

Beboer: ”De store målsetningene er jo noe vi må jobbe med hele tiden. Vi fikk vedtatt det [byøkologisk forsøksområde], og ingen er mot det. Ingen som sier at vi ikke skal ta hensyn til miljøet, men når vi vedtar slike fine ting er det ikke alle som vet hva de vedtar og hva de er med på. Det har vært en prosess å lære, bli skolert på slike ting, både teoretisk og praktisk. Viktige med praktiske ting, slik at folk kan sette seg inn i teori når de har gjort praktiske ting”

Blant de intervjupersonene som fremhever sammenhengen mellom miljø og medvirkning, med vekt på praktisk læring som utgangspunkt for teoretisk forståelse, fremheves den flate strukturen og prinsippene om direkte demokrati som helt avgjørende. Dette vil bli diskutert nærmere i kapittel sju.

5.5.4 ”Det er ikke nok å plante poppel og tro det er greit” - Den globale dimensjonen

Den siste dimensjonen som kommer til uttrykk i intervjumaterialet er en global tilnærming i forståelsen av forsøksprosjektet på Svartlamon. Slik allerede nevnt er ikke sammenhengen mellom forsøksprosjektet og det globale nivået i forsøksprosjektet eksplisitt uttrykt i datamaterialet. Unntaket er derimot et fåtall blant de intervjuede beboerne som er kritiske til at tiltakene som har blitt satt i gang i bydelen ikke er tilstrekkelige i forhold til det de mener bærekraftig byutvikling innebærer. Et par av politikerne stiller dessuten spørsmål ved bærekraften i forsøksprosjektet sett i lys av de ambisiøse planene for området om hvordan det kan bidra i både lokal, nasjonal og global sammenheng. Eksempelvis uttrykker en politiker dette om forholdet mellom planene og de konkrete tiltakene: ”Alle de herre store planene om fornybar energi, vindmøller på takene og solcellepanel, det har det jo blitt veldig lite av.” Samtidig er det viktig å presisere at det i intervjumaterialet er flere som gir uttrykk for at de skulle ønske man hadde fått gjort mer. Den globale dimensjonen er de som relaterer egen forståelse av byøkologi på Svartlamon til et større perspektiv.

På spørsmål om hva bærekraftig byutvikling betyr på Svartlamon svarer en av beboerne i intervjumaterialet at det per i dag ikke betyr noe:

Beboer: ”Jeg mener at Svartlamon som økologisk forsøksprosjekt er en vits (...) Det eneste vi gjør for å bedre miljøet i dag er at vi har større søppelbøtter

enn andre, slik at vi bruker mindre energi på å hente søpla vår fordi vi har containere i stedet for enkle bøtter. Jeg mener jo at hvis vi skulle slått oss på brystet og kalt oss en miljøvennlig bydel, så må man gjøre mye mer. Det høres veldig pessimistisk ut, men per i dag er ikke Svartlamon i nærheten av de ambisjonene jeg har.”

Ambisjonene til denne intervjupersonen er større enn de tiltakene som foreløpig er gjennomført på Svartlamon. Denne beboeren fremhever alternative energikilder, kombinert med systemer for gjenbruk av gråvann og varme, som reelle byøkologiske tiltak fordi det hadde resultert i reduksjon av utslippene av klimagasser i bydelen. Forsøksprosjektet kunne på denne måten ha bidratt til mer bærekraftig byutvikling også utenfor bydelens grenser, noe han uttrykker slik:

Beboer: ”Det nytter ikke å plante poppel og tro det er greit, man må gjøre noe mer! Og det å male en husfasade er flott det, men du sparer ikke noe strøm eller energi samme hvor fin maling du bruker. Vi må komme oss over bøygen og ta det aller verste [av vedlikeholdet], slik at vi kan fokusere på å skaffe litt støtte til å få gjort signalprosjekter som faktisk er bærekraftige ved å satse på alternativ energi, få oss noen vindmøller og solcellepanel rett og slett.”

For en annen beboer er tiltakene som foreløpig har blitt igangsatt i bydelen mer å regne som hagebruk og ikke byøkologi slik hun forstår begrepet:

Beboer: ”Frihetsparken er en fin park, men jeg opplever at dette med byøkologi blir litt misforstått innimellom. Jeg må nesten stille spørsmålet om hvorvidt det er økologi i det hele tatt. Jeg synes ikke det, fordi jeg legger faktisk noe annet i begrepet. Det hadde vært mer fornuftig å drive med energisparing, alternativ husbygging og systemer for å ta vare på nedfallsvann og varme. Den type økologi er mer interessant enn å plante noen bukser. Økologi handler om helhetankegang. Beplantning er søtt, men jeg hadde sett for meg at byøkologi skulle handle om helt andre ting her på Svartlamon.”

Felles for disse beboerne er at de uttrykker større visjoner for hva en mer bærekraftig byutvikling burde innebære i det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon. De opplever at disse ambisjonene for bydelen ikke samsvarer med de tiltakene som er satt i gang, fordi omfanget av disse er for små sammenlignet med det de mener byøkologi innebærer, sett i lys av de globale utfordringene knyttet til reduksjon av klimagasser.

6. Konsekvenser ved det sammensatte meningsmangfoldet i forståelsen av bærekraftig byutvikling på Svartlamon

---

Hva er mulige konsekvenser ved at intervjupersonene vektlegger ulike dimensjoner og hva mener intervjupersonene at dette ha å si for gjennomføringen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon? Hvordan oppleves disse motsetningene? I dette kapitlet vil konsekvensene av det sammensatte meningsmangfoldet i forståelsen av bærekraftig byutvikling på Svartlamon bli belyst og diskutert med utgangspunkt i intervjupersonenes egne synsunker. Fellestrekk, mulige interessemotsetninger og spørsmål knyttet til prioritering av tiltak danner utgangspunktet for den første delen av kapitlet. Deretter diskuteres ulike synspunkter på behovet for målsetninger i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet.

6.1 Det alle kan enes om – Svartlamon som mangfoldig

Slik allerede nevnt ligger den mangfoldige dimensjonen til grunn for de ulike fortolkningene av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet på Svartlamon (figur 4 s.94) Den alternative bydelen og ønske om å bevare mangfoldet kan derfor forstås som et samlende element på tvers av de ulike dimensjonene som kommer til uttrykk i intervjumaterialet. Sitatet nedenfor er hentet fra en beboer som fremhever den økologiske dimensjonen ved forsøksprosjektet, men som likevel påpeker denne ”annerledesheten” ved Svartlamon som viktig:

Beboer: ”Den største motivasjonen er at vi har dette store området midt i byen som er unntatt normale markedspriser, fra kjøp og salg, fra boligannonsene, fra shoppinghysteri, selv om folk her nede også er forbrukere, har vi en oase midt i byen som er annerledes.”

Dette illustrerer at stedtilhørigheten og bevisstheten omkring det spesielle ved Svartlamon, slik diskutert i kapitel fire, er sentralt i intervjupersonenes forståelse av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet. Det alternative aspektet og den mangfoldige dimensjonen kommer til uttrykk i intervjuene med både beboere, kommunalt ansatte og politikere. Samtidig viser intervjumaterialet

interessemotsetninger mellom de som hevder at bevaring av bydelen er ”bærekraftig i seg selv” og de som vektlegger de andre dimensjonene. Blant de intervjupersonene som er opptatt av det økologiske aspektet i forsøksprosjektet fremheves konkrete tiltak og resultater i prosjektet som viktigst. Dette står i kontrast til en tankegang om at bevaring i seg selv er bærekraftig. Felles for de som fremhever den økologiske og sosiale dimensjonen er at medvirkningsprosessene vektlegges. Blant intervjupersonene som er opptatt av den sosiale dimensjonen er det enkelte som eksplisitt uttrykker at de ikke synes såkalte bærekraftige løsninger er viktige i forsøksprosjektet. Andre påpeker at selv om selvstyre og medvirkning har vært det viktigste, har det økologiske aspektet likevel alltid vært en del av prosjektet. Dette illustrer mangfoldet som finnes innenfor de ulike dimensjonene.

6.2 Interessemotsetninger mellom de ulike fortolkningene

De beboerne som er opptatt av den økologiske dimensjonen ved forsøksprosjektet problematiseres forholdet til beboere og andre aktører som er spesielt opptatt av det sosiale aspektet:

Beboer: ”Jeg tror ikke noen er uenige i miljøspørsmål, men det er ulikt syn på hva vi skal prioritere. Noen vil prioritere å hjelpe folk på den sosiale arenaen og det er jo en del av det å skape bærekraftige samfunn. Men hvis de tenker blindt på det og vi skal være et område for folk med sosiale problemer, med en holdning om ”la de syke barna komme til oss” og hvis det skal bli fokus kommer de andre tingene i skyggen. Jeg tror ikke det er lurt å ha fokus som overskygger andre ting, det er lurt å ha flere tanker i hodet samtidig!”

For denne beboeren handler det om hvilke mennesker man skal tiltrekke seg og hvem bydelen skal være for. Intervjupersonen mener at hvis det blir for mye sosial uro vil enkelte beboere velge å flytte fra bydelen. Han frykter at dette kan resultere i at mange ressurspersoner forsvinner fra bydelen. En annen beboer påpeker det samme i forbindelse med arbeidet til flyttekoordineringsgruppa (FLYKO), som avgjør hvem som skal få tildelt bolig i bydelen. Han mener at det ikke er noen motsetning mellom ”...å få inn flere folk som kan bidra i arbeidet med de mulighetene og forpliktelsene vi har i reguleringsplanen og målet om at vi skal være en inkluderende, sosial bydel, med plass til alle typer folk.” Han opplever at mange er redd for å kreve noe av frykt for at dette skal ødelegge det åpne og sosialt inkluderende miljøet i bydelen. Han

mener dette ikke er tilfellet: ”...hvis vi skal ha mulighet til å ta vare på folk, så må vi ha inn flere ressurspersoner som kan ta vare på både folk og hus og utnytte mulighetene i reguleringsplanen.” Utsagnene til disse beboerne viser at forståelsen av hva bærekraftig byutvikling innebærer i forsøksprosjektet også påvirker hvem man ønsker å tilrekke seg i fremtiden. Dette tyder på at det eksisterer interessenmotsetninger mellom de som er spesielt opptatt av den økologiske dimensjonen og de som vektlegger den sosiale dimensjonen i bærekraftighetsbegrepet.

De som vektlegger den globale dimensjonen er først og fremst kritiske til konkrete tiltak i forsøksprosjektet som avgrenses til lokal konteksten på Svartlamon. Disse tiltakene oppleves som utilstrekkelige og for lite omfattende med hensyn til utfordringene på det globale nivået. Videre hevder de at bærekraftig byutvikling, slik de forstår begrepet, ofte misforstås i forsøksprosjektet på Svartlamon. De etterlyser mer omfattende tiltak og mener det blir mye prat om store visjoner: ”Det har vært masse tanker om store prosjekter som gjenvinning av varme og gråvann og felles energisystem, men jeg føler det blir veldig mye prat... Vi kommer liksom aldri videre til handling.” Denne kritikken tydeliggjør forskjellene i datamaterialet mellom intervjupersonene som vektlegger konkrete resultater, enten ved å vise til hva man faktisk har fått til eller ved å påpeke at disse tiltakene er for lite ambisiøse, og de som fremhever prosessen som det mest betydningsfulle på Svartlamon.

6.3 ”Alt blir like viktig” – vanskeligheter med å prioritere

Diskusjonen ovenfor illustrerer interessenmotsetninger mellom de ulike dimensjonene som vektlegges i intervjupersonenes forståelser av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet. Konsekvensen av dette er at det blir vanskelig å prioritere tiltak og dette kan forklares med bakgrunn i det sammensatte meningsmangfoldet i intervjumaterialet. Flere intervjupersoner mener derfor at det er vanskelig å prioritere noe på bekostning av noe annet fordi ”alt blir like viktig:”

Beboer: ”Alt er likt og når alt har lik verdi kommer ikke noe frem. Forsøksprosjektet på Svartlamon blir utydelig – hva betyr det og hva inneholder det? Tidligere hadde man motstanden, nå er det ikke noe sånt stort. Kanskje hadde det hjulpet å fokusere på noe større? Eller kanskje er alle tingene like viktig, da er problemet i så fall at vi ikke har nok drivkraft og det blir vanskelig å få gjennomført ting.”

På den ene siden fører dette til at utviklingen av forsøksprosjektet omfatter ulike synspunkter og derfor er åpen og inkluderende. Det er stor takhøyde for hvilke tiltak som kan innlemmes i forsøksprosjektet. En bred tilnærming til bærekraftig byutvikling betyr at forsøksprosjektet på Svartlamon kan romme mange forsøk samtidig. Flere mennesker internt og utenfor Svartlamon kan dessuten bidra med ulike ressurser. Bydelen kan på denne måten fortsette å være et sted for utvikling av mangfold og alternative løsninger. Den individuelle friheten som Føllestad Brown m.fl (2004) fremhever som et viktig aspekt ved den kulturelle identiteten i miljøet på Svartlamon står sentralt her.

På den annen side er det flere intervjupersoner som påpeker at de ulike forståelsene av forsøksprosjektet resulterer i at overordnede prosjekter som krever koordinering, blir vanskelig å gjennomføre. Eksempler som trekkes frem er alternative energiløsninger og systemer for gjenvinning av gråvann og varme. Bygging av nye og mer miljøvennlige hus fremheves også. Dette er tiltak som i større grad ville kunne pekt utover bydelen og derfor bidratt med verdifulle erfaringer i andre byutviklingsprosjekter, noe kritikerne i den globale dimensjonen etterlyser. Beboeren i sitatet nedenfor mener de mange forståelsene av bærekraftig byutvikling reduserer forsøksprosjektet til enkeltinitiativ fra enkeltpersoner:

Beboer: ”Jeg tror prosessen har vært preget av interesse blant enkeltpersoner og det er litt tilfeldig hvilke prosjekter som gjennomføres. Noen er opptatt av grønplanen, mens andre jobber med felles. Da er det disse tingene som blir dratt, men det er ingen som drar i den overordnede planen kanskje... Det skjer noe når enkeltpersoner drar enkeltprosjekter fordi de er interessert rett og slett.”

Enkeltpersoners engasjement fremheves som positivt, samtidig som denne beboerne mener at dette går på bekostning av mer helhetlige tilnærminger til byøkologi på Svartlamon. De ulike nabolagene i bydelen står overfor ulike utfordringer og en konsekvens kan følgelig være ”...at det som står en selv nærmest” prioriteres slik en beboer uttrykker det. En fare er at ressurskrevende og mer langsiktige tiltakene uteblir i forsøksprosjektet. At den kommunale barnehagen i bydelen er koblet til fjernvarmeanlegget er et eksempel på et tiltak som krever slik overordnet koordinering. At barnehagen er koblet på fjernvarmenettet skyldes både beboernes engasjement, men må også sees i sammenheng med kommunens økonomiske og institusjonelle ressurser til å gjøre en slik investering. Dette er ressurser

Boligstiftelsen ikke har og illustrerer hvor viktig kommunens bidrag i forsøksprosjektet faktisk er.

6.2 Målsetninger som muliggjørende eller begrensende?

”Noen ganger føler jeg at mange vil mye, men man begynner i hver sin ende eller man vet ikke hvilke ende man skal begynne i. Mange har forskjellige agendaer” – beboer på Svartlamon.

Synet på behovet for felles målsetninger i forsøksprosjektet på Svartlamon varierer blant intervjupersonene. Dette kan sees i sammenheng med at intervjupersonene har ulike tolkninger av bærekraftig byutvikling i det byøkologiske forsøksprosjektet. I likhet med at det ikke eksisterer en felles forståelse omkring hva målsetningene er, er det heller ikke enighet om hvorvidt det er nødvendig å ha felles målformuleringer i utviklingen av bydelen.

6.2.1 ”Vi må ha målsetninger!”

Enkelte av intervjupersonene gir uttrykk for at de opplever det problematisk at det ikke er enighet om målsetningene med utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet. Slik tidligere nevnt er det formulert fire hovedmålsetninger i reguleringsplanen, noe flere av disse intervjupersonene påpeker. En uttaler oppgitt at ”... det er jo egentlig ikke så vanskelig å lese hva som er formulert i reguleringsplanen. Målene står jo der!” Det er hovedsaklig beboere som etterlyser målsetninger og fremhever behovet for dette i de praktiske tiltakene. Dette kan tyde på at de eksterne aktørene har større avstand til prosjektet og ikke i samme grad konfronteres med uenighetene slik beboerne opplever. Disse beboerne knytter egen målforståelse direkte til de overordnede målformuleringene i reguleringsplanen og mener disse er retningsgivende for konkrete tiltak. Samtidig er disse intervjupersonene bevisst på at det kun er et fåtall av beboerne på Svartlamon som har et reflektert forhold til reguleringsplanen, eksempelvis sier en av dem ironisk at ”Det er jo ingen som sitter og nilser reguleringsplanen før de skal legge seg om kvelden...,” samtidig som han skulle ønske at flere var interessert i den fordi formuleringene er brede og inneholder flere mål: ”Det vil si at det er mange målsetninger. Vi skal ta vare på både folk og hus, samtidig som utviklingen skal baseres på bærekraftige løsninger. Flere av oss blir oppgitt noen ganger, vi er ikke

nok fokusert på ting. Vi må klare å trekke mer i lag.” Den beboeren som er mest opptatt av behovet for målsetninger, mener dette ville ha tydeliggjort hensikten med prosjektet:

Beboer: ”Målformulering, målretting og målstyring blir så fragmentert. Det er kjernen i noe av problemet på Svartlamon, manglende felles forståelse av mål. Hadde vi hatt det på plass hadde der vært lettere å tydeliggjøre målene (...) Vi har hatt en del interne stridigheter særlig på grunn av manglende felles målsetninger. Du får ikke fremgang uten mål og hvis du ikke har noen fremgang eller mål får du intern stillstand og prosjektet kommer ikke så lett videre.”

Denne beboeren mener at manglende målsetninger hemmer forsøksprosjektet på Svartlamon, fordi det har skapt interne uenigheter blant beboerne om hvordan prosjektet skal utvikles. Dette har medført at ting stopper opp og tar lengre tid. Noe som igjen knyttes til behovet og ønsket om konkrete resultater i medvirkningsprosessene som innebærer at over 200 mennesker skal samarbeide. Behovet for en felles målsetning relateres til utfordringene med å få ”alle” til å trekke i samme retning, noe også denne beboeren er opptatt av:

Beboer: ”Noen av de jeg har snakket med som har bodd her lenge, de føler at folk drar i forskjellige retninger og er frustrert over folk som ikke er med på leken, men som kun er opptatt av billig husleie uten å bry seg om hva Svartlamon kan være. Det er jo veldig enkelt at det kan bli til ingenting. Det er jo ikke synelig i det daglig at de skjer byøkologiske, bærekraftige ting. De få tingene som skjer her, skjer likevel i riktig retning.”

Denne beboeren påpeker at en fare ved forsøksprosjektet er at det kan resultere i ”ingenting” fordi ulike beboere trekker i forskjellige retninger. Hun mener at det som skjer er positivt, men etterlyser samtidig flere synlige resultater i forsøksprosjektet. At ”noen ikke er med på leken,” slik hun uttrykker det, men er mest opptatt av Svartlamon som et billig sted å bo, er et av flere utsagn som viser at enkelte intervjupersoner opplever at det eksisterer motsetninger internt mellom de av beboerne som fremhever bydelen som et billig alternativ og de som har større visjoner for det å bo der. Dette kan sees i sammenheng med uttalelsen fra en beboer i kapittel fire om at ”...området alltid har vært et sted for blakke punkere.” I intervjumaterialet er det derimot flere som mener at området ikke nødvendigvis kommer til å være et billig sted å bo i fremtiden. I sitatet nedenfor kommer dette klart til uttrykk, fordi

denne beboeren har større visjoner og ambisjoner for forsøksprosjektet enn kun billig husleie. Dette står i skarp kontrast til de som fremhever den mangfoldige dimensjonen, hvor dagens situasjon i seg selv er ønsket for fremtiden.

Beboer: ”Jeg tror ikke det er noen gjengs oppfatning på Svartlamon om hva målet er. Jeg tror mange tror at Svartlamon handler om å ha en billig plass å bo. Men det handler om så mye mer enn det! Det er ikke sikkert det kommer til å handle om å ha en billig plass å bo i fremtida. Vi har ikke en felles visjon, og det er kanskje det som jeg og mange av de som var med i starten har diskutert i det siste. ”Finner’n, vi mangler en visjon...” Problemet er kanskje at den aldri ble definert heller eller så ramlet den av underveis.”

Denne beboeren vet ikke om visjonen for forsøksprosjektet på Svartlamon enten har forsvunnet underveis i prosessen eller om problemene skyldes at den ikke ble tydelig formulert i utgangspunktet. Kanskje var ikke fraværet av en felles visjon like problematisk under bevaringskampen av bydelen. Da kunne nemlig alle samle seg omkring et eksternt fiendebilde. Interne motsetningsforhold vil nok dessuten alltid være vanskeligere å håndtere enn å mobilisere ressurser i kampen mot eksterne krefter. I en slik situasjon påpeker flere intervjupersoner at behovet for samlende målsetninger er ekstra stort.

6.2.2. Svartlamon som et sted uten målsetninger

I motsetning til intervjupersonene som mener det er nødvendig å enes om felles målsetninger, fremhever flere blant de intervjuede at slike målsetninger er begrensende i forsøksprosjektet på Svartlamon. Målformuleringer oppleves som problematiske fordi de begrenser mulighetene i utviklingen av bydelen. En av de kommunalt ansatte mener at stadig flere områder av byen blir gjennomregulerte og at det er verdifullt for byen som helhet å ha et sted som Svartlamon:

Kommunalt ansatt: ”For byen Trondheim er det utrolig viktig å ha et slikt sted hvor ting ikke er definert og hvor man ikke har en klar, ferdig målsetning, men hvor det er grobunn til at det kan skje ting, at det aldri blir ferdig. Det tror jeg er bra, her er det så mye uferdig og jeg håper det forblir sånn.”

Disse argumentene kan sees i sammenheng med den mangfoldige dimensjonen i forståelsen av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt. Med utgangspunkt i ønske om at bydelen skal forbli en motvekt til samfunnsutviklingen forøvrig, er det

ikke behov for målsetninger, fordi bevaring i seg selv anses som bærekraftig. En annen kommunal ansatt uttrykker seg slik:

Kommunalt ansatt: ”Jeg tror jo færre mål de har her, jo bedre. Jo mer vi begynner å lage mål og jo mer fiksert blir vi på å nå disse målene. Jeg tror at ved å drive målstyring her kunne man gått glipp av kjempemange viktige prosesser og mista folk, fordi man ikke kan gjøre sidesprang. Det er viktig å ha visjoner, men ikke sett målsetninger.”

Målsetninger blir ifølge denne intervjupersonen problematiske fordi de hindrer kreative prosesser som ikke er basert på forhåndsdefinerte målsetninger. Det er interessant å merke seg at opplevelsen av målsetninger som begrensende begrunnes i med bakgrunn i prosessen. Dette står i kontrast til de intervjupersonene som fokuserer på konkrete tiltak og som mener målstyring kan føre til flere konkrete resultater i forsøksprosjektet.

Den kommunalt ansatte i sitatet ovenfor er opptatt av at målstyring lett kan resultere i at mennesker støtes bort og unnlater å delta fordi alle ikke er like opptatt av de samme målene. Dette aspektet kan knyttes til den sosiale dimensjonen i forståelsen av byøkologi på Svartlamon, hvor medvirkning vektlegges og bydelen fremheves som åpen og inkluderende for alle. Slik tidligere nevnt påpeker enkelte intervjupersoner at de opplever dette som et motsetningsforhold hvis dette skjer på bekostning av ressurspersoner. Likevel presiserer hun behovet for å ha felles visjoner, noe hun opplever at beboerne på Svartlamon har fordi de kan samles om det alternative. Dette står i kontrast til de beboerne som uttrykker at det mangler en samlende visjon i utviklingen av forsøksprosjektet. Dette er ett eksempel på hvordan vektlegging av de ulike dimensjonene i bærekraftighetsbegrepet får konsekvenser og skaper interessekonflikter.

Blant intervjupersonene som mener målformuleringer er begrensende er det spesielt en som uttrykker forståelse for at enkelte ønsker enighet omkring målsetninger:

Tidligere beboer: ”Det er noen som har ønsket å definere et felles overordnet mål, og det skjønner jeg. Da er det lettere å dra i én felles retning, men jeg synes styrken har vært at det er så bredt og mange har kunnet funnet sin plass og hatt muligheten til å bidra med sitt og leve sitt liv.”

Det er interessant å merke seg at de som er tydeligst motstandere av målformuleringer er kommunalt ansatte. I motsetning til beboerne, som bor midt i forsøksprosjektet og

må forholde seg til de ulike forståelsene av prosjektet i det daglige, har de kommunalt ansatte større avstand til prosjektet og konfronteres ikke i samme grad med uenighetene som beboerne. Dette kan sees i sammenheng med at det å bo på Svartlamon er mer enn et bostedsvalg, det handler om en livsstil (Føllestad Brown m.fl. 2004). Flertallet av de kommunalt ansatte har dessuten deltatt i tidsavgrensede prosjekter, kun et fåtall har regelmessig kontakt med området.

7. Medvirkningsprosessene i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon

---

Slik allerede nevnt har Svartlamon blitt omtalt som Norges mest demokratiske lokalsamfunn. Beboernes flate grasrotorganisering, som preget kampen for bevaring av området, har vært utgangspunktet for samarbeidet med kommunen i utviklingen av dagens byøkologiske forsøksprosjektet. Handlingsrommet beboerne er gitt av Trondheim kommune som grunneier i disse prosessene og den høye graden av medbestemmelse og kontroll over utviklingen av bydelen, illustrerer at medvirkningsprosessene samsvarer med de øverste trinnene i Arnsteins (1969) modell for deltakende prosesser. På Svartlamon skjer medvirkningen fra beboerne gjennom den flate strukturen i organiseringen av samarbeids- og beslutningsprosessene. Alle beboerne har lik rett og mulighet til å delta. I prinsippet skal ingen kunne bestemme mer enn andre. Diskusjonen omkring muligheter og begrensninger ved medvirkningsprosesser i kapittel to viser imidlertid at det eksisterer en rekke utfordringer når slike prosesser skal gjennomføres i praksis, noe intervjupersonene i denne undersøkelsen er opptatt av:

Beboer: ”Når så mange skal ha en mening og komme med innskytelser og når styret i boligstiftelsen egentlig er under beboermøtet, men egentlig over, skjønner jeg at det blir vanskelig å ta avgjørelser og gjennomføre store grep. Når beboermøtet består av alle disse sprikende meningene, da er det en tung styringsform. Og det er kanskje grunnen til at ting går seint og at det ikke skjer så mye stort”

Flertallet av de intervjuede fokuserer på utfordringene knyttet til den høye medvirkningsgraden og beslutningsprosesser basert på direkte demokrati. Dette kapittelet tar utgangspunkt i disse erfaringene. Kapittelet begynner med å belyse både positivt aspekter og utfordringer ved det interne samarbeidet på Svartlamon. Beslutningsprosesser i flat struktur diskuteres spesielt fordi dette er noe alle intervjupersonene vektlegger. Deretter belyses samarbeidet mellom beboerne og kommunen.

7.1 Samarbeid internt på Svartlamon: medvirkningsprosesser med 250 deltakere

”Vi har høy grad av medvirkning på godt og vondt... Til syvende og sist er det jo bra!” - Beboer på Svartlamon

I utgangspunktet er beboerne i denne undersøkelsen enige om at samarbeidet i utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt fungerer bra. Samtidig problematiseres fordeler og ulemper ved den høye graden av beboernes medbestemmelse. Sitatet ovenfor illustrerer at på tross av utfordringene knyttet til medvirkningsprosessene, er det ingen som gir direkte uttrykk for at de er i mot dagens flate struktur. De intervjuede beboerne er først og fremst opptatt av å problematisere utfordringer ved direkte deltakelse, fremfor å begrunne hvorfor de mener dette er viktig. Dette kan sees i sammenheng med Days (1997) tilnærming til medvirkning når hun hevder at det er vanskelig å være i mot dette. En beboer påpeker likevel det hun oppfatter som de positive effektene ved medvirkningsprosessene:

Beboer: ”Folk kommer til ordet, man får mange syn opp på bordet. Og man har muligheten til å bli hørt hvis man har en mening. Og at det er rom for enkeltinitiativer. Men jeg synes det er litt vanskelig å gå på beboermøtet selv...det tar mye tid.”

Dette et eksempel på at de positive aspektene ved medvirkningsprosessene relateres direkte til problematiske aspekter ved organiseringen internt på Svartlamon.

Andre er opptatt av den frivillige dugnadsinnsatsen som legges ned i rehabiliteringen av boligmassen som beboerne leier av kommunen. Dette knyttes til det gode naboskapet og det sosiale fellesskapet internt blant beboerne. Flere beboere er opptatt av det praktiske samarbeidet i de ulike arbeidsgruppene, som ble presentert i kapittel fire. Det påpekes at dette er viktige sosiale arenaer som bidrar til å videreutvikle fellesskapet blant beboerne, og et utgangspunkt for å overføre erfaringer og ”aktivistkulturen” som preget kampen for bevaring av området på 1990-tallet.

Et annet aspekt som fremheves som fordelaktig ved den høye graden av deltakelse er sammenhengen mellom læring og medvirkning. De kollektive læringsprosessene understrekes som et sentralt aspekt ved samarbeidet internt i bydelen, noe som ble trukket frem som en positiv effekt ved å tilrettelegge for deltakende prosesser slik nevnt i kapittel to. Beboermøtet blir karakterisert som både voksenopplæring og beslutningsarena av en av beboerne og han mener det ”.. er helt

streit at folk ikke har kunnskap om alt mulig eller og kommer å sier at dette eller dette skjønner jeg ikke. Det er en del av prosessen!” En annen beboer er også opptatt av læringsprosessene som muliggjøres av den høye graden av deltakelse:

Beboer: ”Folk lærere mer ved å ha en flat struktur og muligheten til å delta. Fra alt til at vi ser at folk kildesorterer litt mer, til at vi bygde datidens høyeste boligblokk i massivt tre. Byøkologiske spørsmål kan deles i to. Det er de tekniske løsningene også er det prosessen. Jeg tror en konklusjon vil være at byøkologi på Svartlamon har fungert som at folk er aktive, og derfor har de gjort mer og lært mer.”

Slik tidligere vist, ble sammenhengen mellom praktisk erfart kunnskap og teoretisk forståelse av byøkologi påpekt av en beboer som vektla den økologiske dimensjonen i forsøksprosjektet. Gjennom aktiv deltakelse fremheves det at beboerne har lært mer og fått gjennomført mer, fordi ressursene internt på Svartlamon utnyttes bedre. Intervjupersonene er likevel opptatt av at dette er en kontinuerlig prosess hvor man både vil lykkes og mislykkes.

I kapittel fire ble beboernes stedstilhørighet og eierskap til prosjektet diskutert i sammenheng med kampen for å bevare området. Blant flere beboere i denne undersøkelsen påpekes det at medvirkningsprosessene og fokuset på deltakelse har bidratt til økt eiendomsfølelse og forankring av tiltak blant beboerne. En beboer uttrykker seg slik: ”Enten man deltar på møter, restaurerer vinduer eller steker vafler bidrar man jo i prosjektet, og dette gjør at folk føler eierskap og tilhørighet til fellesskapet.” Bäckstrand (2006) er opptatt av at lokalt forankrede medvirkningsprosesser kan bidra til å opprettholde prosjekter over lengre tidsperioder. Utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet kan sies å være et eksempel på dette. Svartlamon Beboerforening har eksistert siden 1991 og har siden dette vært en viktig arena for utviklingen av bydelen. Eierskap til forsøksprosjektet, muliggjort gjennom aktiv deltakelse i utviklingen av bydelen, kan ifølge Agger og Hoffmann (2008) dessuten bidra til å styrke oppslutningen om beslutningene som fattes gjennom medvirkningsprosesser. Dette kan bidra til å styrke legitimiteten ved tiltakene, noe Evans m.fl (2006) presiserer som helt sentralt i forsøk på å skape mer bærekraftige byer, fordi dette innebære at den enkelte må endre både holdning, verdier og atferd.

7.2 "Det er ikke bare en solskinnshistorie" – utfordringer ved det høye medvirkningsnivået

Diskusjonen så langt har vist at flere positive sider ved den direkte deltakelsen og det høye medvirkningsnivået fremheves blant beboerne i undersøkelsen. Samtidig understrekes det at det hele tiden er en utfordring å engasjere flere til å delta aktivt i utviklingen av prosjektet og i beslutningstaking på beboermøter. En av de kommunalt ansatte mener at man kanskje har hatt et litt naivt utgangspunkt til hva man kan forvente at folk bidrar med i form av egeninnsats og dugnadsarbeid. Hun mener at realitetene innhenter en også på Svartlamon fordi "... en del ting klarer man ikke å være annerledes på, fordi ei krone, er ei krone der nede óg. Du lever ikke på luft og kjærlighet der nede heller. Folk kommer ikke automatisk å sier at de vil arbeide." Deltakelsesnivået og dugnadsinnsatsen blant beboerne samsvarer ikke, ifølge denne kommunalt ansatte, med vedlikeholdsbehovet og boligmassens tilstand. Hun opplever at noen beboere "drar lasset," mens andre ikke bidrar og mener dette er den største utfordringen ved medvirkningsprosessene på Svartlamon.

Et gjennomgående tema i intervjuene med beboerne er at engasjementet og aktiviteten internt blant beboerne varierer. Dette blir fremhevet som naturlig og det påpekes at "deltakelseskurven går veldig opp og ned" eller "deltakelsen går i bølger." Dette kan sees i sammenheng med medvirkningens flyktige karakter, noe en beboer uttrykker slik: "...det er en varierende masse som kommer og går. Noen er med på alle møtene og blir av og til beskyldt for å ha for mye makt fordi de deltar på alt. Men jeg vil jo si at det er like mye de som ikke deltar som er skyld i dette." Sitatet illustrerer et generelt dilemma ved medvirkningsprosesser, nemlig dynamikken mellom de som deltar og de som av ulike årsaker ikke deltar eller velger å la være. Beboerne på Svartlamon erfarer dessuten det Fung og Wright (2008) fremhever som en generell utfordring ved deltakende prosesser, nemlig at det krever for mye av den enkelte.

Samtidig uttrykker flere beboere eksplisitt at det hadde vært ønskelig at flere deltok mer aktivt i utviklingen av bydelen. Flere beskriver situasjoner og prosjekter preget av manglende oppslutning og deltakelse fra beboernes side. En beboer uttrykker nokså ironisk at "Dessverre ble vi rammet av et virus som heter slankevirus, hvor det ble færre og færre som møtte opp," mens en annen beboer presiserer at det "... er viktig å ha ei stor gruppe å ta av, slik at man ikke sitter med skjegget i postkassa hvis en person forsvinner." Begge sitatene peker på utfordringene knyttet til at folk

skal delta aktivt i utviklingen av bydelen, slik den kommunalt ansatte ovenfor også var opptatt av. Disse erfaringene samsvarer med Fung og Wrights (2008) påstand om at medvirkningsprosesser kan oppleves som svært krevende.

Flere beboere presiserer likevel at den frivillige arbeidsinnsatsen som det forventes at alle skal bidra med er en del av leiekontrakten mellom hver enkelt og boligstiftelsen. Deltakelse i arbeidsgrupper er selvfølgelig frivillig, samtidig som det understrekes at dette er helt nødvendig i utviklingen av forsøksprosjektet: ”En ting er at det er koselig å få folk til å gjøre noe, men vi er faktisk nødt til det! Noen må gå rundt med husleia i alle postkassene, vi kan ikke betale folk for å gjøre det!” Denne beboeren understreker at ingen kan tvinges til å delta. Utfordringen er snarere å effektivisere den interne organiseringen og gi folk lyst til å delta. Det frivillige aspektet er flere beboere opptatt av og en av disse mener løsningen kan være å gjøre flere ting i fellesskap, gjennom dugnader:

Beboer: ”Sørg for at det står tre kasser kalde pils en plass og kaffe, saft og vafler og ha det ålreit sammen.. Gjør man ting i felleskap får man et helt annet eierskap til plassen man bor på og et annet forhold til naboene og veldig kjapp respons på at ”Ja, du kan faktisk gjøre hva som helst! Og det er ditt eget ansvar””.

Denne beboeren mener noe av årsaken til at folk ikke deltar, kan skyldes at kulturen som preget kampen for bevaring av bydelen på 1990-tallet ikke har blitt videreført. Han mener det kollektive fellesskapet og dugnadsånden var større når beboerne kunne samles mot en ytre fiende. Etter at dette samlende elementet forsvant opplever flere at verdifulle erfaringer ikke har blitt videreført til nye beboere.

Samtidig som det etterlyses større deltakelse internt i miljøet på Svartlamon, er det flere beboere som gir uttrykk for at det finnes visse grenser for hvor krevende det skal være å bo på Svartlamon og en av disse stiller spørsmål ved hvor avansert deltakelsen skal være og hvor mye tid man kan forvente at folk skal bruke på fellesskapet. En annen beboer uttaler at: ”...det største problemet med medvirkning er jo at det krever veldig mye av brukeren. Man må følge med, sette seg inn i saker og holde seg oppdatert. Selv om alle kan delta på beboermøte, krever det at man har ressurser til å delta.” Dette sitatet illustrerer at medvirkningsprosesser, som i utgangspunktet er utformet slik at alle kan delta, har noen iboende begrensninger.

Sitatet bekrefter også Agger og Hoffmanns (2008) påstand om at deltagende prosesser er ressurskrevende for de som skal medvirke.

I intervjuene med beboerne kommer det tydelig frem at det interne samarbeidet i bydelen "...ikke bare er en solskinnshistorie." Flere opplever at det av og til kan bli litt for "tett" fordi miljøet er lite og alle kjenner alle. Slik diskutert tidligere hevder Agger og Hoffmann (2008) at konflikter er uunngåelige i medvirkningsprosesser og Rydin (2003) påpeker at interessekonflikter internt i et miljø kan oppleves som spesielt problematisk. Beboerne i denne undersøkelsen legger ikke skjul på at det eksisterer interessekonflikter internt i bydelen. Diskusjonen omkring de ulike dimensjonene ved fortolkningene av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjekt i kapittel fem og seks viser tydelig at det eksisterer ulike meninger og synspunkter om utviklingen av bydelen. De ulike meningene omkring behovet for målsetninger i utviklingen av bydelen er kanskje det mest konkrete eksempelet på hvordan uenighetene påvirker synet på samarbeidet. Flere beboere gir direkte uttrykk for at manglende enighet om hva man skal prioritere har ført til interne konflikter. I intervjuene med beboerne om det interne samarbeidet fokuseres det på dilemmaet ved at det er en målsetning å inkludere mange i beslutningsprosessene, samtidig som det er ønskelig å oppnå enighet. En beboer sier det så enkelt: "Jo flere vi er, desto vanskeligere er det å bli enige." Diskusjonen omkring konsekvensene ved ulike fortolkninger av forsøksprosjektet i kapittel seks viste at det eksisterer ulike ideer og meninger omkring utviklingen av bydelen. Likevel synes det å være bred enighet blant de intervjuede beboerne om at det ikke er demokratisk at et lite mindretall skal kunne stoppe et vedtak som støttes av flertallet. Selv om utgangspunktet er å oppnå konsensus, åpnes det for at flertallet skal kunne fatte avgjørelser som et mindretall må rette seg etter. I intervjuene med både kommunalt ansatte og politikere problematiseres ikke konsensusprinsippet på samme måte. En årsak til dette kan være at det er færre personer som deltar i disse samarbeidsforaene som involverer både interne og eksterne aktører, og at sakene som behandles her er annerledes. Samtidig kan det henge sammen med graden av nærhet til prosjektet, som ble diskutert i relasjon til behovet for målsetninger i kapittel seks.

7.3 Beslutningsprosesser i flat struktur

"Det er veldig mange som mener noe om beslutningene, men som ikke har giddet å være med å ta dem!" – beboer på Svartlamon

Slik tidligere nevnt står prinsippene om direkte demokrati, gjennom den flate organiseringen på Svartlamon, sentralt i utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet. For de av beboerne som er opptatt av den sosiale dimensjonen og selvstyre på Svartlamon, er denne styringsformen basert på en radikal idé om retten til å ha direkte innflytelse på og bestemme utviklingen i bydelen man bor i. Selv om det finnes flere arenaer for beslutningstaking internt på Svartlamon, er det månedlige møtet i beboerforeningen det viktigste forumet for beslutningsprosesser. Her har alle både møte-, forslags-, og stemmerett. På spørsmål om hvordan samarbeidet fungerer internt blant beboerne, er det først og fremst den flate strukturen i medvirknings- og beslutningsprosessene som problematiseres. Resten av diskusjonen omkring det interne samarbeidet vil derfor omhandle disse prosessene.

Utgangspunktet for den flate organiseringen av beslutningsprosessene er at alle skal ha samme mulighet til å påvirke både utformingen av prosessene og utfallet av disse. I praksis er del likevel ikke nødvendigvis slik det fungerer og flere beboere påpeker at selv om det i prinsippet er flat struktur, har enkelte lettere for å komme til ordet:

Beboer: ”Det er jo de som har sterke stemmer som bestemmer! Jeg stiller jo spørsmål ved om det egentlig er flat struktur og hva slags demokrati er det egentlig? Hvis man mener noe, men synes det er skummelt å rekke opp handa.... De som mener ting veldig sterkt, kommer ikke nødvendigvis, til ordet. Det er mange stemmer som ikke kommer frem”.

En annen beboer hevder at utfallet av beslutningsprosessene har gått i favør av enkeltpersoners egeninteresser i enkelte saker. Han mener dette ofte er en kombinasjon av ”... å vite best og være størst i kjeften.” Dette bedømmes ikke som problematisk, så lenge det fører til at bydelen videreutvikles. Han påpeker likevel at beboermøte kan misbrukes og mener dette har skjedd i forbindelse med interne uenigheter om hvilke tiltak som skal prioriteres i fraværet av klare målsetninger for det byøkologiske forsøksprosjektet. Flere beboere hevder dessuten at enkelte har brukt beboermøte som ”protestarena” og utnyttet det til sin fordel når de har hatt en bestemt agenda. Dette illustrerer at det som i utgangspunktet skal være en åpen arena for beslutningstaking, hvor alle har de samme mulighetene til å delta, kan utnyttes av enkeltpersoner med interesser som ikke nødvendigvis samsvarer med fellesskapets.

Dette er et dilemma ved deltakende prosesser, noe Day (1997) er svart opptatt av og det illustrerer behovet for å være bevisst på at de som deltar i medvirkningsprosesser ikke er en homogen gruppe, med felles interesser. I motsetning til en representativ demokratiforståelse, hvor noen er valgt til å fatte beslutninger på vegne av andre, skal alle kunne delta på lik linje i beslutningstakingen i et direkte demokrati. Diskusjonen ovenfor viser derimot at dette kan misbrukes fordi deltakelse kan være motivert ut fra egeninteresser. Disse samsvarer ikke nødvendigvis med fellesskapets interesser, noe som blant annet Day (1997) og Ravetz (2001) påpeker som en begrensning ved deltakende prosesser og direktedemokratiprinsipper.

Både Agger (2005) og Klijin og Koppenjan (2000) fremhever behovet for å styrke kvaliteten ved beslutninger og oppslutning omkring tiltak som et viktig argument for aktiv deltakelse i planleggingsprosesser. Blant beboerne som er opptatt av dette aspektet ved beslutningsprosessene på Svartlamon påpekes det derimot at kvaliteten ofte reduseres fordi for få deltar på beboermøte:

Beboer: ”Jeg tror at folk på Svartlamon i liten grad forholder seg til og bruker demokratiet som er her. 20 stykker på Svartlamon, altså 10 prosent av beboerne, tar viktige beslutninger. Det er kjempedumt! Jeg har jo følt at jeg går på beboermøte bare for å sikre at det ikke skjer noe dumt... Det er en del ganger at helt merkelige ting har blitt vedtatt på beboermøtet, også sitter jo alle som ikke har vært der med skjegget i postkassa.”

Slike situasjoner medfører ifølge denne beboeren at det mobiliseres i forkant av det neste beboermøtet for å omgjøre vedtaket. Denne uttalelsen kan sees i sammenheng med de beboerne som opplever at beboermøte av og til blir brukt for å ”presse” igjennom en bestemt agenda. I slike tilfeller hevdes det at man har bestemt seg på forhånd og ikke er villig til å høre på andres innspill. Andre beboere er derimot opptatt av at den flate organiseringen er en ressurskrevende styringsmodell, som av og til kan virke byråkratisk fordi man må gå mange runder før man klarer å bli enige. Dette kan sees i sammenheng med diskusjonen omkring konsensusprinsippet som ideal for beslutningsprosessene internt på Svartlamon. At beslutningsprosessene er mer krevende og at det tar lengre tid, fremheves av både beboere, kommunalt ansatte og politikere i denne undersøkelsen. En beboer mener derimot at:

Beboer: ”De som drar lasset er kanskje litt for snille, fordi de klarer ikke å sette foten ned og bestemme at nå gjør vi det sånn. De tenker at ”nå skal vi

høre på hva de andre mener,” i stedet for å få gjort noe. Også sitter de som drar lasset å hører på hva de andre mener. Det er bra å høre på de andre, men man må tørre å ta beslutninger!”

Denne beboeren mener det eksisterer en utbrett holdning internt blant beboerne på Svartlamon om at man ikke kan fatte noen vedtak som kan komme til å binde opp eller forplikte noen i fremtiden:

Beboer: ”Vi skal gjøre hva som helst, uavhengig hva vi bestemte i går. Vi skal ta alt på sparket og kan ikke bestemme noe for de neste ukene fordi det kan hende noen kommer og mener noe annet. Det er en misforstått form for anarkisme! Anarkisme handler for meg om samarbeid. Det er ikke noe man kan gjemme seg bak for å slippe å ta i et tak!”

For denne beboeren er det ikke den flate organiseringen som fører til tungvinte, byråkratiske prosesser. Snarere skyldes det en holdning internt blant beboerne som fører til at det blir vanskelig å fatte beslutninger. Flere av beboerne i denne undersøkelsen mener derimot at det må være en balansegang mellom å lytte til innspillene som kommer frem på beboermøtet og å overse disse for å få gjennomført prosjekter på Svartlamon. Dette kan relateres til beslutningsvegringen beboeren ovenfor er opptatt av. En annen beboer uttrykker dette slik:

Beboer: ”For å gjennomføre ting på Svartlamon må man hele tiden informere beboerne, men samtidig må man tørre å trække på alle de såre tærne som er der. Alle kan jo ikke bli enige! Hvis man skal gjøre som beboerne vil hele veien, så får man faktisk ikke gjort noe...”

Denne beboeren valgte til slutt å trekke seg ut av de interne samarbeidsprosessene fordi hun ble ”... lei av den dumme kranglinga.” Dette kan sees i sammenheng med det gjennomgående temaet i alle intervjuene med beboerne omkring interne konflikter. Fordi miljøet er lite og alle er gitt den samme muligheten til å delta oppstår det uenigheter. Det presiseres likevel at man klarer å samarbeide og at toleransen for ulike meninger er stor.

Diskusjonen omkring den interne organiseringen illustrerer at beboerne problematiserer utfordringer knyttet til hvem som deltar, hvilke stemmer som høres og kvaliteten på utfallet av beslutningsprosessene. På den ene siden er beboerne i denne undersøkelsen opptatt av at alle skal få komme til ordet og ha muligheten til å uttrykke seg. Samtidig presiseres det at dette er ressurskrevende. Behovet for å fatte

beslutninger krever dessuten at man ”tør å sette foten ned.” Dilemmaene og erfaringene fra den flate strukturen oppsummeres slik av en beboer:

Beboer: ”Folk har hatt muligheten og tatt muligheten til å møte opp og gjøre ting, med eller uten mandat, rasjonalt og riktig eller helt på bærtur. Noen ganger har vi bommet, men det har vært en del av prosessen. Det er veldig viktig å si at en slik prosess vil svinge, fra veldig mye aktivitet til nesten ingenting. Og det har den også gjort. Vi har fått til ting og vi har ikke fått til ting.”

På tross av de praktiske utfordringene ved den høye medvirkningsgraden, er det ingen som mener at disse overveier de positive aspektene ved deltakelse og medbestemmelse.

7.4 Beboerne + kommunen = sant?

Både beboere, politikere og kommunalt ansatte i intervjumaterialet gir uttrykk for at samarbeidet i utviklingen av bydelen oppleves som konstruktivt. Blant beboerne fremheves det at kommunen tilfører prosjektet ressurser i form av finansiering og kompetanse de selv ikke har. Politikerne og de kommunalt ansatte er opptatt av beboernes engasjement i utviklingen av eget bosted. Medvirkningsprosessene i det byøkologiske forsøksprosjektet representerer en annerledes byutvikling, hvor deltakelse fra beboerne er en forutsetning. Reguleringsplanen slår fast at beboerne skal inkluderes og høres i alle prosesser de berøres av. Flere påpeker at medvirkningsbegrepet i det byøkologiske forsøksprosjektet er gitt et utvidet innhold i reguleringsplanen sammenlignet med det som er lovpålagt gjennom plan- og bygningsloven. Dette har ifølge flere kommunalt ansatte gitt ryggdekning til å utforme prosessene og gjøre ting annerledes. En kommunalt ansatt uttrykker seg slik: ”Vi har blitt utfordra til å tenke alternativt! Det har vært uvant, men positivt. Hadde ikke føringene i reguleringsplanen vært der, hadde neppe Svartlamon sett slik ut i dag.” Denne kommunalt ansatte er mener den største fordelen ved medvirkningsprosessene i utviklingen av forsøksprosjektet har vært bevisste og dedikerte beboere, med et glødende engasjement. Braathen (2005) er opptatt av at beboerne tok kontroll over utformingen av reguleringsplanen etter vernevedtaket i 1998. Gjennom bestemmelsene i reguleringsplanen har den fremtidige utviklingen av bydelen tatt utgangspunkt i deres ønsker. I intervjumaterialet er eksterne aktører

spesielt opptatt av at premissene i reguleringsplanen har vært annerledes enn det som er vanlig i andre byområder. Beboernes medbestemmelse har preget hele prosessen, noe Braathen (2005) mener har hindret gentrifiseringsprosesser i området, samtidig som det kulturelle mangfoldet i denne alternative bydelen er ivaretatt.

Politisk vilje til å satse på prosjektet fremheves av de kommunalt ansatte i intervjumaterialet som en annen forutsetning for medvirkningsprosessene. Gjennom bystyrebehandlinger og budsjettbevilgninger hevdes det at byens politikere har våget å tenke annerledes og har tilrettelagt for en mer mangfoldig byutvikling i et sentralt område av byen. Politikerne i intervjumaterielt uttrykker at Svartlamon per dags dato ikke er et stridstema:

Bystyrepolitiker: ”Miljøpartiet de grønne, SV, Arbeiderpartiet og Rødt sier at dette er fint, dette er et økologisk forsøksområde og det er fremtidsretta byutvikling på beboernes premisser. Og Høyre og FrP står like forutsigelig opp og sier at dette er misbruk av skattebetalernes penger. De som var mot bruker ikke energi på å stoppe det, de gjentar bare frasene. Jeg må få lov til å si at Svartlamon er en ikke-sak.”

Det er ulike meninger i intervjumaterialet om hvordan samarbeidet med bystyrepolitikerne fungerer. Noen beboere mener politikere er godt oppdatert på hva som skjer i bydelen, mens andre opplever at de er fraværende: ”Politikerne vet vel på papiret hva som foregår her, kanskje ikke i virkeligheten. De kommer i busslaster, viser frem forsøksprosjektet, spiser kanskje noe økologisk på Ramp, også drar de igjen.”

Vektleggingen av enkeltpersoners rolle i samarbeidet mellom beboerne og kommunen er et fellestrekk i intervjumaterialet. Det presiseres at personlig interesse fra både kommunalt ansatte, beboere og politikere er avgjørende og helt nødvendig i forsøksprosjektet. Dette kan sees i sammenheng med hvordan enkeltpersoners innsats ble fremhevet fra flere beboere i forbindelse med gjennomføring av tiltak internt på Svartlamon. Intervjupersonene som har deltatt på vegne av Trondheim kommune opplever at de har fått et eierskap til prosjektet:

Kommunalt ansatt: ”De som har fått oppgaver i prosessen har blitt veldig engasjert og gjort mer enn det som er normalt. Man får noe tilbake for arbeidet! Det er driv i prosjektet og det blir synlige resultater, i motsetning til mye annet planarbeid som forblir på papiret. Man får ikke det samme forholdet til de man planlegger for.”

Dette illustrerer at det ikke bare er beboernes ressurser som har blitt mobilisert gjennom mer aktiv deltakelse, slik først og fremst Fung og Wright (2003) er opptatt av. Kommunalt ansatte har blitt engasjer i forsøksprosjektet t og bidratt ut over det som anses som normalt. Dette illustrerer at teoretiske tilnærminger til medvirkningsprosesser mellom myndigheter og lokalbefolkning også bør inkludere hvordan myndighetens institusjonelle kapasitet påvirkes av et høyere deltakelsesnivå.

I motsetning til andre byutviklingsprosjekter påpeker flere kommunalt ansatte at det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon har gitt kommunen mulighet til å bidra mer aktivt i byutviklingen i Trondheim: ”Tida har jo vært sånn at de private markedsaktørene har tatt initiativet og hatt ressurser til å gjennomføre byutviklingsprosjekter. Kommunen ikke hatt de samme ressursene, men i dette tilfellet er det jo beboere som har tatt initiativet.” Den høye graden av medvirkning fra beboernes side fremheves som et eksempel på handlingsrommet som faktisk eksisterer i dagens bypolitikk. På Svartlamon utfordres tradisjonelle synspunkter på hva medvirkning fra berørte parter innebærer og kommunalt ansatte har blitt utfordret til å tenke nytt om deltakelse. Dette anses som verdifulle erfaringer blant alle de eksterne aktørene i intervjumaterialet. Tilliten som utviklet seg mellom de ulike aktørene i reguleringsprosessen, slik diskutert i kapittel fire, fremheves som avgjørende for dagens positive samarbeidsklima.

7.5 Medvirkningsprosesser mellom likeverdige aktører?

Diskusjonen ovenfor har vist at de ulike aktørene er enige om at samarbeidet i utviklingen av forsøksprosjektet på Svartlamon oppleves som positivt, men er de likeverdige parter i dette samarbeidet? Dette er et viktig element i Arnsteins (1969) medvirkningsmodell, fordi det skiller deltakelsen i de øverste trinnene av modellen fra lavere nivå.

Blant de eksterne aktørene i intervjumaterialet tillegges beboerne den viktigste rollen i samarbeidet. Flere kommunalt ansatte er opptatt av at det ikke skjer noe i bydelen uten at beboerne ønsker det og at de derfor legger premissene for samarbeidet. Internt blant beboerne på Svartlamon er det ulike meninger om hvorvidt det er ønskelig å være likestilt med kommunen i utviklingen av forsøksprosjektet. Hvor nært samarbeidet skal være med kommunen er en diskusjon som har eksistert siden vedtaket om bevaring av bydelen i 1998. På den ene siden gis det uttrykk for at

kommunen har gått fra å være motspiller til å bli den viktigste samarbeidspartneren. Enkelte beboere omtaler kommunen som medspiller og bidragsyter, og en av disse mener at Svartlamon-prosjektet er "... hjertebarnt for mange innad i kommunen." I styret i boligstiftelsen er beboerne i flertall, noe som illustrerer graden av medbestemmelse fra beboernes side.

På den annen side er det flere beboere som uttrykker at de ikke alltid opplever å være likeverdige i samarbeidet med kommunen. Enkelte av disse påpeker at det er utfordrende å samarbeide med deler av det kommunale systemet som ikke har kjennskap til prosjektet:

Beboer på Svartlamon: "Vi ønsker å bli hørt i alle saker som angår oss, noe reguleringsplanen slår fast at vi har rett til. Men vi har jo opplevd at kommunale etater ikke har hørt om Svartlamon-prosjektet en gang og må ha forklaring på at vi har fått vedtatt en reguleringsplan som er sånn og sånn... Det er vi som må informere de om at de må involvere oss i prosessen hvis de vil grave i veiene her."

Flere mener det er beboerne som sitter med "bevisbyrden" og som må vise til reguleringsplanen for å legitimere at de skal inkluderes i alle beslutninger som omhandler bydelen. I møte med deler av kommuneadministrasjonen som er vant til å forholde seg til medvirkningsprosessene på Svartlamon oppleves ikke dette som like problematisk.

Andre beboere er opptatt av at kommunen ikke skal få for mye innflytelse i utviklingen av bydelen og at det derfor ikke er en målsetning å være likeverdige partnere i utgangspunktet. Dette knyttes til ønske om selvstyre:

Beboer på Svartlamon: "Eksterne aktører forstår ikke Svartlamon! Folk som kommer utenfra er ikke vand med hvordan vi gjør det her. Det er vi som skal bestemme! Og ikke på en måte som at "ja, dette hadde vært lurt og dette hadde vært fint." Nei vi har rett til selvbestemmelse! Og du skal ikke komme her og overkjøre folk. Folk har blitt ekstra vare på det, fordi det har skjedd."

Utsagnet fra denne beboeren illustrerer tydelig forskjellen på nivåene i medvirkningsmodellen til Arnstein (1969). Beboeren frykter at et nært samarbeid med kommunen kan komme til å gå på bekostning av beboerne selvstyre og at kommunen "... skal ha et ord med i laget og bestemme hva som skal skje her nede." Frykten knyttes dessuten til at eksterne aktører ikke er vant til eller villig til å ta inn over seg

hva reell medvirkning innebærer. Deltakelse i de laveste nivåene i Arnsteins (1969) modell begrenses til informasjon og konsultasjon. I de høyeste nivåene er deltakerne delegert makt og kontroll fra myndighetene til å fatte avgjørelser. Derimot mener denne beboeren det er fint at kommunen kan bidra med juridisk bistand og kompetanse på eksempelvis husleieforvaltning.

Et annet aspekt ved spørsmålet om likeverdighet mellom aktørene i utviklingen på Svartlamon er knyttet til maktbalansen mellom partene. Arnsteins (1969) medvirkningsmodell forutsetter at makt og kontroll deligeres fra myndighetene til befolkningen. Dette er et element som skiller de ulike medvirkningsnivåene fra hverandre og det antas at jo mer makt som deligeres til befolkningen, desto bedre er det. Et gjennomgående tema i intervjumaterialet er mangelen på økonomiske ressurser til å rehabilitere boligmassen og å iverksette byøkologiske tiltak. Dette er ressurser kommunen er i besittelse av og illustrerer at det eksisterer en skjevt maktforhold i relasjonen mellom beboerne og kommunen. At kommunalt ansatte også påpeker at manglende økonomiske ressurser begrenser utviklingen av forsøksprosjektet bidrar imidlertid til å nyansere dette bildet.

I styret i stiftelsen utgjør beboerne flertallet og alle eksterne aktører understreker at forutsetningen for arbeidet er beboernes engasjement. Dette kan tyde på at maktforholdet mellom beboerne og kommunen er nokså likt i de konkrete samarbeidsprosessene. Enkelte beboere viser imidlertid til situasjoner hvor de har opplevd at kommunerepresentanter har vært i besittelse av mer makt enn dem selv, i form av kunnskap og kompetanse. En beboer uttrykker dette slik: ”På papiret er vi likestilte, men så opplever man at handlingsrommet begrenses ut fra hva kommunens representanter mener er økonomisk eller juridisk mulig. Eksempelets makt er sterkt og vi er bare lekfolk.”

7.6 Utordringer i medvirkningsprosessene på Svartlamon

På samme måte som beboerne fremhever både positive og negative aspekter ved det interne samarbeidet på Svartlamon, reflekterer samtlige intervjupersoner over utfordringene i samarbeidet mellom de ulike aktørene. Refleksjonene varierer ut fra hvilke ståsted den enkelte har, samt hvilke deler av samarbeidet intervjupersonene har deltatt i.

Et gjennomgående tema i alle intervjuene er at det er ressurskrevende å legge til rette for den høye graden av medvirkning i utviklingen av forsøksprosjektet på Svartlamon. I mange andre byutviklingsprosesser er det derfor ikke like enkelt å tilrettelegge for tilsvarende medvirkningsprosesser:

Kommunalt ansatt: ”I vanlige saker har man større tidspress. En slik prosess som på Svartlamon tar lengre tid. Men oppsummeringa mi er at den tida man bruker i planfasen får du igjen for senere. Da går resten av prosessen mye lettere, folk har vært involvert på et tidlig tidspunkt og vet hva som skal skje”

Denne kommunalt ansatte er opptatt av at misforståelser kan avverges ved at folk inkluderes tidlig i planfasen. På denne måten får de dessuten mulighet til å påvirke planforutsetningene og utformingen av medvirkningsprosessene. Eksempelvis er Butters (2007) opptatt av at reell medvirkning innebærer å kunne påvirke *både* prosessen og resultatet. Av de samme grunnene mener en annen kommunalt ansatt at det absolutt er ønskelig å overføre erfaringene fra medvirkningsprosessene fra Svartlamon til andre byutviklingsprosjekter. Samtidig påpeker hun at tidsaspektet er det største hinderet for å gjøre dette:

Kommunalt ansatt: ” I en medvirkningsprosess får du forventninger, men så må ting gå så fort... Tidspress gjør at man lett blir gissel i slike prosesser. Jeg tror man blir ekstra skuffet da. Medvirkningsprosesser kan lett bli et spill for galleriet! Da er det mer ryddig at kommunen som huseier har bestemt noe, enn at brukerrepresentanter skyes foran oss.”

Dette utsagnet viser at det er krevende å ta reell medvirkning på alvor i byutviklingsprosjekter, samtidig som det bekrefter at utfallet av en såkalt medvirkningsprosess kan resultere i det Butters (2007) mener er et medvirkningshykleri, fordi deltakerne i alt for liten grad har fått mulighet til å påvirke premissene for prosessen.

Et annet dilemma i samarbeidet som trekkes frem av både beboere og kommunalt ansatte er forholdet mellom beboermøte og styret i boligstiftelsen. Sitatet fra beboeren i innledningen av dette kapitlet illustrerte problematikken: ”... når styret i boligstiftelsen egentlig er under beboermøtet, men egentlig over, skjønner jeg at det blir vanskelig å ta avgjørelser.” Det uavklarte ansvarsforholdet mellom styret i boligstiftelsen, som består av representanter fra kommunen og beboerne, og det månedlige beboermøte i beboerforeningen, som er åpent for alle, påpekes av mange. Likevel oppleves dette i varierende grad som et problem.

Blant intervjupersonene er det ikke enighet om hva som er det øverste beslutningsorganet i utviklingen av forsøksprosjektet, men skillelinjen går først og fremst mellom kommunalt ansatte og enkelte beboerne. En beboer sier for eksempel at: ”Beboermøtet er det høyeste organet. Beboerrepresentanter er bare et talerør. Jeg kan skjønne at dette virker tungrodd, men vi etterstreber et direkte demokrati. For mange i kommunebyråkratiet er nok dette utførende.” Blant intervjupersonene som mener det uklare ansvarsforholdet mellom styret i stiftelsen og beboermøte er problematisk, påpekes det at styret i boligstiftelsen er økonomisk og juridisk ansvarlig for de beslutningene som fattes. Beboerforeningen kan ikke holdes ansvarlig på samme måte. Denne uklarheten blir spesielt problematisk i tilfeller beboermøtet ikke er enig med styret i stiftelsen og omvendt. Likevel presiserer både beboere og kommunalt ansatte at konsensusbeslutninger etterstrebes, og at det per dags dato ikke har vært store konflikter mellom beboermøte og styret. Dette dilemmaet illustrerer en av utfordringene i møtet mellom det representative og det direkte demokratiet. Beboerrepresentantene i styret i stiftelsen representerer alle beboerne, men kan ikke fatte beslutninger uten at disse har vært diskutert blant flere. Spørsmål om delegasjon av makt og representasjon er sentrale.

7.6 ”Svartlamon lever sitt eget liv” – paradokset i relasjonen mellom beboerne og kommunen

Slik allerede nevnt er det ulike synspunktet internt blant beboerne om hvor nært samarbeidet skal være med kommunen. På tross av denne skillelinjen internt på Svartlamon, uttrykker beboerne i intervjuene et ønske om økt bidrag fra kommunen sin side i utviklingen av bydelen. Dette er først og fremst knyttet til de økonomiske rammene i forsøksprosjektet. Boligstiftelsen leier området av kommunen mot en årlig sum på omlag 400.000 kroner.³¹ Stiftelsen må selv stå for drift og vedlikehold av de kommunale boligene, samt betale for rehabiliteringen av disse. Et fremtredende tema i intervjumaterialet er at standarden på boligmassen i området er dårlig. En beboer oppsummerer situasjonen slik: ”Vi sitter jo igjen med svarteper, og en husmasse som er herpa. Og kommunen har fått seg et ”get-out-of-jail-card.” Vi betaler kommunen, men må selv berge husa.” Både kommunalt ansatte og beboere mener at en av de største hindringene i utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksområde er

---

³¹ Prosessen for å forhandle frem en ny leiekontrakt var akkurat i gang satt under feltarbeidet.

rehabiliteringsbehovet til trehusbebyggelsen. Dette oppleves som en bremsekloss for utviklingen av mer bærekraftige løsninger, fordi ressursene ikke strekker til annet enn brannsløkkingsarbeid, slik enkelte uttrykker det. Flere av de intervjuede beboerne ønsker at kommunen skal engasjere seg mer aktivt i utviklingen av forsøksprosjektet, noe sitatet nedenfor illustrerer:

Beboer på Svartlamon: ”Stort sett bryr kommunen seg veldig lite. Det er vi som leier området, de har fraskrevet seg alt ansvaret gjennom kontrakten. Jeg tror de tenker at Svartlamon lever sitt eget liv og holder på med sitt, samtidig har jo vi også sagt at vi ikke vil at kommunen skal blande seg inn i alt, og hvis de gjør det skal de gjøre det på en måte slik at vi blir respektert. Men når det er sagt, er det klart at økt bevissthet hadde vært ønskelig.”

Dette utsagnet viser noe av paradokset ved samarbeidet mellom beboerne og kommunen. På den ene siden ønsker beboerne selvstyre og minst mulig innblanding fra kommunens side. Samtidig etterlyser beboerne et større engasjement fra kommunens i utviklingen av forsøksprosjektet. Dette gjelder ikke enkeltpersonene som allerede deltar på vegne av kommunen, men rettes mot kommunen mer generelt.. Gjennom flere tiår har kommunen latt område forfalle og beboerne opplever at kommunen har fraskrevet seg dette ansvaret gjennom kontrakten med boligstiftelsen.

8. Oppsummering og konklusjon

Hensikten med denne casestudien har vært å belyse hvordan et konkret forsøk på å skape en mer bærekraftig byutvikling fungerer i praksis. Det har derfor vært nødvendig å ta utgangspunkt i et case med en uttalt ambisjon om å skape en mer bærekraftig byutvikling. Det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon har en slik ambisjon. I denne bydelen omfatter byøkologi både fysiske og prosessrelaterte forsøk. Utgangspunktet for oppgaven har ikke vært å vurdere bærekraftigheten i de fysiske tiltakene. Fokuset har snarere vært rettet mot hvordan de ulike aktørene forstår bærekraftig byutvikling innenfor forsøksprosjektet på Svartlamon. Samtidig som medvirkningsprosessene og samarbeidet mellom de ulike aktørene i denne utviklingen har vært sentralt.

8.1 Hva innebærer bærekraftig byutvikling på Svartlamon?

Casestudien viser at det ikke eksisterer en felles enighet blant intervjupersonene om hva bærekraftig byutvikling innebærer i forsøksprosjektet på Svartlamon. Dette kan delvis forklares med bakgrunn i at kampen for bevaring av bydelen samlet ulike interesser, samtidig som ”byøkologisk forsøksprosjekt” ble brukt for å forene de motstridende synspunktene i reguleringsprosessen. Beboerne på Svartlamon har aldri vært en homogen gruppe og det finnes derfor mange meninger om hva bydelen først og fremst skal være et forsøksprosjekt for. Resultatene fra analysen viser at intervjupersonene i liten grad relaterer forståelsen av bærekraftig byutvikling til Buntlandkommisjonens velkjent definisjon av begrepet. Dette indikerer at begrepet bærekraftig byutvikling ikke fungerer som en felles forståelsesramme for konkrete tiltak i det byøkologiske forsøksprosjektet. Intervjupersonene oppfatter bærekraftighetsbegrepet som både tvetydig og diffust, samtidig som det også poengteres at denne tvetydigheten er konstruktiv i utviklingen av tilnærminger til mer bærekraftige byer. Den konstruktive tvetydigheten i begrepet knyttes til en forståelse som åpner for et større handlingsrom og aktiv medvirkning fra beboerne i det byøkologiske forsøksprosjektet.

Gjennom intervjupersonenes konkretisering av hva bærekraftig byutvikling innebærer i forsøksprosjektet har det likevel mulig å undersøke hvilke dimensjoner

som vektlegges i aktørenes forståelser. Casestudien viser at intervjupersonene vektlegger andre dimensjoner enn det som tradisjonelt fremheves i teoretiske fortolkninger av begrepet. Felles for alle intervjupersonene er vektleggingen av den mangfoldige dimensjonen. Her relateres bærekraftighet til en radikalt annerledes byutvikling sammenlignet med samfunnsutviklingen forøvrig. Innenfor denne dimensjonen gir flere uttrykk for at en hver form for bevaring av den alternative bydelen er å betrakte som bærekraftig i seg selv. Denne fortolkningen indikerer en uthuling av bærekraftighetsbegrepet, fordi det legitimerer en hver form for bevaring av bydelen som bærekraftig.

Videre viser intervjumaterialet at den sosiale dimensjonen er helt sentral i forståelsen av bærekraftighetsbegrepet i det byøkologiske forsøksprosjektet. Slik diskutert i analysen omfatter den sosiale dimensjonen direkte demokrati basert på selvstyre og høy grad av medvirkning fra beboerne, samtidig presiseres det at bydelen skal være et åpent og inkluderende sted for alle. I større grad enn i de andre dimensjonene legitimeres denne fortolkningen av begrepet med bakgrunn i en bred tilnærming til forståelsen av byøkologi på Svartlamon.

Et mindretall av de intervjuede vektlegger den økologiske dimensjonen i forståelsen av bærekraftig byutvikling i forsøksprosjektet. Disse intervjupersonene har en tydeligere definisjonsforståelse av begrepene bærekraftig byutvikling og byøkologi, som i større grad samsvarer med reguleringsplanen. Derimot kommer denne dimensjonen til uttrykk på to ulike måter, ved at enkelte fokuserer på utvikling av grøntarealer i bydelen, mens andre har en mer helhetlig tilnærming tved at den relateres til behovet for å gjennomføre mer omfattende byøkologiske tiltak. Sentralt i denne dimensjonen er at disse intervjupersonene fremhever beboernes medvirkning og sosiale læringsprosesser som en viktig forutsetning for å utvikle det byøkologiske forsøksprosjektet.

I skarp kontrast til både den mangfoldige, sosiale og økologiske dimensjonen vektlegges en global dimensjon i forståelsen av bærekraftighetsbegrepet av enkelte beboere. Disse er kritiske til tiltakene i forsøksprosjektet fordi de ikke samsvarer med deres begrepsforståelse. Det uttrykkes at ambisjonsnivået for forsøksprosjektet er høyere enn det man har fått til så langt, samtidig som det etterlyses tiltak som i større grad bidrar til å skape en mer bærekraftig byutvikling utenfor bydelens grenser. Det globale aspektet kommer kun indirekte til uttrykk i de andre dimensjonene.

Intervjumaterialet viser at det fokuseres på geografisk avgrensede tiltak internt på Svartlamon fremfor å relatere det byøkologiske forsøksprosjektet til andre geografiske nivå.

8.2 Enkeltinitiativ i motsetning til helhetlige løsninger?

Ulike forståelser av hva bærekraftig byutvikling innebærer i det byøkologiske forsøksprosjektet får konsekvenser for hvilke tiltak som vektlegges samt hvordan prosessen vurderes. De ulike fortolkningene av bærekraftighetsperspektivet får først og fremst konsekvenser for hvilke tiltak som skal prioriteres. Her eksisterer det tydelige motsetninger mellom de intervjupersonene som vektlegger den sosiale dimensjonen og som mener at det viktigste er at Svartlamon skal være et sosialt inkluderende sted å bo samtidig som det skal være billig. De som er opptatt av den økologiske og globale dimensjonen i forsøksprosjektet gir derimot ekspelstitt uttrykk for at andre byøkologiske hensyn bør prioriteres fremfor et lavt husleienivå.

På den ene siden innebærer intervjupersonenes oppfattning av tvetydighet ved bærekraftighetsbegrepet som konstruktivt og vektleggingen av de ulike dimensjonene i forsøksprosjektet, at det er stor frihet for initiativ fra enkeltpersoner til å sette i gang tiltak. Enkelte argumenterer for at denne friheten nettopp har bidratt til å engasjerer og mobilisere flere mennesker til å delta i utviklingen av bydelen.

På den annen side er det et fremtredende tema i intervjumaterialet at den begrepsmessige tvetydigheten innebærer en begrensning for gjennomføring av tiltak. De intervjupersonene som vektlegger den økologiske og globale dimensjonen argumenterer for at dette gjør det vanskelig å prioritere blant tiltak, på bekostning av noe annet. En konsekvens av dette er at ressurskrevende tiltak, som forutsetter langsiktig planlegging og koordinering, vanskelig lar seg gjennomføre. Energiomlegging, systemer for gjenvinning av gårvann og varme, samt utbygging av fornybare energikilder er eksempler på dette. Forsøksprosjektet på Svartlamon står derfor i fare for å reduseres til enkeltinitiativ blant beboerne og ikke en helhetlig tilnærming til utviklingen av det byøkologiske forsøksprosjektet i bydelen.

En annen konsekvens av de ulike forståelsene av hva bærekraftig byutvikling betyr på Svartlamon er uenighetene omkring behovet for målsetninger. I kontrast til de intervjupersonene som vektlegger den mangfoldige og sosiale dimensjonen og som

oppfatter målsettinger som begrensende og kreativitetshemmende, argumenterer et mindretall blant beboerne for at målsetninger er nødvendige for å trekke i samme retning for å oppnå resultater. Beboere som er opptatt av den økologiske og globale dimensjonen etterlyser større visjoner for forsøksprosjektet.

De ulike meningene og ideene om Svartlamon som forsøksprosjekt for byøkologiske løsninger eksisterer likevel side om side med hverandre. Det samme gjør de ulike fortolkningene av bærekraftighetsbegrepet. Dette viser at på tross av tildels store interne uenigheter omkring prioriteringer av tiltak samt, vurdering av resultater og prosess, er det likevel mulig å samarbeide om utviklingen av bydelen.

8.3 Medvirkningsprosesser på godt og vondt

Intervjupersonenes erfaringer fra medvirkningsprosessene i utviklingen av forsøksprosjektet på Svartlamon viser at det både er utfordrende og ressurskrevende å tilrettelegge for disse prosessene. Beslutningstaking tar lengre tid gjennom den flate strukturen og det krever noe av den enkelte beboer som deltar. Deltakende prosesser kan forstås som et forsøk på å imøtegå kritikk knyttet til svakheter ved det representative demokratiet. Erfaringen fra forsøksprosjektet på Svartlamon tyder likevel på at det eksisterer en rekke dilemmaer og utfordringer ved det direkte demokratiet også. Resultatene i denne casestudien viser imidlertid at de intervjuede opplever at de positive aspektene ved den flate organiseringen og beboernes selvstyre i sum vurderes som mer positive enn begrensende. Samtlige intervjupersoner er enige i om at det er svært begrenset økonomiske midler til å rehabilitere den gamle bygningsmassen som har forfalt gjennom tiår. Dette oppleves som den største hindringen i det byøkologiske forsøksprosjektet og beboerne på Svartlamon etterlyser at kommunen tar et større ansvar og økonomisk innsatsvilje.

8.4 Forsøksprosjektets overføringsverdi

I kvalitative tilnærminger danner fortolkningene grunnlaget for spørsmål om overførbarhet fra en studie til en annen. Dette innebærer en rekontekstualisering, hvor tolkningene som er utviklet i et prosjekt også kan ha relevans i andre sammenhenger (Thagaard 2004). Svartlamon skiller seg på mange måter fra andre tradisjonelle byutviklingsprosjekter. Kombinasjonen av den historiske konteksten samt det fysiske

og det sosiokulturelle miljøet på Svartlamon gjør bydelen spesiell. Spørsmål om overføringsverdien fra denne casestudien er derfor knyttet til hvordan erfaringene fra det byøkologiske forsøksprosjektet kan ha verdi også ut over bydelens grenser.

Denne casestudien har tatt utgangspunkt i de ulike aktørenes forståelser av hva bærekraftig byutvikling betyr innenfor konteksten på Svartlamon for å forså hvordan konkrete forsøk på å skape mer bærekraftige byer fungerer i praksis. Fremfor å ta utgangspunkt i teoretiske forforståelser, har casestudien brukt Evans & Jones' (2008) tilnærming "actually existing sustainabilities." Hva som betraktes som en mer bærekraftig byutvikling varierer i tid og rom (Whitehaed 2007). Likevel kan studier som søker å identifisere ulike fortolkninger av bærekraftighetsbegrepet bidra til å genererer kunnskap om hvordan vi kan utvikle mer bærekraftige byer.

For videre forskning vil det være fruktbart å gjennomføre sammenlignende casestudier mellom det byøkologiske forsøksprosjektet på Svartlamon og lignende bytviklingsprosjekter i eksempelvis land Sverige, Danmark eller Nederland.

9. Referanser:

Agger A. 2005. *Demokrati og deltagelse – et borgerperspektiv på kvarterløft*, PhD thesis, København: Statens Byggeforskningsinstitut.

Agger, A & K. Löfgren. 2006. *How democratic are network based citizen involvement? – A framework for assessing the democratic effects of networks*. Working Paper 2006:1, Roskilde: Center for democratic network governance.

Agger, A. 2008. *Who are the active citizens? Characterizations of citizens in participatory urban planning processes*. Working Paper 2008:4, Roskilde: Center for democratic network governance.

Agger, A & B. Hoffmann. 2008. *Borgerne på banen – håndbog til borgerdeltagelse i lokal byudvikling*. København: Velfærdsministeriet.

Ariansen, P. 2003. *Miljøfilosofi. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.

Arnstein, S. R. 1969. The ladder of citizen participation, *Journal of the Institute of American Planners*, vol.35, nr.4, 216-224.

Berggrund, L. 1993. Bärkraft i kommunal planering – tvärsakterhet eller tvärsektorialitet? I B. Kullinger & U-B. Strömberg, red: *Planera för en bärkraftig utveckling. 21 nordiska forskare ger sin syn*. Stockholm: Byggeforskningsrådet.

Berk, P. R. & M. Manta Conory. 2000. Are We Planning for Sustainable Development?. *Journal of the American Planning Association*, vol.66, no.1, 21-33.

Berk, P. R. 2008. The Evolution of Green Community Planning, Scholarship and Practice: An Introduction to the Special Issue. *Journal of the American Planning Association*, vol.74, no.4, 393-407.

Bjørnæs, T. & I. T. Nordland. 2002. Local Agenda 21. Pursuing Sustainable Development at the Local Level. I W. M. Lafferty, M. Nordskog & H. A. Aakre, red.: *Realizing Rio in Norway: Evaluative Studies of Sustainable Development*. Program for Research and Documentation for a Sustainable Society, Centre for Development and the Environment Oslo: Universitetet i Oslo.

Brown, C. F., S. S. Johansen & I. Øverås. 2001. *Svartlamoen – kulturell kontinuitet og fysisk endring*. Kursoppgave i antropologi og arkitektur, Sosialantropologisk institutt og Institutt for byggekunst, historie og teknologi, NTNU.

Bulkeley, H. & M. Betsill. 2005. Rethinking Sustainable Cities: Multilevel Governance and the "Urban" Politics of Climate Change. *Environmental Politics*, Vol.14, no.1, 42-63.

Butters, C. 2003. Mainstream og marginene. Byutvikling – hvem bestemmer, og for hvem? *Arkitektur*, k8, 9- 13.

Braaten, M. 2005. *PUNK. ARCHITECTURE. TECHNOLOGY - On punk and the work of Brendeland & Kristoffersen Arkitekter*. Prosjekt 0047:
http://www.prosjekt0047.com/oslo/Media/punk_architecture_technology.pdf.

- Bäckstrand, K. 2006. Democratizing Global Environmental Governance? Stakeholder Democracy after the World Summit on Sustainable Development. *European Journal of International Relations*, vol.12, 467-498.
- Cloke, P., P. Cooke, J. Cursons, P. Milbourne & R. Widdowfield. 2000. Ethics, Reflexivity and Research: Encounters with Homeless People. *Ethics, Place and Environment*, vol.3, no.2, 133–154.
- Christie, I. & Warburton, D. 2001. *From Here to Sustainability: The Politics of the Real World*. London: Earthscan.
- Day, D. 1997. Citizen Participation in the Planning Process: An Essentially Contested Concept? *Journal of Planning Literature*, vol.11, no.3, 421-434.
- Denzin, N. K. & Y. S. Lincoln, Y. S. 2005. Introduction. I: Denzin m.fl (red). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Third edition. Sage, London.
- Ditlefsen, E. 2003. *Svartlamoen – Fra arbeiderbydel til byøkologisk eksperiment*. Hovedfagsoppgave i geografi. Institutt for geografi, NTNU.
- Evans, R. & P. Jones. 2008. Rethinking sustainable urban regeneration: ambiguity, creativity, and the shared territory. *Environment and Planning A*, vol.40, 1416-1434.
- Evans, B., M. Joas, S. Sundback & K. Theobald. 2006. Governing Local Sustainability. *Journal of Environmental Planning and Management*, vol.49, no.6, 849–867.
- Eyles, J. 1988. Interpreting the Geographical World. I Eyles, J & D. M. Smith, red. *Qualitative Methodes in Human Geography*. Cambridge: Polity Press.
- Fainstein, S. 2000. New directions in planning theory. *Urban affairs review*, vol.35, nr.4, 451-478.
- Fimreite, A. L. & J. Aars. 2005. Governance med kommunen som nav – tre nettverk i Kristiansand". I: A. L. Fimreite og T. Medalen (red). *Governance i norske storbyer. Mellom offentlig styring og privat initiativ*. Oslo: Spartacus.
- Fossåskaret, E. 1997. Ustrukturerede intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. I: Fossåskaret, E. m.fl. (red). *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fuglseth, B. B. 2007. *Rasjonalitet og miljø – en analyse av transportpolitikk i Hasselt og Bergen*. Masteroppgave i samfunnsgeografi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Fung, A. & E. O. Wright. 2003. Deepening Democracy: Innovations in Empowered Participatory Governance. *Politics and Society*, vol.29, no.1, 5 – 41.
- Garvik, M. & E. Yggeseth. 2002. Grønt på Svartlamo'n. *Under Dusken*, nr.12, 38-39.
- Giddings, B., B. Hopwood, M. Mellor & G. O'Brien. 2005. Back to the City: A Route to Urban Sustainable Cities. I: M. Jenks & N. Dempsey (red). *Future Forms and Design for Sustainable Cities*. Oxford: Architectural Press.

Grimmond, S. 2007. Cities and global environmental change. Urbanization and global environmental change: local effects of urban warming. *The Geographical Journal*, vol.173, no.1, 88-83.

Hall, P. 2002. *Cities of tomorrow*. Oxford: Blackwell.

Hall, T. 2006. *Urban geography*. London: Routledge.

Harvold, K. 2003. Sideblikk: Bærekraftig utvikling. *Nytt Norsk Tidsskrift*, vol.4, 406-410.

Hammersley, M & R. Gomm (2007). Introduction. I: Hammersley m.fl (red). *Case study method*. London: Sage.

Healey, P. 2005. *Collabrative Planning: Shaping places in fragmented societies*. Hants: Palgrave Macmillan.

Heim, K. M. 2008. Miljøvennlig Husly. *Rede*, nr.4, 20-25.

Holden, M., M. Roseland, K. Ferguson & A. Perl. 2008. Seeking urban sustainability on the world stage. *Habitat International*, vol.32, 305-317.

Hudson, B. M. 1979. Comparison of current planning theories: counterparts and contradictions. *Journal of the American planning association*. vol.45, nr.4 387-398.

Håpnes, R. Å. 2003. *Trondheim tar form – bygningshistoriske blikk på bydelene*. Trondheim: EiendomsMegler 1.

Innes, J. 1995. Planning theorys emerging paradigme: communicative action and interactive practice. *Journal of Planning and Education*, vol.14 nr.3, 183-191.

McManus, P. 2000. Sustainable development. I: Johnston, R. J. (red). *The Dictionary of Human Geography*. Malden: Blackwell.

Kemp, R., S. Parto & R. B. Gibson. 2005. Governance for Sustainable Development: Moving from Theory to Practice. *International Journal of Sustainable Development*, vol.8, 12-30.

Kenny, M. & J. Meadowcroft. 1999. *Planning Sustainability*. London: Routledge.

Kirkby, J., P. O'Keefe & L. Timberlake. 1994. *The earthscan reader in Sustainable Development*. London: Earthscan Publication Ltd.

Klijin, E-H. & Koppenjan, J.F.M. 2000. Interactive decision making and representative democracy: Institutional collisions and solutions. I: Heffen, O. v. & W. Kickert & J. J. A. Thomassen (red). *Governance in modern society*. Dordrecht: Kluwer Academic Publisher.

Knutsen, H. M. 1999. *The concept of sustainable development: Way out our far out?* Occasional Paper No.28 Human Geography. University of Oslo.

Knapstad, M. L. 2007. *Kulturløft i øst*, Aftenposten 04.02.07

Krøvel, R. 1997. Villbo. I Småge, K: *Svartlamon lever!* Trondheim: Adresseavisen Forlag.

Langhelle, O. 2000. *Fra ideer til politikk: Bærekraftig utvikling – svada eller rettesnor for samfunnsutviklingen*. Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

- Langhelle, O. 2003. Bærekraftig utvikling. I: Benjaminsen T. & H. Svarstad (red). *Samfunnsperspektiver på miljø og utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Marvin, S. & S. Gay. 1997. Creating myths rather than sustainability: the transition fallacies of new localism. *Local Environment*, vol.2, 311-318.
- Meadowcroft, J. 1999. Planning for sustainable development: what can be learned from the critics? I Kenny, M & J. Meadowcroft, red. *Planning Sustainability*. Routledge, London.
- Naustdalslid, J. & P. Næss. 1993. Møtet mellom ideal og virkelighet i miljøpolitikken. I: B. Kullinger & U-B. Strömberg (red). *Planera för en bärkraftig utveckling. 21 nordiska forskare ger sin syn*. Stockholm: Byggforskningsrådet.
- Næss, P. 2000. Bærekraftig utvikling – hva kan arealplanleggerne gjøre? I: Fiskaa, H. & T. Skjeggedal (red). *Planlegging og bærekraftig utvikling*. Trondheim: Tapir Forlag.
- Mäntysalo, R. 2005. Approaches to participation in urban planning theories. I Iacopo, Z & S. Brand, red. *Rehabilitation of suburban areas: Brozzi and Le Piagge Neighbourhoods. Diploma workshop in Florence 2004/05*. Budapest University of Technology and Economics & University of Florence.
- Owens, S. & R. Cowell. 2002. *Land and limits : interpreting sustainability in the planning process*. London: Routledge.
- Platt, J. 2007. Case Study. I Outhwaite, W og S. P. Turner, red. *The SAGE Handbook of Social Science Methodology*. London: Sage Publication Ltd.
- Reed, M. S. 2008. Stakeholder participation for environmental management: A literature review. *Biological Conservation*, vol.141, 2417-2431.
- Rendum, T. 1997. *Den svarte oasen på La'mon – sted, identitet, livskvalitet. Et antropologisk blikk på en rivningstruet bydel i Trondheim*. Hovedfagsoppgave i sosialantropologi. Sosialantropologisk Institutt, NTNU.
- Rhodes, R. A.W. 1997. *Understanding governance: policy networks, governance, reflexivity, and accountability*. Buckingham: Open University Press.
- Richardson, S & McMullan, M. 2007. Research Ethics in the UK: What Can Sociology Learn from Health? *Sociology*, vol.41, nr.6, 1115-1132.
- Riksrevisjonen dokument 3:11 (2006-2007). *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge*.
- Robinson, J. 2004. Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. *Ecological Economics*, vol.48, 369-384.
- Rydin, Y., N. Holman, V. Hands & F. Sommer. 2003. Incorporating sustainable development concerns into urban regeneration projects: how politics can defeat procedures. *Journal of Environmental Planning and Management*, vol.46, 545-561.
- Rydin, Y. 2006. *In pursuit of sustainable development. Rethinking the Planning System*. London: Rics Foundation.
- Røsnes, A. E. 2008. Prosjektplanene tar over konsekvenser for byplanleggingen. *Plan*, nr.1, 32-39.

Shandas, V. & W. B. Messer. 2008. Fostering Green Communities Through Civic Engagement: Community-Based Environmental Stewardship in the Portland Area. *Journal of the American Planning Association*, vol.74, no.4, 408-418.

Solecki, W. D. & R. M. Leichenko. 2006. Urbanization and the Metropolitan Environment. Lessons from New York and Shanghai. *Environment*, vol.48, no.4, 8-23.

Svartlamon beboerforening. 1998. *Utviklingsforslag for Svartlamon*.

Stake, R. E. 2005. Qualitative case studies. I: Denzin, N. K. & Y. S. Lincoln (red). *The Sage Handbook of Qualitative Research*. Third edition. London: Sage.

Stake, R. E. 2007. The Case Study Method in Social Inquiry. I: Hammersley, M m.fl (red). *Case study method*. London: Sage.

Storingsmelding 26 (2006-2007): *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Tilråding av Miljøverndepartementet av 4. mai 2007, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Stoltenberg II).

Støwer, I. 2003. Medvirkning i detaljplanlegging på Svartlamoen. Eksempel på hvordan deltakelse fra beboerne bidro til å etablere et "byøkologisk forsøksområde." *Kart og Plan*, vol.65, nr.4, 244-249.

Thagaard, T. 2004. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 2. utgave Bergen: Fagbokforlaget.

Thorkildsen, A. 2003. *Coffeehouse Svartlamon – fra kjøkkenbordsdiskusjon til et deltakerdemokratisk prosjekt*. Hovedfagsoppgave i sosiologi. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Trippet, J, J. F. Handley & J. Ravetz. 2007. Meeting the challenges of sustainable development – A conceptual appraisal of a new methodology for participatory ecological planning. *Progress in Planning*, vol.67, 9-98.

Trondheim kommune. 2000. *Oppstartsseminar 10. April 2000. Referat fra innlegg og oppsummering av gruppearbeid*. Utarbeidet av Arkiplan A/S arkitektkontor for Trondheim kommune.

Trondheim kommune. 2001a. *Saksprotokoll. Reguleringsplan med bestemmelser for Svartlamoen*.

Trondheim kommune. 2001b. *Saksfremlegg – Forslag til reguleringsplan for Svartlamoen. 1. gangs behandling*.

Trondheim kommune. 2001c. *Reguleringsplan med bestemmelser for Svartlamoen*.

UN. 1993. *Agenda 21 - The United Nations Programme of Action from Rio*. Geneva: United Nations.

UN-HABITAT. 2008. *State of the World's Cities 2008/2009. Harmonious Cities*. London: Earthscan.

Whithead, M. 2003. (Re)Analysing the Sustainable City: Nature, Urbanisation and the Regulation of Socio-environmental Relations in the UK. *Urban Studies*, vol.40, no.7, 1183-1206.

Whitehead, M. 2007. *Spaces of Sustainability. Geographical perspectives on the sustainable society*. Oxon: Routledge.

World Commission on Environment and Development. 1987. *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

Yin, R. K. 2003. *Case Study Research. Design and methods*. 3. Utgave Thousand Oaks: Sage Publication.

10. Vedlegg

Vedlegg 1: Oversikt over dokumenter

Dokument #1:

Trondheim kommune Arkivsak:99/10663 (2001:a)

Forslag til reguleringsplan sendt på offentlig ettersyn og høring av bygningsrådet/det faste utvalget for plansaker i Trondheim kommune. Saksutredningen fra Byplankontoret og Arkiplan inneholder kort historikk, vedtak om igangsetting av planarbeid, overordnede planmål, reguleringsbestemmelser og reguleringskart.

Tilgjengelig:

<http://www.trondheim.kommune.no/arkiv/2001/05/991032815/saksframlegg.PDF>

Dokument #2:

Trondheim kommune Sak:0149/01 (2001:b)

Bystyrebehandling av forslag til reguleringsplan med bestemmelser for Svartlamoen. Dokumentet inkluderer merknader fra den politiske behandlingen av reguleringsplanen og endelig vedtak om å regulere området som et byøkologisk forsøksprosjekt.

Dokument #3:

Trondheim kommune Arkivsak:06/2985 (2001:c)

Reguleringsplan for Svartlamoen med bestemmelser, retningslinjer og illustrasjonsskisse. Bestemmelsene er juridisk bindende hjemlet i Plan- og bygningsloven. Øvrige mål, delmål og forklaringer er veiledende. Reguleringsplanen er sist rullert og vedtatt av bygningsrådet i 2006.

Tilgjengelig:

<http://svartlamon.org/portal/index.php?action=view&id=13&module=resourcesmodule&src=%40random45be81895f9e7>

Vedlegg 2: Oversikt over intervjupersoner

02.10.08	Bystyrepolitiker
03.10.08	Bystyrepolitiker
06.10.08	Kommunalt ansatt
06.10.08	Beboer
07.10.08	Bystyrepolitiker
08.10.08	Beboer
08.10.08	Beboer
08.10.09	Kommunal ansatt
09.10.08	Beboer
09.10.08	Kommunal ansatt
09.10.08	Beboer
10.10.08	Kommunalt ansatt
	Tidligere beboer
10.10.08	Beboer
	Beboer
13.10.08	Beboer
13.10.08	Kommunalt ansatt
14.10.08	Beboer
22.10.08	Tidligere beboer
22.10.08	Kommunalt ansatt
24.10.08	Beboer

Intervjumaterialet består av 21 personer, basert på 20 intervjuer.

Vedlegg 3: Informasjonsskriv

Kan jeg få intervju deg?

Mitt navn er Aase Kristine Aasen Lundberg og jeg er masterstudent ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo. Jeg holder for tiden på med min masteroppgave i samfunnsgeografi som handler om utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt og jeg håper du har tid og lyst til å bli intervjuet i denne sammenheng!

Jeg har over lengre tid vært interessert i utviklingen av Svartlamon som et byøkologisk forsøksområde og gjennom masteroppgave ønsker jeg å undersøke hvilke erfaringer og opplevelser ulike aktører har gjort seg omkring samarbeidsprosessene i bydelen. Jeg er også interessert i hvordan kunnskap fra prosessene på Svartlamon kan bidra til vår forståelse av hvordan mer bærekraftige byer kan utvikles.

Grunnen til at jeg ønsker å snakke med deg er at du har vært og er involvert i arbeidet siden reguleringsplanen ble vedtatt i 2001 og av den grunn både har erfaringer fra og kunnskap om samarbeidsprosessene på Svartlamon. Intervjuet vil ta form som en samtale hvor det er mulighet til å utdype områder du er spesielt opptatt av og det vil vare ca. 1 time.

Hvis du velger å delta kan du velge om det er enkeltspørsmål du ikke ønsker å svare på. Du kan også når som helst, og uten å oppgi grunn, trekke deg fra prosjektet. Alle personlige opplysninger vil bli anonymisert slik at ingen kan kjenne deg igjen i den ferdige masteroppgaven. Jeg håper at det er i orden for deg at intervjuet kan taes opp på båndopptaker. Lydbåndene vil bli slettet når masterprosjektet avsluttes i mai 2009.

Jeg håper du har anledning til å delta i denne undersøkelsen og hvis du ønsker kan du motta et sammendrag av oppgavens resultater ved prosjektslutt. Oppgaven i sin helhet vil også bli publisert på universitetets nettsider.

Hvis du har noen spørsmål vedrørende undersøkelsen svarer jeg gjerne via telefon eller e-post. Du kan også kontakte veilederen min, stipendiat Ingar Brattbakk ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi på 22844875 eller ingarbr@ulrik.uio.no .

Mvh,

Aase Kristine Aasen Lundberg
aasekristinel@gmail.com
Mobil: 91362962

Vedlegg 4: Intervjuguide

---

1. Introduksjon til intervju

Kort informasjon om hensikten og gjennomføring av undersøkelsen, og håndtering av datamaterialet (dvs. samtykkeerklæring, om bruk av båndopptaker, anonymisering) .

Informasjon om gjennomføringen av intervjuet (tema og oppfølgingsspørsmål).

---

2. Bakgrunn for tilknytning til Svartlamon

Fortelle kort om bakgrunnen eller utgangspunktet for din tilknytning til Svartlamoen?

Hvilke deler av prosessen er eller har du vært involvert i på Svartlamon?

3. Forståelse av bærekraftig byutvikling på Svartlamon

Hva betyr begrepet bærekraftig byutvikling for deg i forhold til arbeidet på Svartlamon?

Kan du trekke frem konkrete eksempler på hva en slik utvikling innebærer på Svartlamon?

Hva tenker du er målsetningene med å utvikle Svartlamon som et byøkologisk forsøksprosjekt?

Opplever du at det er enighet omkring disse målsetningene?

Hva og hvordan kan Svartlamon bidra som et byøkologisk forsøksprosjekt til å øke vår forståelse av bærekraftig byutvikling?

4. Planleggingsprosessene

Hva mener du kjennetegner planleggingsprosessene på Svartlamon?

Hva mener du er muligheter og begrensninger ved disse planleggingsprosessene?

5. Samarbeid mellom ulike aktører

Hvordan opplever du samarbeidet omkring utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksområde?

Hvordan og på hvilke områder foregår dette samarbeidet?

Hva du opplever som fordeler og utfordringer ved at ulike aktører bidrar i utviklingen av bydelen?

6. Individuell og kollektiv læring

Hva har du lært igjennom å delta i arbeidet med å utvikle Svartlamon?

Hvordan overføres kunnskap mellom ulike aktører?

Har du noen tanker om hvordan denne kunnskapen kan overføres til andre prosjekter?

G. Beslutningsprosesser og deltakelse/medvirkning

Hva mener du kjennetegner beslutningsprosessene i utviklingen av Svartlamon?

Hvordan vurderer du mulighetene for å delta aktivt i utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksområde?

Hvor åpne er etter din mening beslutningsprosessene?

H. Fremtidig utvikling

Hvilke tanker har du om den fremtidige utviklingen av Svartlamon som byøkologisk forsøksprosjekt?

Hvordan vil du vurdere Svartlamon som forsøksprosjekt så langt?

H. Avslutning

Er det noe mer du ønsker å legge til? Er det andre jeg burde snakke med?

Vedlegg 5: Organisering av reguleringsprosessen

Gjengitt med tillatelse fra Thorkildsen (2005:142).

